

Baština

pokretač razvoja

www.bastina.eu

 Baština - pokretač razvoja

Zajedničke prekogranične aktivnosti u primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnom i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske

KOMPARATIVNA ANALIZA ZAKONSKOG OKVIRA NA POLJU ZAŠTITE I UPRAVLJANJA PRIRODNOG I KULTURNOG KRAJOLIKA HRVATSKE S PREPORUKAMA

Izrađivač:

ARHIKON, D.O.O. ZAGREB

Autor:

dr.sc. Biserka Dumbović Bilušić

Studija je predstavljena na prezentaciji
"EU i internacionalni standardi i metodologije u zaštiti i upravljanju prirodnom i kulturnom baštinom" u Dubrovniku, 20. veljače 2014.

foto: Željko Šoetić

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Telefon + 382 (0)32 661-345, Fax + 382 (0)32 671-387
E-mail: bastina@opstinatvat.com
www.opstinatvat.com

Zavod za prostorno uređenje DNŽ
Petlovičijanci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Telefon +385 (0)20 322 800, Fax +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Partneri i suradnici:

Ova studija nastala je uz financijsku podršku Europske unije. Za sadržaj je odgovoran Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije i ne odražava nužno stavove Europske komisije.

KOMPARATIVNA ANALIZA ZAKONSKOG OKVIRA NA POLJU ZAŠTITE I UPRAVLJANJA PRIRODNOG I KULTURNOG KRAJOLIKA HRVATSKE S PREPORUKAMA

Autor: dr.sc. Biserka Dumbović Bilušić, dipl.ing. arh.

Arhikon, d.o.o., Ul. Grada Vukovara 21, 10 000 Zagreb

Direktor: Branimir Bilušić

Datum: 05/03/2013

Ovaj projekt je financiran
od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

SADRŽAJ STUDIJE:

Sažetak

1. UVOD

- 1.1. Projektni zadatak
- 1.2. Određenje pojmova krajolik i krajobraz; kulturni i prirodni krajolik
- 1.3. Cilj i svrha izrade studije
- 1.4. Ocjena stanja i polazišta zakonodavne osnove zaštite krajolika u Hrvatskoj
- 1.5. Izazovi zaštite i upravljanja krajolikom u Hrvatskoj te na pilot području Dubrovnika
- 1.6. Metodologija izrade studije

2. ANALIZA ZAŠTITE KRAJOLIKA U MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA

- 2.1. Uvod
- 2.2. Analiza međunarodnih i europskih konvencija
- 2.3. Analiza međunarodnih i europskih povelja, deklaracija i preporuka
- 2.4. Analiza međunarodnih uredbi i direktiva

3. ANALIZA ZAŠTITE KRAJOLIKA U OKVIRU NACIONALNIH ZAKONA I STRATEGIJA

- 3.1. Uvod
- 3.2. Zakonski i podzakonski dokumenti
- 3.3. Pravilnici, upute i smjernice
- 3.4. Strateški i programski dokumenti RH

4. ANALIZA ZAŠTITE KRAJOLIKA U DOKUMENTIMA REGIONALNE I LOKALNE RAZINE

- 4.1. Strateški i programski dokumenti
- 4.2. Prostorno planski dokumenti

5. PREGLED ZAŠTITE KRAJOLIKA U ZAKONIMA POJEDINIH EUROPSKIH ZEMALJA

- 5.1. Primjeri dobre prakse provođenja zakonske zaštite krajolika
- 5.2. Procedure i postupci provođenja zaštite krajolika

6. USPOREDBENA ANALIZA POSTOJEĆE PRAKSE PROVOĐENJA ZAŠTITE, PLANIRANJA I UPRAVLJANJA KRAJOLIKA U HRVATSKOJ I CRNOJ GORI**7. REZULTATI ANALIZA I ZAKLJUČCI****8. PREPORUKE ZA USPOSTAVU KRAJOBRAZNIH POLITIKA TE ZA ZAKONODAVNI OKVIR****9. PREPORUKE I PRIJEDLOG MJERA ZA ZAŠTITU KRAJOLIKA PODRUČJA OBUHVATA KROZ PROSTORNO-PLANSKU DOKUMENTACIJU I OSTALE AKTIVNOSTI****10. PRILOZI**

- 10.1. Pojmovnik
- 10.2. Popis literature

Ovaj projekt je financiran
od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

SAŽETAK

Studija *Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama* jedna je od studija koja se izrađuje u sklopu projekta *Baština – pokretač razvoja, zajedničke prekogranične aktivnosti na primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnog i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske*. Prema opisu zadatka potrebno je izraditi studiju Komparativna analiza zakonskog okvira Republike Hrvatske na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika s preporukama za izmjene zakonske regulative te za zaštitu krajolika pilot područja Dubrovnika.

Posebnost hrvatskog jezika sastoji se u tome da koristi više riječi za pojam *landscape*, pri čemu su krajobraz i krajolik riječi hrvatskog jezika, dok je riječ pejzaž tuđica. Iako se prema lingvističkom tumačenju smatraju istoznačnicama, koncepti *krajobraz* i *krajolik* mogu se pojmovno razdvojiti, pri čemu je potonji širi i obuhvatniji. Za razliku od pojma krajobraz, koji se uglavnom odnosi na manja područja i njihov oblikovni aspekt te na dominantne elemente prirodnosti, odnosno na područja u kojima pretežu prirodne sastavnice, pod pojmom krajolik podrazumijeva se ukupnost pojavnosti topografski određenog područja, koji je stvoren djelovanjem čovjeka na svoj prirodni okoliš. Krajolik se kao širi pojam odnosi na cjeloviti karakter određenog područja te pri tome uključuje i ravnopravno povezuje obje grupe sastavnica: prirodne i kulturne, zajedno s nematerijalnim obilježjima. U Hrvatskoj, slično kao u drugim europskim zemljama, malo je krajolika koji su bez utjecaja čovjeka i očuvani u prirodnom stanju, kao područja koja nisu uređena ni oblikovana čovjekovim utjecajem. Ta su područja zaštićena kao prirodni rezervati ili nacionalni parkovi u pojedinim dijelovima.

Krajolici su danas izloženi velikim promjenama i predstavljaju jedan od najznačajnijih problema prostornog uređenja u Hrvatskoj. Neselektivnim trošenjem prostora, širenjem građevnih i turističkih područja nastavlja se „betonizacija” obale te nestaju krajolici stvarani tisućljećima, gubi se lokalni, ali i nacionalni identitet. Cilj zaštite krajolika jest održavati, obnavljati i poboljšati njegove kulturne i prirodne vrijednosti. Stoga svi zahvati u krajoliku trebaju uvažavati i uključivati očuvane značajke, a unošenje novih elemenata i struktura mora biti primjereno njegovim obilježjima i kulturnom značaju.

Zakonodavna osnova, koja uključuje zakonodavne dokumente i institucije koje se bave zaštitom krajolika, važan je, ali nije jedini preduvjet zaštite krajolika. Integralni pristup i važan stupanj zaštite krajolika u Hrvatskoj je formalno uspostavljen potpisivanjem *European Landscape Convention* (2000.) i donošenjem Zakona o prihvaćanju Konvencije o europskim krajobrazima (2002/2004.). Međutim, osim prevedenog teksta Konvencije nisu pobliže, a u skladu s institucionalnim uređenjem, propisani instrumenti njezine provedbe. Pitanjima zaštite krajolika u Hrvatskoj se pristupa sektorski, sa stajališta nekoliko zakona u okviru kojih se različito tumači njegovo određenje, što se posljedično odražava i u metodama zaštite. Tome doprinosi i neusklađenost oko tumačenja i značenja pojmova krajolik i krajobraz. Krajolik/krajobraz zastupljen je u Zakonu o zaštiti prirode, Zakonu o zaštiti okoliša, Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

dobara i Zakonu o prostornom uređenju. Zakon o zaštiti prirode prepoznaje vrijedne dijelove teritorija Hrvatske u kojima postoje i uvelike su očuvani, osim prirodnih i antropogeni elementi. Zaštitom su za sada obuhvaćeni jedino krajolici uključeni u područja nacionalnih parkova, parkova prirode, regionalnih parkova, značajnog krajobraza i kao spomenici parkovne arhitekture, a zaštita se provodi prema Zakonu o zaštiti prirode, što ukazuje na nadležnosti i bavljenje prirodnim sastavnicama. Kulturni krajolici za čiju zaštitu postoje pretpostavke prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara dosad su zaštićeni u vrlo malom broju. Zakon o prostornom uređenju ne prepoznaje pojam krajolika te ne propisuje mjere njegova prepoznavanja i zaštite. U nekoliko ostalih zakona čijim se djelovanjem i provođenjem znatno utječe na stanje i izgled krajolika, kao što su: Zakon o šumama, Zakon o vodama, Zakon o regionalnom razvoju, Zakon o poljoprivredi, Zakon o energiji, Zakon o cestama, nije vidljiv odnos prema krajoliku, niti ga se posebno prepoznaje.

Iako su *Strategija prostornog uređenja RH (1997.)* i *Program prostornog uređenja RH (1999.)* još prije donošenja Europske konvencije o krajoliku (2000.) propisali izradu *Krajobrazne osnove*, ona još nije napravljena, a krajolik se još uvijek promatra sektorski, uglavnom sa stanovišta prirodnih vrijednosti. U *Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti* krajobrazu se posvećuje premalo pozornosti, promatra ga se sekundarno i sektorski (isključivo kroz prirodne sastavnice), bez prijeko potrebnog interdisciplinarnog pristupa. Ostali strateški dokumenti (*Strategija održivog razvitka, Strategija zaštite okoliša, Strategija regionalnog razvoja, Strategija energetskeg razvoja, Strategija prometnog razvitka, Strategija upravljanja vodama, Strategija energetskeg razvitka*), izuzev *Strategije održivog razvitka*, koja se zalaže za izradu *Krajobrazne osnove*, ne izražavaju gotovo nikakav odnos prema pitanjima krajolika. *Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine*, posebno naglašava kulturni krajolik, potrebu njegova prepoznavanja, dokumentiranja i zaštite te uključivanja u gospodarske i turističke programe. Međutim, nedavno usvojena *Strategija razvoja turizma RH do 2020.* izravno ne prepoznaje krajolik kao važnu turističku atrakciju.

Analizom međunarodnih dokumenata utvrđene su obveze, standardi i metode provođenja prepoznavanja, razvrstavanja i zaštite krajolika. Utvrđeno je da planiranje i upravljanje krajolikom zahtijeva integralni pristup te da je međunarodna zajednica predvidjela niz metoda i postupaka zaštite, kao što su: zakonska zaštita krajolika ocijenjenih na temelju jasno utvrđenih kriterija; određivanje granica zaštićenog krajolika, izrada i donošenje plana zaštite i upravljanja zaštićenih krajolika te sustav upravljanja zaštićenim krajolikom koji može biti povezan i objedinjen s prostorno planskim alatima. Provođenje karakterizacije - tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika važni su elementi europske prostorne politike, vezani za očuvanje raznolikosti krajolika. Metoda ocjene karaktera krajolika odnosi se na prepoznavanje i određivanje elemenata i obilježja koji čine krajolike (krajolične jedinice) međusobno različitim te na opisivanje razlika u njihovu karakteru i ocjeni vrijednosti pojedinih, za karakter krajolika određujućih svojstava. Rezultati provođenja navedenih metoda su karte tipova krajolika i smjernice za planiranje i upravljanje krajolikom.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Analiza primjera zemalja s učinkovitom zaštitom krajolika pokazala je da se pitanja krajolika različito rješavaju u pojedinim zakonima i da osim Italije, Švicarske, Francuske, Velike Britanije i Njemačke, koje imaju zakone koji se odnose na krajolik, ostale europske zemlje pitanja krajolika rješavaju drugim zakonima, koji su u nadležnosti različitih ministarstava (za kulturna dobra, okoliš, poljoprivredu, ribarstvo i prirodu i sl.) Znatno broj zemalja prepoznaje krajolik u svojim Ustavima. U slučajevima gdje javna politika krajolika nije jasno određena i nema zasebne odgovorne uprave, različiti odjeli iz pojedinih ministarstava zajednički dogovaraju pitanja vezana uz krajolik, a najčešće su uključena tri spomenuta ministarstva. Osnivanje posebne ustanove omogućuje učinkovitu skrb o krajolicima, kao što je primjerice *British Countryside Commission* ili Observatoriji u Italiji i Kataloniji. U mnogim europskim zemljama su odgovornost i briga o krajolicima povjereni lokalnoj i regionalnoj upravi, kao što je slučaj s Velikom Britanijom, Irskom, Francuskom i skandinavskim zemljama. Posredna zaštita krajolika ostvaruje se kroz ostale zakone i propise, a odnos prema krajoliku ostvaruje se u sustavu prostornog planiranja, te kroz izradu posebnih, krajoličnih/pejsažnih planova i studija.

Usporedbom i analizom postojećeg institucionalnog sustava i hrvatskih zakona koji uključuju pitanja zaštite, planiranja i upravljanja krajolika s međunarodnim zaključeno je da u Hrvatskoj postoji određeni stupanj pravne zaštite, ali nije dostatan. Stoga je potrebna dopuna i usklađivanje zakonske osnove u pitanjima zaštite krajolika u područjima prostornog uređenja, zaštite prirode, okoliša i kulturne baštine te u ostalim sektorima koji izravno ili neizravno utječu na stanje krajolika. Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajolika potrebno je na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini osigurati njihovu primjenu i provođenje. Prema obvezama koje proizlaze iz Zakona o prihvaćanju konvencije o europskim krajobrazima u Hrvatskoj treba uspostaviti odgovarajuće institucionalne i pravne okvire za brigu o krajolicima. Krajolike priznati kao važnu sastavnicu identiteta prostora te ih ugraditi u zakone RH: donošenjem Zakona o zaštiti krajolika te kroz usklađivanje i dopunu Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i Zakona o prostornom uređenju unutar kojih je već postavljena tema zaštite krajolika / krajobraza. Također treba izraditi podzakonske dokumente vezane uz planiranje, zaštitu i korištenje krajolika, te odrediti stručne standarde uključivanja podataka o krajoliku u prostorno -plansku dokumentaciju svih vrta i razina.

Treba donijeti *Nacionalnu strategiju zaštite krajolika/krajobraza* i odgovarajuće politike zaštite te ih povezati s ostalima, kao što su prostorno uređenje, turizam, poljoprivreda. Osnovati stručnu ustanovu (Agenciju, Opservatorij, Odjel ili sl.), koja bi se bavila organizacijom, istraživanjima, izradom dokumentacije, promocijom, informiranjem i javnom edukacijom o pitanjima krajolika (nacionalna i regionalna razina). Utvrditi jedinstvene standarde i kriterije za provođenje tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika na svim razinama (nacionalna, regionalna, lokalna) te izraditi Krajobraznu osnovu Hrvatske. Osigurati integralni i multidisciplinarni pristup krajoliku – uvažavanjem prirodnih i kulturnih obilježja te osigurati sudjelovanje stanovnika, vlasti i svih zainteresiranih u donošenju odluka o budućem razvoju i zaštiti krajolika.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Planiranje u krajoliku i planiranje krajolika jest dio prostornog i urbanističkog planiranja, koje mora više uvažavati posebnosti i vrijednosti krajolika. Dosadašnje prepoznavanje i vrednovanje krajolika na županijskoj i lokalnoj provedeno je u okviru prostorno planske dokumentacije: Prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije, Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika, Generalnog urbanističkog plana Dubrovnika i Urbanističkog plana uređenja športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka. Prema Prostornom planu DNŽ i Prostornom planu Grad Dubrovnika izdvojene su sljedeće kategorije vrijednih krajolika: osobito vrijedni predjeli - prirodni krajobrazi te osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi. Predloženo je da se temeljem Plana očuva 61 osobito vrijedno područje - prirodni krajobraz, te je za navedena područja predviđena za zaštitu planirana izrada stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite na temelju Zakona o zaštiti prirode. Također su određeni osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi na 17 lokacija. Za njih su propisane mjere zaštite, ali nije propisana izrada detaljnije dokumentacije te stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite temeljem Zakona o zaštiti kulturnih dobara. Prepoznata je suhozidna gradnja i ambijentalne cjeline ruralnih i urbanih naselja u cjelovitoj slici gabarita te tzv. *etnozone*. U Generalnom urbanističkom planu Dubrovnika propisane su vrlo općenite mjere zaštite krajobraza budući da se ne temelje na provedenim analizama i vrednovanju prostora, stoga i nisu definirane za konkretne situacije. Prema UPU športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka - sjever i Bosanka - jug utvrđeno je postojanje fortifikacijskog krajolika. Međutim, osim uvjeta za prenamjenu tvrđava i aktiviranje triju povijesnih komunikacija ne propisuju se pobliži uvjeti za cjelovito istraživanje i valorizaciju prostora kao fortifikacijskog krajolika s njegovim graditeljskim prirodnim komponentama. Propisana je izrada Detaljnog urbanističkog plana, provedba javnog arhitektonskog natječaja za tri prostorne cjeline te izrada projekta krajobraznog uređenja. Za izradu navedene dokumentacije nije propisana izrada odgovarajućih analiza i vrednovanja krajolika koji bi rezultirali primjerenim posebnim uvjetima za izraditi predviđena dokumentacija.

U Razvojnoj strategiji Dubrovačko-neretvanske županije 2007.-2013., Programu zaštite okoliša Dubrovačko neretvanske županije 2012.-2015. te u Programu zaštite okoliša Grada Dubrovnika od 2012. do 2015., naglašeno je da je potrebno je izraditi Krajobraznu osnovu Županije i Grada Dubrovnika. Krajobrazna osnova uključila bi inventarizaciju, razvrstavanje i vrednovanje krajobraza te izradu smjernica za održivo korištenje cjelokupnog prostora Županije i Grada Dubrovnika te za očuvanje i unaprjeđivanje identiteta prostora. Iako su prepoznavanje i zaštita krajolika, bilo visokog stupnja prirodnosti ili oblikovanih čovjekovim djelovanjem navedeni kao ciljevi očuvanja prostora u strateškim, programskim i prostorno planskim dokumentima Dubrovačko neretvanske županije i Grada Dubrovnika – nije uslijedila njihova realizacija.

Provođenje karakterizacije - tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika važni su elementi europske prostorne politike vezani za očuvanje raznolikosti krajolika. Stoga se preporuča provesti tipološko razvrstavanje i ocjenu karaktera krajolika na području Dubrovačko neretvanske županije te na

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

6

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

području pilot projekta. Rezultati provođenja navedenih metoda su karte tipova krajolika i smjernice za planiranje i upravljanje krajolikom. Za prepoznate tipove krajolika treba procijeniti vizualnu, ekološku i ukupnu krajobraznu osjetljivost te analizirati pritiske razvoja. Rezultati procjena osjetljivosti krajolika mogu se koristiti u procesima planiranja prostora za: namjenu i korištenje prostora, otvaranje novih građevnih područja; smještaj obnovljivih izvora energije ili korištenje prirodnih resursa; određivanje područja za zaštitu te kao podloga za strateške procjene utjecaja na okoliš. Također treba provesti vrednovanje i zaštitu krajolika iznimnih vrijednosti: kulturnih i prirodnih te za njih izraditi Planove zaštite i upravljanja. Kao podloga za izradu prostorno planske dokumentacije svih razina (Prostorni plan županije i Prostorni plan uređenja Grada, te sve vrste urbanističkih planova) trebaju se uključiti rezultati prepoznavanja i ocjene karaktera krajolika koji se, ovisno o vrsti plana provode za razinu općeg krajobraznog tipa pa do razine uzorka krajolika.

Za područje okoline, smještaja starog grada Dubrovnika upisanog na listu Svjetske baštine treba primijeniti suvremene stručne pristupe vrednovanja izražene u međunarodnim dokumentima. Sukladno međunarodnim standardima potrebno je provesti postupak revalorizacije i proširenja buffer zone starog grada Dubrovnika, sagledati ga kao povijesni urbani krajolik zajedno s pripadajućom okolinom (setting). Stari grad Dubrovnik treba promatrati kao povijesni urbani krajolik, pri čemu pristup povijesnog urbanog krajolika ima za cilj zaštititi kvalitetu, poboljšati održivo korištenje te promicati društvenu i funkcionalnu raznolikost urbanog prostora i njegove okoline. Ovakav pristup povezuje ciljeve zaštite urbane baštine, društvenog i ekonomskog razvoja, a uzima u obzir kulturnu raznolikost i kreativnost te osigurava alate za upravljanje fizičkim i društvenim promjenama. Ujedno omogućava da suvremene intervencije budu harmonično integrirane s baštinom u povijesnoj okolini te da se oslanjaju na regionalni kontekst. Pristup povijesnog urbanog krajolika temelji se na primjeni tradicionalnih i suvremenih alata prilagođenih lokalnom kontekstu. Pojedini alati uključuje različite dionike, kao što su: alati građanskog angažmana, znanstveni i planerski alati te regulatorni sustav koji treba odražavati lokalne uvjete i uključiti legislativne i regulacijske mjere s ciljem očuvanja i upravljanja materijalnim i nematerijalnim obilježjima urbane baštine uključujući društvene, okolišne i kulturne vrijednosti. Osnovni dokument planiranja korištenja, uređenja i zaštite Dubrovnika kao mjesta Svjetske baštine treba biti Plan zaštite (Konzervatorsko urbanistički plan) i Plan upravljanja.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

1. UVOD

1.1. Projektni zadatak

Studija *Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika Hrvatske s preporukama* jedna je od studija koja se izrađuje u sklopu projekta *Baština – pokretač razvoja, zajedničke prekogranične aktivnosti na primjeni novih metodologija na zaštiti i upravljanju prirodnim i kulturnom baštinom na području Dubrovnika i Boke Kotorske*.

Prema opisu zadatka potrebno je izraditi studiju *Komparativna analiza zakonskog okvira Republike Hrvatske na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog krajolika*, s preporukama za izmjene zakonske regulative te za zaštitu krajolika pilot područja Dubrovnika. Sadašnja zakonska regulativa u Hrvatskoj ne omogućuje u dovoljnoj mjeri zaštitu krajolika, posebice „običnih“ jer nije usklađena s Konvencijom o europskim krajobrazima (*European Landscape Convention*), temeljnim dokumentom za zaštitu krajolika. Glavni cilj budućeg djelovanja u prostoru jest ostvarivanje održivog razvitka temeljenoga na uravnoteženom i skladnom odnosu društvenih i javnih potreba, gospodarskih aktivnosti i očuvanih vrijednosti krajolika. Razvijanjem novog odnosa i nove kulture prostora mogu se očuvati prepoznatljive vrijednosti krajolika te omogućiti održivi razvoj.

1.2. Određenje pojmova krajolik i krajobraz; kulturni i prirodni krajolik

Posebnost hrvatskog jezika sastoji se u tome da koristi više riječi za pojam *landscape*, pri čemu su krajobraz i krajolik riječi hrvatskog jezika, dok je riječ pejzaž tuđica. Iako se prema lingvističkom tumačenju smatraju istoznačnicama, koncepti *krajobraz* i *krajolik* mogu se pojmovno razdvojiti, pri čemu je potonji širi i obuhvatniji. Za razliku od pojma krajobraz, koji se uglavnom odnosi na manja područja i njihov oblikovni aspekt te na dominantne elemente prirodnosti, odnosno na područja u kojima pretežu prirodne sastavnice, pod pojmom krajolik podrazumijeva se ukupnost pojavnosti topografski određenog područja, koji je stvoren djelovanjem čovjeka na svoj prirodni okoliš. Krajolik se kao širi pojam odnosi na cjeloviti karakter određenog područja i pri tome uključuje i ravnopravno povezuje obje grupe sastavnica: prirodne i kulturne, zajedno s pripadajućim nematerijalnim obilježjima. Na taj se način pojam krajolik može poistovjetiti s pojmom *landscape* iz *European Landscape Convention*. Sukladno tome ispravno bi bilo *European Landscape Convention* prevesti kao *Europska konvencija o krajoliku*.¹

Određenje pojma izneseno je u *Europskoj konvenciji o krajoliku* prema kojemu krajolik znači područje percipirano od ljudi čiji je karakter rezultat djelovanja i međudjelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika. Ova se definicija izravno nadovezuje na definiciju da je *krajolik ukupnost aspekata jedne regije*, kao i na vizualno, perceptivna stajališta prema kojima je *krajolik dio površine zemlje koji se može obuhvatiti*

¹ U Crnoj Gori je *European Landscape Convention* prevedena kao *Europska konvencija o predjelu*, a za manja područja većeg stupnja prirodnosti koristi se pojam pejzaž.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

pogledom. Definicija krajolika kao najsloženije prostorne strukture koju je oblikovao čovjek, najbliža je njegovu karakteru. On u sebi sadrži topografska obilježja, fizičke elemente kao što su: reljef, geološka podloga, tla, vode, fauna, kao i antropogene elemente prisutne u ljudskim aktivnostima obrade i korištenja prostora te izgrađenih struktura: naselja, građevina i sl. Dakle, svi krajolici čije je prirodno stanje promijenjeno čovjekovim djelovanjem su antropogeni, a samo se krajolici koji su nastali bez čovjekova utjecaja smatraju prirodnim. Kultivirani krajolici/krajobrazi odnose se na agrarne, poljodjelske površine. Osim navedenih, prema funkcionalnim i morfološkim kriterijima te načinu korištenja prostora razlikujemo: urbane, ruralne, industrijske, sakralne, fortifikacijske i ostale institucionalne krajolike. U sadašnjoj prostorno planskoj dokumentaciji uvriježena je podjela na kulturne (kultivirane) i prirodne krajolike (krajobrase). Međutim, navedena podjela nema uporište u zakonskoj regulativi, stoga nisu u dovoljnoj mjeri uspostavljene nadležnosti za provođenje zaštite.

Oni antropogeni krajolici koji imaju iznimne vrijednosti smatraju se baštinom i nazivaju se kulturnim krajolicima. Prema definiciji UNESCO-a kulturni krajolik reprezentira zajedničko djelo prirode i čovjeka, ilustrira razvitak ljudskog društva i naselja kroz povijest, kao integrirani sustav stvoren međudjelovanjem prirodnog okoliša te društvenih, gospodarskih i kulturnih snaga društva.² Kulturni krajolici opisuju se kao posebna, zemljopisno određena područja, oblikovana različitim utjecajima ljudskih (antropogenih) i prirodnih činitelja, koji ilustriraju razvitak ljudskog društva kroz povijest, koji je stekao društvene i kulturne vrijednosti na različitim teritorijalnim razinama, čiji karakter i određenje u vremenu i prostoru predstavlja odraz načina korištenja zemlje (teritorija) i aktivnosti, vještine ili različite tradicije, ili se ocrta u literaturi i umjetničkim djelima, ili je mjesto na kojem su održani povijesni događaji.³ Kulturni krajolici su složena djela prirode i ljudi, koji izražavaju dugi i bliski međudnos između ljudi i njihova prirodnog okoliša te predstavljaju najraznolikiju vrstu Svjetske baštine, jer na svijetu ne postoje dva identična krajolika.

1.3. Cilj i svrha izrade studije

Pregledom i analizom relevantnih zakona te Strategija i Programa, nacionalne, područne i lokalne razine Grada Dubrovnika prikazati će se sadašnje stanje zakonodavstva, te ocijeniti u kolikoj se mjeri njime osigurava zaštita kulturnih i prirodnih krajolika, važnog elementa prepoznatljivosti i identiteta prostora. Hrvatski su krajolici, poput europskih, izloženi utjecajima kojima se nepovratno mijenja njihova jedinstvenost i prepoznatljivost. Rad će analizirati zakonodavnu osnovu kojom se ostvaruju preduvjeti zaštite krajolika u Hrvatskoj. Analiziraju se međunarodni dokumenti koji obuhvaćaju prostorni aspekt zaštite i upravljanja krajolikom s prostorno-urbanističkog motrišta. Međunarodne povelje, konvencije, deklaracije i preporuke predstavljaju obveze i stručni teorijski okvir za sustavnu zaštitu, planiranje i upravljanje krajolikom u Hrvatskoj .

² UNESCO, 1992., World Heritage Convention

³ COE, 2000., Recommendation on European Cultural Heritage

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Cilj je istražiti međunarodne normativne standarde zaštite krajolika te predložiti način na koji se sustav pravne zaštite krajolika u Hrvatskoj može poboljšati i uskladiti s međunarodnim. Također treba predložiti postupke i metode zaštite krajolika u okviru sustava zaštite kulturnih dobara i prirode, te dokumenata prostornog uređenja. Budući da u Hrvatskoj ne postoji jedinstveni zakon kojime su regulirana pitanja krajolika analizirati će se i ocijeniti stanje prepoznavanja i zaštite krajolika, koje je obuhvaćeno unutar četiri zakona: Zakon o prostornom uređenju, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. U sklopu postojećih zakona i propisa u Hrvatskoj je moguće provesti postupak zaštite kulturnih i prirodnih krajolika iznimnih vrijednosti. Međutim, za krajolike nižih vrijednosti kojima se obraća Europska konvencija o krajolicima nisu osigurani mehanizmi zaštite. Analiza zakonodavne osnove zaštite prirodnog i kulturnog krajolika u Republici Hrvatskoj i usporedba s odabranim primjerima europskih zemalja ima cilj pokazati sličnosti, prednosti i nedostatke, te predložiti mjere za promjenu i/ili dopunu zakona u Hrvatskoj radi učinkovitije zaštite krajolika. Cilj ove studije je izraditi smjernice za unaprjeđenje zaštite krajolika te za učinkovitiju primjenu Europske konvencije o krajoliku u Hrvatskoj. Za pilot područje istraživanja Dubrovnik cilj je istražiti i predložiti mjere i instrumente za zaštitu krajolika te sagledavanjem područja okoline starog grada Dubrovnika kao mjesta Svjetske baštine.

CILJEVI STUDIJE:

- analizirati i ocijeniti stanje zaštite krajolika kroz zakonodavnu osnovu u Hrvatskoj
- analizirati međunarodne dokumente (konvencije, povelje, deklaracije, preporuke,..) koji obuhvaćaju prostorni aspekt zaštite i upravljanja krajolikom
- analizirati primjere dobre prakse normativne zaštite krajolika u međunarodnim okvirima
- zakonodavnu osnovu zaštite krajolika u Hrvatskoj usporediti s odabranim primjerima europskih zemalja
- predložiti mjere za promjenu i/ili dopunu zakona u Hrvatskoj radi učinkovitije zaštite krajolika
- izraditi smjernice za unaprjeđenje zaštite krajolika te za učinkovitiju primjenu Europske konvencije o krajoliku u Hrvatskoj
- predložiti postupke i metode zaštite kulturnih krajolika u okviru sustava zaštite kulturnih dobara i prirode, te dokumenata prostornog uređenja
- istražiti i predložiti mjere i instrumente za zaštitu krajolika te sagledavanjem područja okoline starog grada Dubrovnika kao mjesta Svjetske baštine.

1.4. Ocjena stanja i polazišta zakonodavne osnove zaštite krajolika u Hrvatskoj

Zakonodavna osnova, koja uključuje zakonodavne dokumente i institucije koje se bave zaštitom krajolika, važan je, ali nije i jedini preduvjet zaštite krajolika. Unatoč potpisivanju European Landscape

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Convention (2000.) i donošenju Zakona o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (2002./2004.) nije donesen ni zakon niti drugi podzakonski dokumenti kojima bi se regulirala pitanja zaštite krajolika. Pitanjima zaštite krajolika u Hrvatskoj se pristupa sektorski, sa stajališta nekoliko zakona u okviru kojih se različito tumači njegovo određenje, što se posljedično odražava i u metodama njegove zaštite. Tome doprinosi i neusklađenost oko tumačenja i značenja pojmova krajolik i krajobraz koji se kao sinonimi koriste za englesku riječ *landscape*. Pojedini sektorski pristupi, kao što su zaštita kulturne baštine te zaštita prirode i okoliša djelomice obuhvaćaju i pitanja krajolika, dok je prostorno planiranje prepoznato kao zajednički i integrativni instrument njegove zaštite. Na taj se način pitanja zaštite krajolika uređuju s četiri zakona te planskim dokumentima iz područja: zaštite prirode i kulturne baštine, zaštite okoliša te prostornog uređenja. U ostalim zakonima, čijom se primjenom i provođenjem znatno utječe na stanje i izgled krajolika, nije vidljiv odnos prema krajoliku, niti ga se u njima posebno prepoznaje.

Osim krajolika iznimnih vrijednosti koji se u Hrvatskoj štite Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i Zakonom o zaštiti prirode, pozornost *European Landscape Convention*, posebno je usmjerena krajolicima koji nisu zaštićeni temeljem zakona kao kulturno dobro ili kao prirodna posebnost. Krajolici koji nisu zaštićeni zakonom, o kojima se najčešće nitko ne brine također mogu pridonijeti lokalnim obilježjima i identitetu prostora čime se unaprjeđuje prostorni i gospodarski razvoj te se povećava kvaliteta života svih stanovnika. Zaštitu za sada uživaju jedino krajolici uključeni u područja nacionalnih parkova, parkova prirode, regionalnih parkova i zaštićenih krajobraza te oni malobrojni zaštićeni kao kulturna dobra. Istraživanja i analize pokazuju da pozornost treba usmjeriti običnim živim krajolicima koji su stoljećima bili kultivirani kao poljoprivredni (agrikulturni), a danas su zapušteni i obrasli samoniklom vegetacijom (šumom i makijom). Zbog zahtjeva za gradnjom pripadaju u ugrožena područja.

Analizirati će se i ocijeniti stanje zaštite krajolika, koje je u Hrvatskoj obuhvaćeno s četiri zakona (Zakon o prostornom uređenju, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara) te usporediti s primjerima pojedinih europskih zemalja.

1.5. Izazovi zaštite i upravljanja krajolikom u Hrvatskoj te na pilot području Dubrovnika

Zaštita i upravljanje kulturnim i prirodnim vrijednostima krajolika središnja je tema projekta *Baština – pokretač razvoja*. Suvremene promjene i utjecaji razvoja često su prijetnja postojećim vrijednostima krajolika. Zaštita kulturnog i prirodnog naslijeđa sadržanog u krajoliku usmjerava se na održavanje postojećih vrijednosti, a suprotstavljena je prekomjernom širenju gradnje i pritiscima razvoja turizma i ostalih suvremenih sadržaja. Treba naglasiti da zaštita krajolika i razvoj ne moraju biti nužno suprotstavljeni. Zaštita krajolika i budući razvoj mogu se podupirati i uvažavati. Stoga je prepoznavanje kulturnog i simboličkog značaja krajolika ključni dio razumijevanja kulturne baštine Dubrovnika. U okviru prostorno planske dokumentacije, Prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije, Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika i Generalnog urbanističkog plana Dubrovnika prepoznata su i određena područja prirodnog i kultiviranog krajobraza. Budući da navedene kategorije krajolika/krajobraza nisu

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

11

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

prepoznata Zakonom, izostaju ostali nadležnosti i mehanizmi njihove zaštite, izuzev odredbi za provođenje u prostorno planskoj dokumentaciji.

Općenito, problemi i suprotstavljeni stavovi oko planiranja budućeg razvoja i očuvanja vrijednosti krajolika u Hrvatskoj proizlaze iz više razloga, među kojima su:

- različito tumačenje značenja pojma landscape - više riječi koje se odnose na isti pojam krajolik/krajobraz/pejsaž
- nedostatak stručne i opće svijesti o značaju i vrijednostima krajolika
- nedostatak politike i strategije zaštite krajolika na nacionalnoj i na nižim razinama
- nedostatak prepoznavanja i dokumentiranja obilježja krajolika
- neprovođenje sustavnog vrednovanja i zaštite krajolika
- nedostatak zakonskog okvira za zaštitu krajolika, posebno u okviru sustava prostornog uređenja
- nedostatak mehanizama za provođenja zaštite prirodnih i kulturnih (kultiviranih) krajolika/krajobraza zaštićenih mjerama prostorno planske dokumentacije
- nedovoljno uključivanje lokalne zajednice u planiranje i upravljanje
- sektorski pristup krajoliku, nedovoljna međuresorna suradnja te povezanost istraživačkih ustanova (sveučilišta, istraživačkih instituta,..) s primjenom i praksom zaštite krajolika .

1.5.1. Nedostatci zakonskog okvira zaštite krajolika u Hrvatskoj

Krajolik se u Hrvatskoj ne štiti posebnim zakonom kojime bi se detaljno propisali postupci provedbe, već je uključen u nekoliko sektorskih. Integralni pristup i važan stupanj zaštite krajolika u Hrvatskoj je formalno uspostavljen Zakonom o prihvaćanju Konvencije o europskim krajobrazima (European Landscape Convention), (NN 12/2002.). Međutim, osim prevedenog teksta Konvencije nisu pobliže, a u skladu s institucionalnim uređenjem, propisani instrumenti njezine provedbe. Slijedom odredbi toga zakona svaka zemlja potpisnica obvezatna je ugraditi krajolik u svoje politike regionalnog i urbanističkog planiranja te u politike povezane s kulturom, zaštitom okoliša, poljodjelstvom, socijalnom i gospodarskom politikom, kao i u sve druge politike koje mogu izravno ili neizravno utjecati na krajolik. Prostorno-planska dokumentacija označena je kao glavni instrument provedbe zaštite, planiranja i korištenja krajolika – međutim sadašnja provedba se pokazala slabom i nedovoljno učinkovitom.

Iako se u pojedinim zakonima (Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Zakon o prostornom uređenju i gradnji) spominje i na određeni način regulira problematika krajolika, ne primjenjuju se u pravoj mjeri i na zadovoljavajući način. Već su Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.) i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (1999.) predvidjeli izradu Krajobrazne osnove Hrvatske, međutim, do danas nije izrađena. Krajolici su kao prostorni entitet i vrsta kulturnoga dobra prepoznati u Zakonu o zaštiti kulturnih dobara, u kojemu se među vrstama nepokretnih kulturnih dobara navodi i krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru. Zakon o zaštiti prirode

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

prepoznaje vrijedne dijelove teritorija Hrvatske u kojima postoje i uvelike su očuvani, osim prirodnih i antropogeni elementi. Prema vrstama podijeljeni su u nekoliko kategorija i to kao: park prirode i regionalni park, definirani kao prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje, značajni krajobraz, koji po definiciji može biti prirodno ili kultivirano područje i spomenik parkovne arhitekture koji se definira kao umjetno oblikovani prostor koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost što pripada UNESCO-ovoj kategoriji namjerno oblikovanih kulturnih krajolika. Zakon o zaštiti okoliša kao jednu od sastavnica okoliša navodi i krajobraz. Osim pravne zaštite krajolika prema Zakonu o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima, provedba zaštite krajolika u sklopu navedenih zakona je u osnovi sektorska i ne omogućava njegovu primjerenu zaštitu. Izostaje nužno potreban integralni, multidisciplinarni pristup i koordinacija sektora.

1.5.2. Nedostatak politike i strategije zaštite krajolika u Hrvatskoj

Krajolici Hrvatske pripadaju panonskim i mediteranskim regijama Europe i važan su element raznolikosti europskih krajolika. Krajolik (pejsaž, krajobraz) u najširem značenju označava prostor stvoren međudjelovanjem čovjeka i njegova prirodnog okruženja. Krajolik je, antropogena, kulturna tvorevina nastala u suživotu čovjeka i prirode. Prepoznaje se kao *genius loci* – „duh mjesta“, prostor visoke prepoznatljivosti koji u promatrača izaziva snažan dojam (*sense of place*), stvara jasnu sliku o prostoru, a time i snažan osjećaj pripadnosti. U Hrvatskoj, slično kao u drugim europskim zemljama, malo je krajolika koji su bez utjecaja čovjeka očuvani u prirodnom stanju – područja koja nisu uređena ni oblikovana čovjekovim utjecajem. Ta su područja zaštićena kao prirodni rezervati ili nacionalni parkovi. Ipak, najveći dio teritorija Hrvatske, kao i Europe, oblikovao je i uredio čovjek u povijesnom kontinuitetu od nekoliko tisuća godina. Svaki krajolik, koliko god bio običan i nezanimljiv stručnjacima za istraživanje, ima značenje doma ljudima koji u njemu žive, i bez obzira na ljepotu i vrijednosti ima značenje zavičaja. Dok su čovjekove aktivnosti i prirodni ambijent u ravnoteži, a odnosi između čovjeka i prirode nisu jednostrani, krajolik će biti harmoničan i slika krajolika će biti usklađena.

U dugogodišnjem procesu planiranja i zaštite prostora neprekidno se upozorava na potrebu zaštite povijesnih naselja u suživotu s njegovom pripadajućom okolinom, s kojom čine prepoznatljivi krajolik. Cilj zaštite krajolika jest održavati, obnavljati i poboljšati njegove kulturne i prirodne vrijednosti. Svi zahvati u krajoliku trebaju uvažavati i uključivati očuvane povijesne sadržaje i značajke, a unošenje novih elemenata i struktura mora biti primjereno njegovim svojstvima i kulturnom značaju.

Sveprisutnim procesima turistifikacije ne prethode odgovarajuća istraživanja, niti izrada prostornih planova širih područja u kojima bi se vrednovala obilježja i zaštitile vrijednosti krajolika. Prostorni razvitak prepušten je odlučivanjima lokalne uprave i samouprave (županijama, gradovima i općinama) temeljem prostorno planske dokumentacije. Namjere investitora za gradnjom turističkih i ostalih sadržaja često su usmjerene na zauzimanje vrijednih poljodjelskih površina, neizgrađenih uvala te najljepših i vizurama najizloženijih područja obalnoga pojasa mora. Zbog toga je prepoznavanje,

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

karakterizacija i vrednovanja krajolika na cjelokupnom teritoriju prijeka potreba. Politika zaštite krajolika treba jasno iskazati ciljeve za prepoznavanjem i očuvanjem vrijednosti krajolika, uz održivi razvoj kojime će se omogućiti unaprjeđenje kulture građenja i oblikovanja. Ona podrazumijeva i uključuje zakonski i institucionalni okvir, kao i koordiniranje djelovanja svih sudionika u sustavu planiranja prostora i zaštite krajolika. Posebna pozornost posvećuje se prostorima visoko vrjednovanih krajolika i planiranju sadržaja u njima. Politika zaštite krajolika mora jasno izraziti način, metode i postupke kojima će se najbolje ostvariti zaštita njegove ukupne vrijednosti i pripadajućih sastavnica.

Nakon uspostavljanja *Politike zaštite krajolika*, suštinski dio planskog pristupa zaštiti je donošenje Strategije za njezinu primjenu. Politika zaštite krajolika realizira se kroz izradu Strategije zaštite krajolika te Planovima upravljanja. Svaka administrativna razina (nacionalna, regionalna, lokalna) trebala bi izraditi posebne i sektorske Strategije zaštite krajolika u okviru svojih nadležnosti, vezanih uz zadaću očuvanja njegovih vrijednosti. Strategija zaštite treba biti ugrađena u sektorske strategije i programe razvoja, koji izravno ili neizravno utječu na vrsnoću i promjene kulturnog krajolika. To su: prostorno uređenje, ruralni, regionalni, turistički i gospodarski razvoj; vodno gospodarstvo, promet, energetika, šumarstvo i dr. Važno mjesto predstavlja ugrađivanje pitanja i uvjeta zaštite, upravljanja i planiranja kulturnim krajolicima u politike prostornog uređenja.

1.5.3. Nedostatak inventarizacije i dokumentiranja krajolika u Hrvatskoj

Krajolici su složeni kolaž prirodnih i antropogenih elemenata nastalih u raznim povijesnim razdobljima. U krajoliku se kao dinamičnom sustavu, njegovi sastavni elementi kontinuirano razvijaju i mijenjaju tijekom vremena. Glavno obilježje krajolika je stalnost promjena – njegova se obilježja mijenjaju ne samo ciklički i godišnje, već i kroz povijest te time često povećavaju njegov kulturni značaj. Stoga je glavni cilj brige o krajolicima prepoznati njihova obilježja i vrijednosti. Kontinuitet života, vrste i način korištenja prostora, kao i ostale promjene u krajoliku odražavaju kulturne, političke, društvene i gospodarske odnose, znanja i vještine, kao i dostupne tehnologije određenog razdoblja i zajednice. U razumijevanje mnogobrojnih i različitih kombinacija sastavnica, svojstava i uzoraka kojima je definiran kulturni krajolik svakako je potrebno uključiti i razumijevanje njihovih promjena. Prepoznavanje (identifikacija) krajolika, odnosno prepoznavanje njegovih obilježja i sastavnica početni je i temeljni dio analiza, očuvanja i planiranja krajolika. Obilježja i karakter krajolika određuju: procesi, fizičke sastavnice, strukture krajolika i percepcijska obilježja. U procese se ubrajaju: prostorna organizacija i uzorci krajolika, oblici korištenja i djelatnosti u prostoru, odgovornost prema prirodnom okolišu, tradicijska znanja i vještine. Dokumentiranje uključuje evidenciju obilježja krajolika i pripadajućih sastavnica, kao jednu od glavnih metoda kojom se omogućava razumijevanje i prepoznavanje njegovih vrijednosti. Obuhvaća prikupljanje podataka kojima se opisuju fizička struktura, stanje i korištenje krajolika i njegovih sastavnica, kulturnih i prirodnih, s oznakom razdoblja nastajanja i promjenama razvoja.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

U cilju očuvanja karaktera i vrijednosti krajolika potrebno je provesti prepoznavanje (identifikaciju), dokumentiranje i vrednovanje krajolika države i svih županija izradom stručnih podloga - tzv. krajoličnih/krajobraznih osnova - u kojima će se odrediti mjere zaštite te način upravljanja promjenama u krajoliku. Za to je potrebno osigurati provedbu jedinstvene metodologije – tipološke klasifikacije krajolika na razini države - prepoznavanje krajoličnih regija Hrvatske, a na regionalnoj i lokalnoj razini kroz detaljniju razradu klasifikacije na tipove/podtipove i područja s donošenjem mjera njihove zaštite. Također treba ubrzati primjenu geoinformacijskog sustava (GIS), kao standardne tehničke podrške.

1.5.4. Vrednovanje krajolika na temelju kriterija autentičnosti i integriteta

Vrednovanje krajolika u Hrvatskoj se ne provodi na jedinstven način, jer nije donosen posebni dokument (pravilnik, propis, uputa,..) kojime bi se utrdili kriteriji i način vrednovanja. Analiza međunarodnih, teorijskih i stručnih dokumenata pokazala je da sustav vrednovanja kulturnog krajolika obuhvaća nekoliko grupa vrijednosti: evidentnih, povijesnih, estetskih i društvenih, koje se kreću od potpuno objektivne, evidentne, tj. očite fizičke vrijednosti, koja ovisi o građi krajolika, pa do subjektivne i društvene vrijednosti koja proizlazi iz čovjekove i društvene identifikacije s njim. Temelji se na stavu da je autentičnost (vjerodostojnost i izvornost) suštinski element u metodama ocjenjivanja i očuvanja krajolika. Kriterij autentičnosti izražava se kroz različite pokazatelje, a uključuje: oblikovanje; materijale i građu; korištenje, namjenu i funkciju; tradicije, tehnike i sustav upravljanja; smještaj/položaj i okolinu; jezik i ostale oblike nematerijalne oblike naslijeđa; duh i osjećaje te ostale vanjske i unutarnje faktore. Razmatranje autentičnosti nije ograničeno samo na provjeru i zaštitu materijalnih sastavnica, već je od temeljne važnosti prepoznavanje i čuvanje društveno-kulturne autentičnosti, koja treba biti integrirana u sustave planiranja i upravljanja.

Ocjena integriteta krajolika zasnovana je na prisutnosti prepoznatljivih sastavnica izvornog oblikovanja i funkcija kroz sva povijesna razdoblja njegova razvoja. Integritet se sagledava kao - društveni, funkcionalni, strukturni i vizualni. Sadržan je u prostornom ustroju krajolika, materijalnoj građi, građevinama i oblikovanju, smještaju i okolini, funkciji i sadržajima, duhovnim povezanostima i značenjima. S obzirom na stupanj vrijednosti krajolici se razvrstavaju u krajolike međunarodnog, nacionalnog, regionalnog i lokalnog značaja. Stupanj kulturnog značaja usko je povezan s metodama zaštite baštine; prema suvremenim pristupima baština ono nije očuvano zbog vrijednosti, funkcije i značenja koje je imalo u prošlosti, već zbog poruka i simbola kojima komunicira u sadašnjem vremenu i prenosi ih budućim naraštajima.

1.5.5. Postupci i metode zaštite krajolika

Glavni cilj zaštite krajolika ne sastoji se samo u konzerviranju i zaštiti materijala, tj. fizičke substance iz ekonomskih i funkcionalnih razloga, već u očuvanju njegova značenja koje ima za pojedince ili zajednicu

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

danas i u budućnosti. Krajolik ne treba promatrati kroz ograničenja, premda ona postoje, nego i kroz učinke koje može donijeti u prostornom i gospodarskom razvoju. Kvaliteta krajolika podiže vrijednost zemljišta, vrijednost nekretnina, ali i uvelike pridonosi kakvoći stanovanja i života. Stoga su ulaganja u oporavak i održavanje krajolika neznatna u odnosu na vrijednosti koje se mogu postići.

Sadašnji Prostorni planovi županija, gradova i općina pretežito sagledavaju krajolik s gledišta prirodnih vrijednosti i biološke raznolikosti (staništa, ugrožene vrste, zaštićena područja prirode i dr.), ali pri tom ne sagledavaju problematiku zaštite i očuvanja krajolika kao antropogenog entiteta. Najčešće se u prostorne planove ugrađuju uvjeti zaštite prirode, a Europska konvencija o krajolicima se i ne spominje. Tek su malobrojne županije prepoznale važnost krajolika i provele su predhodno vrjednovanje cjelokupnoga svog teritorija. Slijedom provedenoga vrjednovanja dane su smjernice i preporuke za zaštitu krajolika u planovima nižeg reda, s kriterijima za moguće otvaranje novih građevnih područja, očuvanja identiteta postojećih naselja i pripadajućeg okruženja. Navedena metoda vrjednovanja krajolika nije provedena za jadransku obalu, koja je u najvećoj mjeri izložena pritiscima razvitka otvaranjem turističkih zona, često u najvrjednijim krajolicima. Neselektivnim trošenjem prostora, širenjem građevnih i turističkih područja nastavlja se „betonizacija” obale te nestaju krajolici stvarani tisućljećima, gubi se lokalni, ali i nacionalni identitet.

Hrvatska je usvajanjem Europske konvencije o krajoliku preuzela obvezu da skrbi o vlastitim krajolicima. Stoga je, slijedom obveza iz toga dokumenta u Hrvatskoj potrebno razviti sustav zaštite krajolika koji se temelji na prepoznavanju (identifikaciji), dokumentiranju (inventarizaciji), razvrstaju (tipologizaciji), vrjednovanju, zaštiti i upravljanju krajolika. Dva su pristupa u zaštiti krajolika – izravna ili neposredna zaštita, koja se provodi posebnim zakonom o zaštićenim krajolicima te neizravna ili posredna zaštita koja se provodi zakonom o prostornom uređenju ili zakonima ostalih sektora. Po uzoru na druge europske zemlje, posebice one s dugom tradicijom na zaštiti krajolika u smislu njegova korištenja i upravljanja, u Hrvatskoj je potrebno osigurati stručno utemeljen pristup prepoznavanju, vrjednovanju i aktivnoj zaštiti krajolika osnivanjem odgovarajućih institucija i/ili grupa multidisciplinarnih stručnjaka (urbanisti, geografi, arhitekti, pejzažni arhitekti, šumari, agronomi, biolozi, povjesničari umjetnosti i dr.).

OCJENA STANJA I POLAZIŠTA ZAKONSKE ZAŠTITE KRAJOLIKA:

- različito tumačenje značenja pojma landscape - više riječi koje se odnose na isti pojam krajolik/krajobraz/pejsaž
- korištenje više pojmova s različitim razumijevanjem: kulturni krajolik, povijesni krajolik, kultivirani krajobraz osobito vrijedan predjel-kulturni krajobraz, osobito vrijedan predjel-prirodni krajobraz, etno zone, isl.
- nedostatak stručne i opće svijesti o značaju i vrijednostima krajolika

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- nepostojanje Politike i Strategije zaštite krajolika
- nedostatak prepoznavanja i dokumentiranja obilježja krajolika
- neprovođenje sustavnog vrednovanja i zaštite krajolika
- nedostatak zakonskog okvira, posebno prostorno planskog uređenja
- nedovoljno uključivanje lokalne zajednice u planiranje i upravljanje
- nedovoljna povezanost institucionalnog okvira (sveučilišta, istraživačkih instituta, državnih tijela,..) i sl.

1.6. Metodologija izrade studije

U radu se induktivno deduktivnim, usporedbenim i multikriterijalnim analizama istražuju međunarodni dokumenti koji obuhvaćaju aspekt zaštite i upravljanja krajolikom (kulturnim i prirodnim) s prostorno-urbanističkog motrišta. Pregled stanja zakonske osnove zaštite krajolika u Hrvatskoj analizira se kroz određenje pojma krajolik-krajobraz, postupke, procedure i instrumente provođenja zaštite. Kroz usporedbu s normativnim okvirima zaštite u odabranim europskim zemljama i regijama (Crna Gora, Italija, Engleska, Katalonija) analiziraju se slabosti, prednosti i nedostaci nacionalnog zakonodavstva. Na temelju rezultata analiza izvode se zaključci i iznose prijedlozi za poboljšanje stanja zakonske osnove zaštite u Hrvatskoj te daju prijedlozi i mjere za zaštitu krajolika na istraživanom području Dubrovnika. Metodologija izrade studije obuhvaća:

- pregled i analizu odabranih nacionalnih zakonskih dokumenata koji obuhvaćaju pitanja zaštite krajolika /krajobraza
- pregled i analizu odabranih nacionalnih strateških dokumenata koji obuhvaćaju pitanja zaštite krajolika / krajobraza
- pregled i analizu odabranih međunarodnih dokumenata (konvencije, povelje, deklaracije, preporuke i načela) koji obuhvaćaju pitanja zaštite kulturnih i prirodnih krajolika
- pregled i analizu odabranih međunarodnih programa koji obuhvaćaju pitanja zaštite kulturnih i prirodnih krajolika
- pregled i analizu normativnog okvira (zakonskog i institucionalnog) u odabranim europskim zemljama s učinkovitom zaštitom (Engleska, Italija, Katalonija) i susjednih zemalja (Crna Gora) radi usporedbe s nacionalnim zakonodavstvom
- usporedbene analize zaštite krajolika u tematskim okvirima: određenja pojma i vrednovanja, metoda zaštite, nadležnosti, instrumenata i procedura provedbe, uključivanja dionika
- izrada zaključaka i donošenje preporuka i smjernica.

Stručni okvir za uspostavljanje zaštite krajolika čine međunarodni dokumenti stručnih organizacija (UNESCO, ICOMOS, IUCN,..). U radu se analiziraju različite vrste međunarodnih dokumenata: konvencije i

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

povelje;⁴ deklaracije, preporuke, načela i propisi;⁵ koje se prema procesu donošenja mogu podijeliti na stručne i političke, ovisno o organizaciji koja ih donosi. Od navedenih dokumenata za države potpisnice pravno su obvezujuće samo ratificirane međunarodne konvencije, dok ostali međunarodni dokumenti predstavljaju temeljnu teorijsku osnovu i etičke standarde u provođenju zaštite. Republika Hrvatska je potpisivanjem dokumenata međunarodnih organizacija (UNESCO, ICOMOS i COE) preuzela obvezu njihove primjene.

Međunarodni dokumenti (konvencije, povelje, deklaracije, preporuke i načela) analiziraju se prema sljedećim tematskim okvirima:

- definiranje pojma, prepoznavanje i dokumentiranje obilježja krajolika
- ocjena vrijednosti krajolika – kriteriji autentičnosti i integriteta
- postupci, metode i alati zaštite krajolika
- planiranje i upravljanje krajolicima.

Analiza međunarodnih ugovora i konvencija

Međunarodni dokumenti (konvencije, povelje, deklaracije, preporuke, uredbe, direktive, protokoli) analiziraju se kroz:

- definiranje pojma krajolik, prepoznavanje i dokumentiranje njegovih obilježja
- ocjena vrijednosti krajolika – kriteriji autentičnosti i integriteta
- postupci, metode i alati zaštite krajolika
- uključivanje lokalne zajednice i svih dionika
- planiranje i upravljanje krajolika (metode, postupci, alati provođenja).

Analiza nacionalnih zakona

Unatoč tome što je 2000. godine Hrvatska potpisala Europsku konvenciju o krajoliku, a 2002, odnosno 2004. donijela i Zakon o prihvaćanju Konvencije o europskim krajobrazima, do danas nije provela identifikaciju, ocjenu vrijednosti i osjetljivosti ili ugroženosti, kao preduvjet za održivo planiranje i korištenje krajolika. Razlog tome jest svakako i činjenica što ne postoji tijelo (ustanova) nadležno za njezino provođenje, nisu usvojeni i propisani stručni standardi i postupci prepoznavanja i vrjednovanja,

⁴ Pojam *konvencija (convention)* se danas općenito koristi za formalne multilateralne sporazume s većim brojem stranaka. Obično su otvorene za sudjelovanje cjelokupne međunarodne zajednice ili velikog broja država. Također se koristi za instrumente i dokumente dogovorene pod pokroviteljstvom međunarodnih organizacija. Pojam *povelja (charter)* se koristi za posebno formalne i svečane instrumente/dokumente u kojima se postavljaju odnosno proklamiraju osnovna načela nekog međunarodnog sporazuma ili osnove međunarodne politike http://treaties.un.org/Pages/Overview.aspx?path=overview/definition/page1_en.xml; <http://hjp.novi-liber.hr>

⁵ Pojam *deklaracija (declaration)* se koristi za različite međunarodne instrumente/dokumente, koji nisu uvijek pravno obvezujući. Često se pojam namjerno koristi kako bi se istaknulo da stranke nisu pravno vezane već samo žele istaknuti određene težnje, Termin rezolucija se odnosi na rješenje, odluku, izjavu, stav, zaključak (npr. nekog kongresa, konferencije, skupštine, savjetovanja) o određenim pitanjima od općeg interesa ili o budućim zadacima. Preporuka se odnosi na ono što se daje kao savjet, načela su pravila ili kodeks ponašanja dok su propisi usvojena i određena obveza koja uređuje odnose i postupke u društvu http://treaties.un.org/Pages/Overview.aspx?path=overview/definition/page1_en.xml; <http://hjp.novi-liber.hr>

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

niti su usvojeni mehanizmi njihove zaštite i upravljanja njima. Iz tog se razloga analiziraju postojeći zakoni koji obuhvaćaju pitanja zaštite krajolika u nekoliko tematskih grupa:

- zakonska definicija krajolika i krajobraza
- nadležnosti (administrativno upravno uređenje) zaštite krajolika (kulturnog krajolika; kultiviranog krajobraza; značajnog krajobraza; zaštićenog krajobraza)
- metode vrednovanja, ocjene karaktera krajolika prema zakonskim odredbama
- mehanizmi zaštite, planiranja i upravljanja prema zakonskim odredbama.

Analiza strateških dokumenata

Iako je prošlo više od deset godina od donošenja Zakona o prihvaćanju Konvencije o europskim krajobrazima, u Hrvatskoj nije donesen osnovni strateški dokument koji bi ukazao na važnost krajolika, potrebu njegova prepoznavanja, tipološkog razvrstavanja i zaštite njegovih obilježja. Razlog tome je još uvijek nedovoljni osviješten i potvrđen stav da je krajolik cjeloviti koncept koji zahtijeva zasebni pravni i institucionalni okvir zaštite. To se može smatrati jednim od razloga što do sada nije donesena zasebna *Strategija zaštite krajolika*, niti je uspostavljena politika njezine primjene. Pojedini granski pristupi, kao što su zaštita kulturne baštine, zaštita prirode i okoliša te prostorno uređenje djelomice obuhvaćaju i pitanja krajolika, pa se u ovom radu analiziraju važeći strateški dokumenti navedenih sektora.

Problematika krajolika u Hrvatskoj još uvijek nije shvaćena sveobuhvatno na tragu Europske konvencije o krajolicima, iako su se Strategija i Program prostornog uređenja, doneseni prije Konvencije, zalagali za izradu *Krajobrazne osnove Hrvatske*. Budući da ona još nije ostvarena, krajolik se još uvijek promatra sektorski, s različitih stručnih motrišta i međusobno nepovezano. Stoga će se analizirati pristup važećih strateških dokumenata u okviru: određenja pojma, planiranja, zaštite i upravljanja krajolikom.

Analiza dokumenata županijske i lokalne razine

U zaštiti i unaprjeđenju krajolika, posebice onih koji se štite mjerama prostorno planske dokumentacije trebalo bi primjenjivati odgovarajuće metode prepoznavanja i vrjednovanja. U Hrvatskoj nije uspostavljena jedinstvena metoda prepoznavanja krajolika, već svaka županija s obzirom na geomorfološke i kulturne posebnosti prepoznaje na individualan način svoja vlastita krajobrazna obilježja i vrijednosti, a okvirno se nadovezuju na opću podjelu regija koja je uspostavljena u Strategiji prostornog uređenja RH (1997.) i Programu prostornog uređenja RH (1999.) Prepoznavanje i ocjena vrijednosti krajolika provodi se različitim metodama koje često nisu sukladne usvojenim međunraodnim standardima. Prema Europskoj konvenciji o krajoliku pristup identifikaciji, tipologizaciji i vrednovanju krajolika zahtijeva višedimenzionalni i multidisciplinarni pristup. Krajobrazna osnova, koja u Hrvatskoj još nije uspostavljena, trebala bi biti podloga za izradu strateških i planskih dokumenata te za izradu prostorno-planske dokumentacije svake jedinice lokalne samouprave. Planiranje u krajoliku i planiranje

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

krajolika kao dio prostornog i urbanističkog planiranja, trebalo bi znatno više uvažavati posebnosti i vrijednosti krajolika. Zbog nepostojanja propisanih obveza i stručnih standarda o načinu prepoznavanja i ocjene krajobraznih obilježja i vrijednosti u postojeća prostorno planskoj dokumentaciji nema dovoljno jako uporište za njihovu zaštitu. Prema Europskoj konvenciji o krajoliku glavni instrument provedbe zaštite, planiranja krajolika trebala bi biti prostorno-planska (urbanistička) dokumentacija – prostorni planovi područja posebne namjene, prostorni planovi uređenja Gradova i Općina, urbanistički planovi uređenja,...

Očekivani rezultati studije

Na temelju istraživanja postojeće zakonske osnove zaštite krajolika u Hrvatskoj i usporedbom s primjerima pojedinih europskih zemalja te pregleda stručnih standarda i obveza koje proizlaze iz ratificiranih međunarodnih dokumenata ocijeniti će se stupanj usklađenosti nacionalnog zakonodavstva s međunarodnim te stupanj primjene međunarodnih stručnih standarda u provođenju zaštite krajolika. Na temelju ocjene nedostataka i slabosti postojećeg zakonskog okvira u Hrvatskoj predložiti će se mjere za dopunu i/ili promjenu. Za područje istraživanja Dubrovnika predložiti će se mjere za zaštitu krajolika sagledavanjem područja okoline starog grada Dubrovnika kao mjesta Svjetske baštine.

OČEKIVANI REZULTATI STUDIJE:

- pregled i analiza postojećih međunarodnih dokumenata (konvencija, strategija, direktiva, akcijskih planova itd.)
- analiza zaštite krajolika u međunarodnim i nacionalnim strateškim dokumentima i programima
- pregled i analiza postojećih zakonskih, podzakonskih i drugih akata (prostorno-planske, zaštite prirode i okoliša, zaštite kulturne baštine) u Hrvatskoj na području zaštite, planiranja i upravljanja krajolika
- analiza strateških i prostorno planskih dokumenata županijske i lokalne razine
- pregled zaštite krajolika u zakonodavstvu pojedinih europskih zemalja
- analiza procedura i postupaka navedenih u međunarodnim dokumentima s praksom u provođenju zaštite, planiranja i upravljanja u RH – instrumenti za provođenje zaštite, planiranja i upravljanja krajobrazom
- izrada preporuka za provođenje krajobraznih politika u hrvatsku regulativu i praksu
- izrada preporuka i prijedlog mjera za zaštitu krajolika područja obuhvata kroz prostorno-plansku dokumentaciju.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

2. ANALIZA ZAŠTITE KRAJOLIKA U MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA

2.1. Uvod

Sukladno Statutu Međunarodnog suda pravde (*International Court of Justice*) postoje četiri izvora zakona, odnosno načina na koji se kreira zakon. Jedan takav izvor su međunarodni ugovori (sporazumi) i konvencije (*convention*), bilo da su općeniti ili su posebno potpisani od država članica. Ugovori podrazumijevaju konvencije, međunarodne sporazume, povelje, statute i slično. Svi navedeni dokumenti obilježavaju oblik pisanih sporazuma dvaju ili više međunarodnih subjekata s ciljem reguliranja njihovih interesa prema međunarodnim pravilima i pravno su obvezujući jer utvrđuju određeni način djelovanja i uspostavljaju pojedine odnose između njih. Iako mnoge međunarodne konvencije uključuju i postupak potpisivanja zemalja članica, pravila UNESCO-a ne zahtijevaju potpisivanje, već ih nakon prihvaćanja zemalja članica u njihovo ime potpisuje predsjednik generalne skupštine. Primjeri takvih obvezujućih konvencija su: UNESCO (1954), Hague Convention; UNESCO (1972), World Heritage Convention Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage); UNESCO (2005), Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Osim međunarodnih, obvezujuće su i europske konvencije, kao što su: Council of Europe, (2000), European Landscape Convention; Council of Europe, (2005) Convention on the Value of Cultural Heritage for Society.

Stručne povelje (*charters*) su za razliku od povelja u međunarodnom zakonu, etički kodeks kojima se propisuju stručni standardi djelovanja. One, kao moralni kodeks propisuju smjernice kojih se moraju pridržavati stručna tijela zemalja članica. Prvi međunarodni pokušaj za promoviranje profesionalne etike u zaštiti bila je *Atenska povelja*, koju je usvojio Međunarodni kongres arhitekata i stručnjaka za povijesne građevine zauzevši se za provođenje brojnih mjera konzervacije. Ključni dokument današnje zaštite je tzv. *Venecijanska povelja*, Međunarodna povelja o konzervaciji i restauraciji spomenika i mjesta, ICOMOS, 1962. koja je osnovni, širom svijeta prihvaćeni dokument za djelovanje. Međunarodna organizacija ICOMOS je s obzirom na specifičnosti pojedinih vrsta baštine (povijesni vrtovi, kulturni turizam, povijesni gradovi,..) donijela čitav niz različitih povelja, primjerice: ICOMOS-IFLA, (1982.), *Povelja o zaštiti povijesnih parkova i vrtova*, itd.

Preporuke (*recomendations*) su vrsta dokumenta koji sadrži načela, kriterije i pravila (norme) za međunarodnu regulaciju pojedinog pitanja zaštite, a zemlje članice (npr. UNESCO-a) pozvane su da u skladu sa svojim institucionalnim uređenjem primjene principe na svojim teritorijima. To nisu pravila koja su subjekt ratifikacija, već su stručni standardi. Cilj tih preporuka je da utječu na razvoj nacionalnih zakonodavstava i praksi. Primjeri takvih preporuka su: Protection on National Level of the Cultural and Natural Heritage, 1972.; UNESCO (1976.), International Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas; UNESCO (2005.), Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes; ICOMOS, (1987.), Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas; ICOMOS/Australia, (1999.) Charter for Places of Cultural Significance.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Deklaracije (*declaration*) kao oblik preporuke koje, iako nisu obvezujuće, imaju tendenciju biti snažnije od preporuka (*recomendation*). Primjer za to je Universal Declaration on Cultural Diversity, 2001. Preporuke mogu biti pretpostavka za donošenje povelja kako bi se pojedincima omogućilo da budu izravno prenesene u nacionalni zakonski okvir i politike. Primjerice: UNESCO (2011), Proposals Concerning the Desirability of a Standard-Setting Instrument on Historic Urban Landscapes, ICOMOS/US (2004.), Declaration on Heritage Landscapes; ICOMOS (2005.), Declaration on the Conservation of the Setting, of Heritage Structures, Sites and Area, itd.

Osim međunarodnih, posebno se analiziraju europske konvencije, povelje i dokumenti: Council of Europe, (1985), Convention on the Conservation of the Architectural Heritage of Europe; Council of Europe (1995), Recommendation on the Integrated Conservation of Cultural Landscape Areas as Part of Landscape Policies; (1976/1995) Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution (Barcelona Convention); (1995) Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy (PEBLDS); (2005) Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean; Council of Europe (2006.) Thematic Strategy on the Urban Environment; Council of Europe (2007), Charter on Sustainable European Cities; Council of Europe (2008), European Urban Charter II.

2.1.1. Analiza međunarodnih i europskih konvencija

Konvencija o zaštiti Svjetske kulturne i prirodne baštine

Konvencija o zaštiti Svjetske kulturne i prirodne baštine (*Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage Paris, 1972.*) predstavlja temelj za zaštitu kulturne i prirodne baštine iznimne, univerzalne vrijednosti koje treba zaštititi kao dio naslijeđa čovječanstva. Konvencija se temelji na stajalištu da je kultura vitalni uvjet dobrobiti ljudskog društva, a baština kao kulturni proizvod sadrži suštinsku povezanost s pojmom univerzalnosti te kao takvo posjeduje opću, univerzalnu vrijednost. Ovomu Konvencijom lokaliteti *Svjetske baštine* bili podijeljeni u dvije vrste: prirodne i kulturne, a sagledavani su kao dvije suprotnosti. Službe za zaštitu prirode smatrale su da je prostor pogodniji za zaštitu ako je stupanj čovjekovog utjecaja na njega što manji. Prirodna baština definirana je u dvije grupe:

- *prirodne značajke* koje se sastoje od fizičkih i bioloških struktura, ili grupa struktura koje su iznimne, univerzalne vrijednosti s estetskog ili znanstvenog stanovišta;
- *prirodna mjesta (natural sites)* ili detaljnije određena prirodna područja iznimne, univerzalne vrijednosti sa stajališta znanosti, konzervacije i prirodnih ljepota.

Kulturna baština podijeljena je u tri skupine:

- *spomenike* (monuments) pojedinačne spomenike i strukture, građevine i ruševine, kao izdvojene pojave naglašenog estetskog doživljaja, s vrlo malim naglaskom na prostorni kontekst i krajolik.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- *Grupe zgrada* (groups of buildings) sastavljene od pojedinačnih ili povezanih građevina, koje zbog svojih mjesta u krajoliku (place in the landscape) imaju iznimnu vrijednost.
- *Mjesta* (sites) kao djela čovjeka, ili složena djela čovjeka i prirode te područja, uključujući i arheološka mjesta, koja imaju iznimnu, opću vrijednost s povijesnog, estetskog, etnološkog i antropološkog stanovišta.

Prepoznata je i *mješovita kulturna i prirodna baština* (mixed cultural and natural heritage) koja sadrži elemente i kulturne i prirodne baštine. U ovoj je Konvenciji po prvi puta uveden pojam krajolika (*Landscape*) i to u okviru prepoznavanja mjesta (*Site*). U članku 6. *Nacionalna zaštita kulturne baštine* propisani su postupci, procedure i alati zaštite kulturne i prirodne baštine. Svaka zemlja članica Konvencije prepoznaje da je dužnost osigurati prepoznavanje, zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i prenošenje kulturne i prirodne baštine budućim naraštajima. Također je potrebno osigurati i poduzeti učinkovite i aktivne mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju kulturne i prirodne baštine na svom teritoriju te nastojati:

- usvojiti opću politiku čiji je cilj kulturnoj i prirodnoj baštini dati funkciju u životu zajednice te ugraditi zaštitu baštine u sveobuhvatno planiranje i programe
- uspostaviti unutar svojih teritorija, gdje takve usluge ne postoje, jednu ili više usluga za zaštitu, očuvanje i predstavljanja kulturne i prirodne baštine, s odgovarajućim osobljem i sredstvima za obavljanje svoje funkcije
- razvijati znanstvene i tehničke studije i istraživanja i provoditi takve operativne metode kako bi država bila u stanju nadvladati opasnosti koje prijete kulturnoj i prirodnoj baštini
- poduzeti odgovarajuće pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za identifikaciju, zaštitu, očuvanje, prezentaciju i rehabilitacije baštine
- poticati uspostavljanje ili razvoj nacionalnih ili regionalnih centara za obuku u području zaštite, očuvanja i prezentacije kulturne i prirodne baštine te poticanje znanstvenog istraživanja na ovom području.

Konvencija o Svjetskoj kulturnoj i prirodnoj baštini dopunjena je 1992. godine uvođenjem pojma kulturnih krajolika,⁶ te su u *Operativnim smjernicama* kao pratećem dokumentu *Konvencije o Svjetskom kulturnoj i prirodnoj baštini* revidirani i dopunjeni kriteriji za nominaciju.⁷ Kulturni krajolici definirani su kao *kombinirano djelo čovjeka i prirode*. Oni su ilustrativni za razvoj ljudskog društva i naselja kroz povijest pod utjecajem fizičkih ograničenja i/ili mogućnosti prezentiranih od njihovog prirodnog okoliša te društvenih, gospodarskih i kulturnih snaga društva, unutarnjih i vanjskih. U *Operativnim smjernicama* prepoznate su i usuglašene tri glavne kategorije kulturnih krajolika:

⁶ Report of the Expert Group on Cultural Landscapes, La Petite Pierre (France) 24-26 October 1992.

<http://whc.unesco.org/archive/pierre92.htm>

⁷ The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 1992.,

<http://whc.unesco.org/archive/opguide92.pdf>

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

- i) vidljivo oblikovani krajolik koji je oblikovan svjesnom namjerom čovjeka. Uključuje krajolike stvorene iz estetskih, društvenih, religijskih i rekreacijskih razloga, koji su često, ali ne uvijek, povezani s religijskim i ostalim monumentalnim zgradama i sklopovima
- ii) organski razvijeni krajolik koji je rezultat početnih društvenih, ekonomskih, administrativnih i/ili religijskih zahtjeva, a svoj je današnji oblik stvorio i razvio kroz povezanost i odgovornost prema pripadajućem prirodnom okolišu. Krajolici ove kategorije odražavaju karakteristike povijesnog razvoja u svojim oblicima i obilježjima sastavnica. Dije se u dvije podkategorije; prva je reliktni krajolik čiji je razvojni proces došao do kraja u nekom povijesnom razdoblju ili je naglo prekinut, a njegova značajna i razlikovna obilježja još su uvijek vidljiva u materijalnom obliku. Druga je kontinuirani krajolik, koji još uvijek ima aktivnu ulogu i namjenu u suvremenom društvu, usko povezanu s tradicijskim načinom života.
- iii) Asocijativni krajolik je krajolik povezanosti, čija su određujuća svojstva u religijskim, umjetničkim i kulturnim povezanostima s prirodnim elementima, u većoj mjeri nego s materijalnim kulturnim elementima, koji mogu biti neznatni ili potpuno izostati.

Navedenom podjelom kulturni krajolici poredani su od: (i) krajolika kojih je oblikovao čovjek s određenom namjerom, (ii) potpuno uređenog krajolika tijekom zajedničkog utjecaja čovjeka i prirode, do onih (iii) koji su najmanje vidljivo oblikovani, te su visokog stupnja prirodnosti i vrijednosti.

Kriteriji i mjere zaštite

U Operativnim smjernicama određene su *Zakonodavne i regulatorne mjere na nacionalnoj i lokalnoj razini* koje trebaju osigurati opstanak kulturnog dobra i njegovu zaštitu od razvoja i promjena koje bi mogle negativno utjecati na iznimne vrijednosti, odnosno integritet i/ili autentičnost. Zadatak država članica je da osiguraju punu i učinkovitu provedbu tih mjera. Jedna od mjera je određivanje granica zaštite kulturnog dobra, što predstavlja nužan uvjet za uspostavu učinkovite zaštite njegovih prepoznatih svojstava. Granice zaštite kulturnog dobra trebaju biti određene na način kojim će se osigurati potpuno izražavanje njegovih iznimnih vrijednosti te integritet i/ili autentičnost. Osim granica zaštite unutar kojih se nalaze izravni materijalni dokazi iznimnih vrijednosti kulturnog dobra, određuje se i kontaktno područje (buffer zone) koje obuhvaća okolna područja kojima se osigurava pravilna zaštita dobra. Iako kontaktne zone (buffer zone) ne moraju biti dio nominiranog kulturnog dobra, promjena ili naknadno uvođenje buffer zone za kulturno dobro na popisu Svjetske baštine treba biti odobreno od strane Odbora svjetske baštine pomoću postupka za manje modifikacije granice. Naknadno uvođenje buffer zone obično se smatra manjom modifikacijom granice zaštićenog dobra.

Svako nominirano kulturno dobro treba imati odgovarajući *Plan upravljanja* ili drugi dokumentirani sustav upravljanja koji mora odrediti kako se iznimna, univerzalna vrijednost kulturnog dobra treba očuvati. Svrha sustava upravljanja jest osigurati učinkovitu zaštitu nominiranog dobra za sadašnje i buduće naraštaje. Kulturno dobro na popisu Svjetske baštine može podržati različite namjene

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

koje su ekološki i kulturno održive i koje mogu pridonijeti kvaliteti života zajednice. Država članica i njeni partneri moraju osigurati da takvo održivo korištenje ili bilo koja druga promjena ne utječe negativno na iznimne vrijednosti kulturnog dobra. Zakonodavstvo, politike i strategije koje utječu na svojstva Svjetske baštine trebaju osigurati zaštitu iznimne, univerzalne vrijednosti, podržati očuvanje šire prirodne i kulturne baštine, te promicati i poticati aktivno sudjelovanje lokalnih zajednica i interesnih skupina koje se bave kulturnim dobrom, kao i nužne uvjete za održivu zaštitu, očuvanje, upravljanje i prezentaciju.

Europska konvencija o krajoliku (Konvencija o europskim krajobrazima)

Europska konvencija o krajoliku (*European Landscape Convention, 2000*), u Hrvatskoj prevedena kao Konvencija o europskim krajobrazima u Zakonu o potvrđivanju Konvencija o europskim krajobrazima (NN 12/02 i 11/04.) definirala je krajolike kao *područja opažena od ljudi čiji je karakter rezultat djelovanja i međudjelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika*. Krajolici se odnose na cjelokupno područje i obuhvaćaju prirodna, ruralna, gradska i prigradska područja, a također se odnosi na sve krajolike koji se mogu smatrati iznimnim kao i uobičajenim ili degradiranim. Također obuhvaćaju kopnena, područja kopnenih voda i područja mora. Glavni ciljevi Konvencije su promicati zaštitu krajolika, upravljanje i planiranje te organizirati europsku suradnju o pitanjima krajolika. U tu svrhu propisane su *Opće mjere*, prema kojima se svaka zemlja potpisnica obvezuje:

- krajolike zakonom priznati kao bitnu sastavnicu čovjekovog okruženja, izraz raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine, te temelj identiteta područja;
- uspostaviti i provoditi krajobrazne politike koje imaju za cilj zaštitu, upravljanje i planiranje krajolika donošenjem posebnih mjera
- uspostaviti postupke sudjelovanja javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti te drugih strana koje su zainteresirane za određivanje i provedbu krajobraznih politika;
- ugraditi krajolik u svoje politike regionalnog i urbanističkog planiranja te u svoje politike u vezi s kulturom, zaštitom okoliša, poljoprivredom, socijalnom i gospodarskom politikom, kao i u sve druge politike koje bi mogle izravno ili neizravno utjecati na krajolik.

Prema propisanim posebnim mjerama (članak 6) svaka zemlja potpisnica obvezuje se:

- jačati svijest građana, privatnih organizacija i javnih vlasti o vrijednostima krajolika, njihovoj ulozi i promjenama u njima te poticati obuku stručnjaka za prepoznavanje, ocjenjivanje, zaštitu, upravljanje i planiranje krajolika
- prepoznati (identificirati) i ocjeniti krajolike na teritoriju cijele države, analizirati značajke krajolika te snage i pritiske uslijed kojih se mijenjaju.
- ocijeniti tako prepoznate krajolike vodeći računa o osobitim vrijednostima koje im pridaju zainteresirane strane i stanovnici. Postupci takve identifikacije i ocjene vodit će se razmjenom iskustava i metodologije između stranaka na europskoj razini.
- svaka članica se obvezuje odrediti ciljeve kvalitete krajolika za identifikaciju i ocjenu

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- svaka se članica obvezuje da će u svrhu učinkovitosti krajobraznih politika uspostaviti instrumente s ciljem zaštite, upravljanja i/ili planiranja krajolika.

Europska konvencija o krajoliku propisuje opće mjere zaštite svih krajolika na nacionalnim razinama, čiju su obvezu zemlje potpisnice preuzele. Naglasak je postavljen na koncept upravljanja krajolikom (*Landscape Management*), na izradu *Plana upravljanja (Management Plan)* za očuvanje, zaštitu i/ili poboljšanje stanja krajolika te unaprjeđenje kvalitete života. Osim upravljanja krajolikom važnu ulogu ima planiranje krajolika (*Landscape Planning*) te Plan zaštite krajolika (*Landscape Protection/Conservation Plan*) koji obuhvaća procese i aktivnosti usmjerene na zaštitu i održavanje značajnih ili karakterističnih obilježja krajolika, ocijenjene kao vrijednosti kulturnog naslijeđa.

Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine

Kulturni krajolik osim materijalnih sastavnica uključuje i nematerijalnu baštinu. Hrvatska je donijela Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (NN 05/05, 05/07). U Konvenciji je definirana nematerijalna kulturna baština koja *obuhvaća vještine, izvedbe, izričaje, znanja i vještine - kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim - koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima, pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine*. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, stalno iznova stvaraju zajednice i skupine, kao odgovor na svoje okruženje, njihovu interakciju s prirodom i svojom poviješću, te im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta i na taj način promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudskog stvaralaštva. Nematerijalna kulturna baština manifestira se u sljedećim područjima: usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine, izvedbene umjetnosti, običaji, obredi i svečanosti, znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir te tradicijski obrti.

Povod za zaštitu nematerijalne baštine je duboko uvriježena međuovisnost nematerijalne kulturne baštine te materijalne kulturne i prirodne baštine. Prepoznaje se da procesi globalizacije i društvene transformacije dovode, kao i fenomen netolerantnosti, do ozbiljnih opasnosti gubitka vrijednosti, nestajanja i uništenja nematerijalne kulturne baštine, posebice zbog nedostatka izvora sredstava za njezinu zaštitu. Stoga je svrha Konvencije: zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu; osigurati poštivanje nematerijalne kulturne baštine zajednica, skupina i pojedinaca te na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini podići svijest o važnosti nematerijalne kulturne baštine, kao i o osiguravanju uzajamnog uvažavanja te baštine.

Konvencija o vrijednosti kulturne baštine za društvo

Prema Konvenciji o vrijednosti kulturne baštine za društvo i Zakonu o potvrđivanju Konvencije o vrijednosti kulturne baštine (*Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, 2005*) kulturna baština je definirana kao *skupina dobara naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi identificiraju, neovisno o vlasništvu, kao odraz i izričaj svojih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicija koje su u stalnom procesu*

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

26

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

razvoja. Krajolik je uključen kroz definiciju baštine koja uključuje sve aspekte okoliša koji proistječu iz međusobnog djelovanja ljudi i mjesta u vremenu.

Prema Konvenciji priznaje se da svi, pojedinačno ili skupno, imaju pravo na korištenje kulturne baštine kao i na doprinos njezinom obogaćivanju; te da uživanje prava na kulturnu baštinu može podlijegati samo onim ograničenjima koja su nužna u demokratskom društvu za zaštitu javnog interesa i prava i sloboda drugih. Stoga se stranke obvezuju da će priznati javni interes vezan uz dijelove kulturne baštine u skladu njihovim značajem za društvo; unaprijediti vrijednost kulturne baštine njezinom identifikacijom, proučavanjem, tumačenjem, zaštitom, očuvanjem i predstavljanjem; poticati gospodarsko i socijalno ozračje koje podupire sudjelovanje u aktivnostima vezanim uz kulturnu baštinu; unaprjeđivati zaštitu kulturne baštine kao središnjeg čimbenika u ciljevima održivog razvoja, kulturne raznolikosti i suvremenog stvaralaštva te da će formulirati integrirane strategije koje bi olakšale provedbu odredaba Konvencije.

Stranke se obvezuju na korištenje svih značajki kulturnog okoliša vezanih uz baštinu za: obogaćivanje gospodarskog, političkog, socijalnog i kulturnog razvoja i planskog prostornog uređenja te izradu studija o utjecaju na kulturnu baštinu i usvajanja strategija ublažavanja posljedica; unaprjeđivanje integralnog pristupa politikama vezanim uz kulturnu, biološku, geološku i krajobraznu raznolikost u cilju postizanja ravnoteže između ovih elemenata te promicanje kvalitete kao cilja suvremenih intervencija u krajolik bez ugrožavanja njegovih kulturnih vrijednosti. Također se obvezuju: poticati poštovanje integriteta kulturne baštine na temelju razumijevanju kulturnih vrijednosti; definirati i promicati načela održivog upravljanja te poticanja očuvanja. U cilju punog korištenja potencijala kulturne baštine kao čimbenika održivog gospodarskog razvoja, stranke se obvezuju: podizati svijest o korištenju gospodarskog potencijala kulturne baštine; priznavati specifični karakter i interese kulturne baštine pri izradi gospodarskih politika te poduzimati mjere kojima bi osigurale da gospodarske politike poštuju integritet kulturne baštine ne narušavajući njezine bitne vrijednosti.

Zemlje potpisnice su preuzele obvezu promicati integrirani pristup i dobru obaviještenost javnih institucija u svim sektorima i na svim razinama; izraditi pravne, financijske i stručne okvire koji omogućuju zajedničke akcije javne uprave, stručnjaka, vlasnika, investitora, poslovnih krugova, nevladinih organizacija i civilnog društva; razvijati inovativne načine suradnje između institucija javne uprave i ostalih sudionika te poticati nevladine organizacije koje se bave očuvanjem baštine da djeluju u javnom interesu. Stranke se obvezuju poticati sve da sudjeluju u: procesu identifikacije, proučavanja, tumačenja, zaštite, očuvanja i predstavljanja kulturne baštine; te u javnom promišljanju i raspravama o mogućnostima i izazovima vezanim uz kulturnu baštinu te pridavati značaj onim vrijednostima kojima svaka od zajednica povezana baštinom pripisuje kulturnoj baštini s kojom se identicira.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

2.1. Analiza međunarodnih i europskih povelja, deklaracija i preporuka (UNESCO, UNEP, ICOMOS, COE)

Prvi međunarodni kongres arhitekata i tehničara koji se bave povijesnim spomenicima održan u Ateni 1931. godine, gdje je usvojen prvi međunarodni stručni dokument o zaštiti **Atenska povelja o restauraciji povijesnih spomenika** (*Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments*) obrađuje problem restauracije spomenika, a prvenstveno je usmjerena na zaštitu antičkih spomenika (*ancient monuments*). U povelji se ističe važnost zaštite područja koje okružuje povijesni spomenik te očuvanje slikovitih vizura koje formiraju i određuju prostorni smještaj spomenika. Povelja se dotiče i pitanja vlasništva nad spomenikom te prepoznaje određena prava zajednice u odnosu na privatno vlasništvo.

Međunarodna povelja o zaštiti i restauraciji spomenika i mjesta (*International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites - The Venice Charter, 1964*) proširuje načela zaštite određena Atenskom poveljom 1931. godine te sve do danas predstavlja temeljni dokument za provođenje zaštite i restauracije graditeljskoga naslijeđa. Poveljom je proširena definicija povijesnih spomenika pa ona uključuje i spomenike skromnije vrijednosti, a zaštita spomenika podrazumijeva i očuvanje njegova smještaja. Ukoliko postoji tradicionalni smještaj potrebno ga je očuvati, a nisu dopušteni izgradnja, rušenje ili zahvati koji bi promijenili odnose volumena i boja. U Povelji je prepoznato značenje okoline spomenika, ali se još uvijek nije primjenjivalo na povijesna urbana područja, već je naglasak bio na zaštiti i rehabilitaciji isključivo povijesnih središta gradova (*Centri Storici*). Tu se osim pojedinačnog spomenika izravno navode i *mjesta*, a osim metode restauracije naglašava se uloga metode konzervacije. Također se izražava stav da smjernice za očuvanje i zaštitu povijesnih spomenika, kao odraz tradicija pojedinih zemalja moraju biti primijenjene u zakonima, sukladno pripadajućoj kulturi i tradiciji. Osim općih postavki i metoda djelovanja, naglašava se potreba njihove prilagodbe posebnostima svake zemlje. *Prožeti porukama prošlosti, povijesni spomenici generacija ljudi očuvani su do današnjih dana, kao živi svjedoci njihovih starih tradicija. Ljudi postaju sve više svjesni jedinstvenosti humanih vrijednosti i cijene davne spomenike kao zajedničko naslijeđe. Osobito je važno da načela i smjernice za očuvanje i restauraciju povijesnih zgrada trebaju biti utvrđene i temeljene na međunarodnoj osnovi te da ih svaka zemlja prihvati kao obvezu za primjenu u okviru njihove kulture i tradicije.*

Povelja je definirala glavne metode djelovanja: konzervaciju i restauraciju, koje i danas predstavljaju osnovu zaštite. Metoda konzervacije (očuvanja) znači prije svega stalno održavanje te predstavlja suštinski dio zaštite kulturnog dobra, pa i krajolika. Očuvanju spomenika koji uključuje i krajolike pomoći će njegovo korištenje za neku društveno korisnu svrhu, a zaštita podrazumijeva i očuvanje njegova smještaja (okoline). Podrazumijeva se da gdje god postoji tradicionalni smještaj (okolina), on mora biti očuvan. Metoda restauracije je visoko specijalizirani postupak čiji je cilj očuvati i

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

vratiti estetsku i povijesnu vrijednost spomeniku uključujući i krajolik, a utemeljena je na poštivanju izvornih materijala i autentičnih dokumenata.

Preporuka o zaštiti ljepote i karaktera krajolika i mjesta (*Recommendation concerning the Safeguarding of Beauty and Character of Landscapes and Sites, 1962.*) je dokument kojim se prvi put ističe potreba za uključivanjem postavki zaštite krajolika u urbanističke i prostorne planove kao jedne od metoda provođenja njihove zaštite. Ukazuje se na potrebu proglašenja pravne zaštite područja oko pojedinačnog spomenika (*izolirani predjeli*) čime se bez dopuštenja nadležnih institucija sprječava uništavanje ili mijenjanja stanja i izgleda mjesta. Preporuka je uspostavila osnovni okvir za buduće kategorije zaštićenih mjesta i krajolika naglašavajući da se zaštita ne bi smjela ograničiti samo na prirodne krajolike, već bi trebalo uključiti i one, čije je oblikovanje rezultat čovjekova djelovanja. U uvodnom dijelu definiran je predmet - ljepota i karakter krajolika i mjesta (*landscapes and sites*) koji znači očuvanje i, ako je moguće, obnovu aspekta prirodnih, ruralnih i urbanih krajolika i mjesta, bilo da su prirodni ili stvoreni od čovjeka, a koji imaju kulturni ili estetski značaj ili formiraju tipično prirodno okruženje.

Također su propisane posebne mjere koje je potrebno poduzeti za očuvanje urbanih krajolika, koji su pod najvećim prijetnjama, posebno zbog nove gradnje i trgovanja građevnim zemljištem. Konvencijom su posebno izdvojene tzv. korektivne i preventivne mjere zaštite. Preventivnim mjerama se usmjeravaju postupci i djelovanje u krajolicima u cilju očuvanja njihovih obilježja, dok korektivne mjere imaju cilj popraviti štetu koja je već nanesena krajolicima te po mogućnosti provesti obnovu prema izvornom stanju.

U Općim načelima ovog dokumenta posebno se navodi da istraživanja i mjere koje se primjenjuju za očuvanje krajolika i mjesta treba proširiti na cijelom područje države, te da ne bi trebale biti ograničene samo na pojedinim, odabranim krajolicima ili mjestima. Zaštita ne bi trebala biti ograničena na prirodne krajolike i mjesta, već se također treba proširiti na krajolike i mjesta koji su rezultat rada čovjeka. Dakle, potrebne su posebne odredbe kako bi osigurala zaštita urbanih krajolika i mjesta koja su u pravilu najugroženija, posebno izgradnjom, poslovanjem i špekulacijama zemljišta. U poglavlju III. Zaštitne mjere - navodi se očuvanje krajolika i mjesta gdje treba osigurati korištenje između ostalih i sljedeće:

- ugrađivanje obveza u urbanističke planove i planove svih razina: nacionalne, regionalne, lokalne
- zoniranje krajolika velikog mjerila i određivanje njihovih vrijednosti.

Posebno se naglašava uloga prostornoga i urbanističkog planiranja u okviru kojega treba ugraditi odredbe koje definiraju obveze kako bi osigurala zaštita krajolika i mjesta, pa i onih koji nisu zakonom zaštićeni, a nalaze se na ugroženom području. Krajolici velikog mjerila trebaju biti rangirani po zonama te za svaku zonu, u skladu s njezinim obilježjima i vrijednostima, treba propisati detaljnije odredbe. Temeljna načela i norme kojima se uređuje zaštita krajolika i mjesta u svakoj državi članici trebaju imati snagu u zakonu, a mjere za njihovu primjenu treba se povjeriti nadležnim tijelima u okviru ovlasti koje su im dodijeljene zakonom.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Preporuka o očuvanju i suvremenoj ulozi povijesnih područja (*Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas*) donesena je na konferenciji UNESCO-a u Nairobiju 1976. godine, prvi put uvodi pojam povijesnih i arhitektonskih područja (*Historic and Architectural Areas*). Povijesna i arhitektonska (uključujući i vernakularna) područja obuhvaćaju *svaku grupu zgrada, struktura i otvorenih prostora uključujući arheološka i paleontološka mjesta, sastavljena od ljudskih naselja u urbanom i ruralnom okolišu, čija je kohezija i vrijednost prepoznata s arheološkog, arhitektonskog, prapovijesnog, povijesnog, estetskog i sociokulturnog stajališta*. Osim toga, uvodi se pristup cjelovitog sagledavanja svakog povijesnog područja i njegove okoline, uključujući građevine, prostornu kompoziciju i funkcije, međuovisnost i značaj svih elemenata za cjelovitost prostora. Svako povijesno područje i njegova okolina treba se sagledavati u njegovoj ukupnosti kao jedinstvenu cjelinu čija je ravnoteža i specifičnost ovise o stapanju dijelova od kojih je sastavljeno, a koje uključuju ljudske aktivnosti koliko zgrada, prostorne organizacije i okolici. Svi valjani elementi, uključujući i ljudske aktivnosti, iako skromne imaju značaj u odnosu na cjelinu i ne smije ih se zanemariti. Uključen je i pojam smještaja (*setting*) koji označava fizičku ili umjetno stvorenu okolinu koja utječe na ta područja na statički ili dinamički način ili koji je izravno povezan s njima prostornim, društvenim, ekonomskim i kulturnim vezama.

Preporuka iz Nairobija određuje pojam prostornog naslijeđa u odnosu prema povijesnim i arhitektonskim područjima, koje sagledava u značenju svake grupe zgrada, struktura i otvorenih prostora (*Groups of Buildings, Structures and Open Spaces*). Pod kategorijom grupa zgrada smatraju se i mjesta u koja se ubrajaju povijesna urbana područja. Na taj se način uvodi i pojam povijesnog urbanog krajolika (*Historic Urban Landscape*). Dotadašnje sagledavanje urbanog krajolika uglavnom je bilo korišteno kao dio opisa naselja, koje je izgrađeno na način da slijedi i prilagođava se zemljopisnim oblicima pripadajućeg teritorija i na taj način postaje krajolikom. Jedno od ograničenja dotadašnjih međunarodnih doktrina bilo je usredotočeno uglavnom na arhitektonsko naslijeđe, a sada se usmjerava prema povijesnom urbanom području. Urbano područje, tj. grad opisan je u svojoj cjelovitosti, kao povijesni, prostorni entitet te kao rezultat socijalnih procesa. Štoviše, urbana područja viđena su i kao dio šireg područja, njihove prirodne, ruralne ili izgrađene okoline, koja je pod stalnim utjecajem dinamičnih procesa, razvitka i promjene. Preporuka naglašava da svako povijesno područje i njegova okolina trebaju biti sagledavani u svojoj cjelovitosti kao cjelina čija ravnoteža i posebna priroda ovise o povezanosti dijelova od kojih je sastavljena, a uključuje rezultate čovjekova djelovanja, kao što su zgrade, prostorna organizacija i njihova okolina. Jasno je naglašeno da je jedno od glavnih obilježja urbanog područja njegova suštinska raznorodnost.

Definiran je i pojam očuvanja, zaštite (*Safeguarding*) koji uključuje identifikaciju, zaštitu, konzervaciju, restauraciju, obnovu, održavanje i revitalizaciju povijesnih ili tradicionalnih područja i njihov okoliš. Pri tome se povijesno područje i njegova okolina treba uzeti u obzir u svojoj ukupnosti - kao koherentna cjelina čija ravnoteža i specifičnosti ovise o povezivanju dijelova a uključuju ljudske aktivnosti, zgrade, prostornu organizaciju i okolinu (*setting*). Pri tome svi elementi, koliko god bili skromni, imaju

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

30

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

značaj u odnosu na cjelinu koja se ne smije zanemariti. Svaki restauratorski rad treba biti utemeljen na znanstvenim načelima. Povijesna područja i njihovu okolinu treba aktivno zaštititi od oštećenja sve vrste, osobito onih koje proizlaze iz neprimjerene uporabe, nepotrebnih dodataka i pogrešno ili neosjetljivih promjena, koje će utjecati na njihovu vjerodostojnost ali i od oštećenja zbog bilo kojeg oblika zagađenja.

U poglavlju Mjere očuvanja (*Safeguarding Measures*) uveden je novi dokument - Plan zaštite (*Safeguarding, Conservation Plan*) koji treba definirati: područja i sve elemente koji će biti zaštićeni; posebne uvjete i ograničenja koji se na njih primjenjuju; standarde koji se primjenjuju na rad, održavanje, obnovu i poboljšanja; opće uvjete kojima se uređuje osnivanje infrastrukturnih sustava i usluga potrebnih u gradskom ili seoskom životu; uvjete kojima se određuje nova gradnja. Plan zaštite se izrađuje nakon što su provedene sve potrebne studije i istraživanja od strane interdisciplinarnih timova koje čine stručnjaci za zaštitu i restauraciju, uključujući i povjesničare umjetnosti; arhitekta i gradski planere; sociologe i ekonomiste; ekološke i pejzažne arhitekta; specijaliste javnog zdravstva i socijalne skrbi i, općenito, sve stručnjake u disciplinama uključene u zaštitu i poboljšanje povijesnih područja. Preporuka ističe integraciju povijesnih i tradicijskih cjelina u suvremeni život kao temeljni zadatak urbanističkog i prostornog planiranja na svim razinama. Povijesne i tradicijske cjeline, uključujući i arheološke lokalitete, treba promatrati integralno s njihovom okolinom. Potrebno je voditi računa o vizuri na izdvojeni spomenik ili cjelinu, ali i obrnuto. Preporuka ukazuje na važnost izrade multidisciplinarnih znanstvenih studija prije razrade planova o zaštiti (*conservation plan*) koje osim konzervatora uključuje i arhitekta, urbaniste, planere, sociologe te pejzažne arhitekta. Navedene su brojne prostorne mjere zaštite, a potiču se i daljnja istraživanja veza između zaštite i prostornog planiranja i uređenja.

Povelja o očuvanju povijesnih parkova i vrtova (*Charter on the preservation of historic gardens, Florence Charter, 1981*) uvodi kao predmet zaštite povijesni vrt i park koje definira kao arhitektonsku i hortikulturnu kompoziciju od interesa za javnost s povijesnog ili umjetničkog stajališta te se kao takav, smatra spomenikom. Izraz povijesni vrt primjenjiv je za male vrtove i velike parkove, formalno oblikovane ili kao krajolike. Povijesni vrt se ne može odvojiti od vlastitog okruženja, bilo da je urbani ili seoski, umjetni ili prirodni. Osim povijesnog vrta definirano je povijesno mjesto - poseban krajolik povezan s memorijanim činom, kao mjesto velikog povijesnog događaja, poznatog mita, epske borbe, odnosno može biti predmet poznate slike.

Opća načela i mjere zaštite navode da očuvanje povijesnih vrtova ovisi o prepoznavanju njihove vrijednosti i stupnju zaštite. Oni zahtijevaju nekoliko vrsta postupaka, odnosno održavanje, konzervaciju i restauraciju. U određenim slučajevima, može se preporučiti i metoda rekonstrukcije. Autentičnost povijesnog vrta ovisi o oblikovanju i mjerilu njegovih sastavnih elemenata. Zakonska i administrativna zaštita povjerena je nadležnim vlastima čija je zadaća da usvoje, prema savjetu mjerodavnih stručnjaka, odgovarajuće pravne i administrativne mjere za identifikaciju, popis i zaštitu povijesnih vrtova. Očuvanje tih vrtova mora se osigurati u okviru prostorno planske dokumentacije (plana namjene

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

površina/korištenja zemljišta) i takve odredbe moraju biti uključene i u dokumentima koje se odnose na regionalnu i lokalnu razinu planiranja. Zadatak nadležnih vlasti je usvojiti, uz savjet mjerodavnih stručnjaka, financijske mjere koje će olakšati održavanje, konzervaciju i restauraciju i, ako je potrebno rekonstrukciju povijesnih vrtova.

Povelja o očuvanju povijesnih gradova i urbanih područja (*Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, Washington Charter*), koju je 1987. godine donio ICOMOS, rezultat je dugogodišnjeg istraživanja međunarodnih stručnjaka problema zaštite gradova i urbanih područja. Pojmovi i teme obuhvaćene poveljom su vrlo široke te imaju široko primjenjiv, međunarodni karakter. Predloženo je niz metoda planiranja i zaštite povijesnih urbanih područja, niz načina na koje urbani razvoj može utjecati na uzorke post industrijskih društava i njihovu raznolikost. Vrijednosti koje trebaju biti očuvane uključuju: povijesni karakter urbanog područja, materijalne i duhovne elemente kojima je izražen njegov karakter, jednako kao i odnos grada (urbanog područja) prema okružujućoj okolini, prirodnoj ili artificijelnoj. Najvažniji, novi instrument zaštite jest prijedlog za izradu konzervatorskog plana (*Conservation Plan*), koji osim multidisciplinarnog pristupa i mjera za zaštitu povijesne građe urbanog prostora mora osigurati mjere za razvoj usklađenih odnosa između povijesnih urbanih područja i grada u cjelini. Naglašena je uloga održavanja, glavne mjere za učinkovitu zaštitu gradova i urbanih područja, kao i činjenica da zaštita urbanih područja mora biti sastavni dio sustavne politike gospodarskog i društvenog razvoja, kao i regionalnog i urbanog planiranja svih razina.

Dokument o autentičnosti iz Nare (*The Nara Document on Authenticity*), koji je 1994. godine donio ICOMOS nadovezuje se Venecijansku povelju iz 1964. godine definira pojam autentičnosti te uvodi pojam kulturne raznolikosti i raznolikosti baštine. Raznolikost kultura i baštine u našem svijetu je nezamjenjivi izvor duhovnog i intelektualnog bogatstva za cijelo čovječanstvo. Zaštitu i unapređenje kulturne baštine i raznolikosti treba aktivno promovirati kao bitni aspekt ljudskog razvoja. Raznolikost kulturne baštine postoji u vremenu i prostoru te zahtijeva poštovanje drugih kultura i svim aspektata njihovog sustava vjerovanja. Sve kulture i društva ukorijenjeni su u posebnim oblicima i sredstvima materijalnog i nematerijalnog izraza koji predstavljaju njihovu baštinu, te to treba poštivati.

Autentičnost kao jedan od glavnih kriterija vrijednosti odnosi na očuvanje kulturne baštine u svim njezinim oblicima i povijesnim razdobljima. Sposobnost razumijevanja tih vrijednosti ovisi i o stupnju do kojega se izvori podataka o navedenim vrijednostima mogu shvatiti kao vjerodostojni ili istiniti. Znanje i razumijevanje izvora podataka u odnosu na original i naknadne promjene, kao i njihovo značenje temelj je za ocjenu svih aspekata autentičnosti kulturne baštine. Autentičnost je osnovni kvalifikacijski faktor izravno povezan s ocjenom vrijednosti, a njezino razumijevanje temeljna je uloga u svim znanstvenim istraživanjima kulturnog nasljeđa, te u očuvanju i planiranju obnove. Sve ocjene o vrijednosti kulturnog dobra, kao i vjerodostojnost izvora podataka mogu se razlikovati od kulture do kulture. Stoga nije moguće

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

temeljiti prosudbe o vrijednosti i autentičnosti unutar fiksnih kriterija. Zbog poštovanja svih kultura zahtijeva se da se svojstva baštine moraju razmatrati i ocjenjivati u okviru pripadajućeg kulturnog konteksta. Aspekti autentičnosti odnose se na oblik i dizajn, materijale i građu, korištenje i namjenu, tradicije i tehnike, mjesto i okolinu (*setting*), duh i osjećaje te ostale unutarnje i i vanjske čimbenike kulturnog dobra. Među svojstvima autentičnosti navodi se i kontekstualnost. Baština treba biti prepoznata u svom širem društvenom, povijesnom i fizičkom kontekstu, te u svojoj okolini, odnosno smještaju (*setting*). Definiran je i pojam očuvanje (*conservation*) koji se odnosi na sve napore usmjerene na razumijevanje kulturne baštine, znanje o njezinoj povijesti i značenju, koji osiguravaju njezinu materijalnu zaštitu, a zahtijevaju prezentaciju, restauraciju i poboljšanje.

U povelji **Upravljanje turizmom u mjestima baštinskog značaja, međunarodnoj povelji o kulturnom turizmu** (*International Cultural Tourism Charter, Managing Tourism at Places of Heritage Significance*) ICOMOS, 1999., baština je definirana kao širok pojam koji uključuje prirodni i kulturni okoliš. Ona obuhvaća krajolike, povijesne mjesta, mjesta izgrađenih okoliša, kao i biološke raznolikosti, zbirke, prošlost i kulturne prakse, znanje i dnevni iskustava. Bilježi i izražava duge procese povijesnog razvoja, formiranje različitih nacionalnih, regionalnih, autohtonih i lokalnih identiteta te je sastavni dio suvremenog života. Ona je dinamična, referentna točka te pozitivan instrument za rast i promjenu. Baština i kolektivno sjećanje svakog mjesta ili zajednice nezamjenjiv je i važan temelj za razvoj, sada i u budućnosti. U vrijeme sve veće globalizacije, zaštita, očuvanje, interpretacija i predstavljanje baštine i kulturne raznolikosti bilo kojeg mjesta ili regije važan je izazov.

Primarni cilj upravljanja baštinom jest komunicirati njezinim značenjem i potrebom za očuvanjem. Prirodna i kulturna baština, raznolikosti i životne kulture glavne su turističke atrakcije. Turizam bi trebao donijeti korist zajednicama domaćina i pružiti važno sredstvo i motivaciju za njih da se brinu te da održavaju svoju baštinu i kulturne prakse. Uključivanje i suradnja predstavnika lokalnih zajednica, konzervatora, vlasnika, političara i onih koji pripremaju nacionalne razvojne planovi i programe potrebno je za postizanje održive turističke industrije te poboljšanje zaštite resursa baštine za buduće generacije. Ciljevi Povelje međunarodnog kulturnog turizma jesu:

- omogućiti i poticati one koji su uključeni u očuvanje i upravljanje baštinom da treba odrediti značaj baštine dostupan zajednici domaćina i posjetiteljima
- omogućiti i poticati industriju turizma za promicanje i upravljanje turizmom na način da poštuje i poboljša baštinu i živuće kulturne tradicije lokalne zajednice.
- olakšati i poticati dijalog između interesa očuvanja i turističke industrije o važnosti i fragilnosti prirode nasljeđa, zbirki i žive kulture, uključujući i potrebu ostvarivanja održive budućnosti za njih
- poticati formuliranje planova i politika za razvoj, mjerljive ciljeve i strategije koje se odnose na predstavljanje i tumačenje nasljeđa i kulturne aktivnosti, u kontekstu njihovog očuvanja i zaštite.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Budući da je domaći i međunarodni turizam među najistaknutijim prijenosnicima kulturne razmjene, očuvanje treba osigurati odgovorno i dobro upravljanje mogućnostima da članovi domaće zajednice i posjetitelja mogu doživjeti i shvatiti baštinu zajednice i kulture iz prve ruke. *Prirodna i kulturna baština je materijalni i duhovni resurs, koji pruža priču o povijesnom razvoju* stoga ima važnu ulogu u suvremenom životu i treba biti fizički, intelektualno i/ili emotivno dostupna široj javnosti. Programi za zaštitu i očuvanje fizičkih atributa, nematerijalnih aspekata, suvremenih kulturnih izraza, kao i šireg konteksta, trebali bi olakšati razumijevanje i uvažavanje značaja baštine.

Odnos između mjesta baštine (*Heritage Sites*) i turizma je dinamičan te može uključiti i konfliktne vrijednosti. Stoga treba biti upravljan na održiv način za današnje, ali i za buduće naraštaje. Mjesta od značaja baštine imaju intrinzičnu vrijednost za sve ljude kao važan temelj za kulturnu raznolikost i društveni razvoj. Dugoročna zaštita i očuvanje života kultura, baštine mjesta, zbirke, njihov fizički i ekološki integritet te njihov okolišni kontekst, trebaju biti bitna odrednica socijalne, ekonomske, političke, zakonodavne, kulturne i razvojne politike turizma.

Interakcija između resursa baštine i turizma je dinamična i uvijek mijenjajuća, stvara mogućnosti i izazove, kao i potencijalne sukobe. Turistički projekti, aktivnosti i razvoj trebaju postići pozitivne rezultate i smanjiti štetne utjecaje na baštinu i način života domaće zajednice. Važno je očuvanje vjerodostojnosti, autentičnosti baštine kao suštinskog elementa njezina kulturnog značaja izraženog u fizičkom materijalu, građi, memoriji i nematerijalnim sastavnicama. Programi bi trebali predstaviti i interpretirati autentičnost baštine na način kojim bi se poboljšalo njezino razumijevanje. Razvoj turizma i infrastrukturni projekti trebaju uzeti u obzir estetske, socijalne i kulturne dimenzije, prirodne i kulturne krajolike, obilježja bioraznolikosti i širi vizualni kontekst nasljeđa. Prednost treba dati korištenju lokalnih materijala i voditi računa o lokalnim arhitektonskih stilova ili tradicija gradnje. Pri tome treba poštovati prava i interese zajednice domaćina (na regionalnoj i lokalnoj razini), vlasnika i svih dionika koji imaju tradicionalna prava i odgovornosti nad vlastitom zemljom i njezinim značajnim mjestima. Oni bi trebali biti uključeni u uspostavu ciljeva, strategija, politike i protokole za identifikaciju, očuvanje, upravljanje, prezentaciju i interpretaciju resursa baštine u turističkom smislu.

Povelja iz Burre za mjesta kulturnog značaja (*The Burra Charter: Charter for Places of Cultural Significance*) usvojena 1981., nadopunjena 1999. godine propituje načela donesena u *Venecijanskoj povelji*. Pojam mjesto (*site*) definira kao *područje, prostor, zemlja, krajolik, zgrada ili druge građevine, skupina zgrada/gr građevina, a može uključivati komponente, sadržaje, prostore i poglede*. Očuvanje mjesta treba prepoznati i uzeti u obzir sve aspekte kulturnog i prirodnog značaja bez neopravdanog naglaska na jednoj vrijednosti na račun ostalih. Uveden je pojam kulturnog značaja koji znači estetsku, povijesnu, znanstvenu, društvenu ili duhovnu vrijednost za prošlost, sadašnjost i buduće generacije. Kulturni značaj sadržan je u samom mjestu, njegovoj građi, smještaju (*setting*), korištenju, povezanostima, značenjima, vezanim mjestima i srodnim objektima. Očuvanje zahtijeva zadržavanje odgovarajuće vizualne okoline

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

(*setting*) i drugih odnosa koji doprinose kulturnom značaju mjesta. Nove gradnja, rušenja ili druge promjene koje bi negativno utjecati na okolinu smještaja ili odnosi nisu prihvatljivi.

Osim načela kulturnog značaja, povelja uvodi i metode konzervatorske politike, tj. politike zaštite (*Conservation Policy*). Razumijevanje kulturnog značaja je na prvom mjestu, zatim razvoj politike i potom upravljanje mjesta u skladu s politikom. Važnost politike zaštite leži u uvođenju i promicanju donošenja detaljnog i sveobuhvatnog Plana zaštite - konzervatorskog plana (*Conservation Plan*) kao osnovnog dokumenta svakog programa zaštite mjesta kulturnog značaja, odnosno kulturnog krajolika. U okviru politike zaštite naglašava se uloga financiranja i upravljanja procesima očuvanja kulturnog naslijeđa. *Smjernice* koje prozlaze iz Povelje, a odnose se na politiku konzervacije (*The Guidelines to the Burra Charter Conservation Policy*) uspostavljene su za pojašnjenje načina stručnog rada preporučenog Poveljom. Preporučuju se metodološki postupci za razvoj konzervatorske politike povijesnih mjesta, izrada strategije i primjena konzervatorske politike. Smjernice se primjenjuju za svako mjesto koje posjeduje kulturni značaj, neovisno o tipu ili veličini, a utemeljene su na sustavnom pristupu, iako ne definiraju kriterije za ocjenu vrijednosti (*Evaluation*) niti kriterije za metode dokumentiranja i kartiranja. Tada uspostavljeni pojam kulturnog značaja postao je temeljnim preduvjetom za uspostavu odgovarajuće konzervatorske politike.

Krajolici kao složeni sustavi odražavaju ljudske aktivnosti i prožetost kulturnim vrijednostima određene zajednice u određenim povijesnim razdobljima. Razvojem tijekom povijesti i promjenama načina čovjekova djelovanja krajolici su se mijenjali, a time i stjecali nekoliko razina i značenja, koje se danas analiziraju kroz povijesna, arheološka, geografska i istraživanja ostalih disciplina. Iz tog se razloga **Deklaracija o krajolicima baštine** (*Natchitoches Declaration on Heritage Landscapes, 2004*) usmjerila na pitanja međudjelovanja ljudi i prirode tijekom vremena, posebno zbog podatka da veliki broj kulturnih krajolika pripada kategoriji organski razvijenih, kontinuiranih krajolika u kojima ljudi i dalje žive, a karakter krajolika odražava vrijednosne sustave i kulturu upravo tih ljudi. Teza da je *kultura oblikovatelj prirode, a kulturni su krajolici njezin izraz*, glavni je razlog da se kulturne i prirodne sastavnice sagledavaju i analiziraju zajedno. Osim toga, pozivajući se na antropološki pristup određenju kulturnog naslijeđa i čovjekove vezanosti s okolinom, ukazano je na potrebu uključivanja i šireg prepoznavanja povijesnog kontinuiteta te povezanosti između kulture i prirode.

Deklaracija o očuvanju smještaja baštinskih struktura, mjesta i područja (*Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas, Xi'an, 2005*) Smještaj, odnosno okolina baštinskih struktura, mjesta i područja definirana je kao neposredno i prošireno okruženje koje je dio, ili doprinosi njegovom značaju i prepoznatljivom karakteru. Osim fizičkih i vizualnih aspekata, smještaj uključuje i međudjelovanje s prirodnim okolišem; povijesnim ili sadašnjim društvenim ili duhovnim praksama, običajima, tradicionalnim znanjima, korištenjem i aktivnostima te drugim oblicima nematerijalnih aspekata kulturne baštine koji su stvorili i oblikovali prostor, kao i sadašnji i dinamični

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

kulturni, društveni i ekonomski kontekst. Baštinske strukture, mjesta i područja različitih veličina, uključujući i pojedinačne građevine ili oblikovane prostore, povijesne gradove i urbane krajolike, krajolike mora, kulturne putove i arheološke mjesta, izvode svoje značenje i prepoznatljiv karakter iz razumijevanja njihovih društvenih i duhovnih, povijesnih, umjetničkih, estetskih, prirodnih, znanstvenih ili drugih kulturnih vrijednosti. Oni također izvode svoj značaj i prepoznatljiv karakter iz odnosa sa svojim fizičkim, vizualnim, duhovnim i drugim kulturnim kontekstom i smještajem. Ti odnosi mogu biti rezultat svjesnog i planiranog stvaralačkog čina, duhovnog uvjerenja, povijesnog događaja, korištenja te kumulativnog i organskog procesa tijekom vremena kroz kulturne tradicije.

Razumijevanje, dokumentiranje i tumačenje smještaja u različitim kontekstima bitno je za definiranje i određivanje značaja baštine. Definicija smještaja zahtijeva razumijevanje povijesti, razvoja i karaktera okoline baštine, stoga je to proces razmatranja više čimbenika za uključivanje karaktera baštine. Razumijevanje smještaja zahtijeva multidisciplinarni pristup i korištenje različitih izvora podataka. Izvori podataka uključuju evidentiranje i arhiviranje, umjetničke i znanstvene opise, usmenu povijest i tradicionalna znanja, perspektive lokalne zajednice, kao i analizu pogleda i vizura.

Provedba učinkovitog planiranja i zakonodavnih alata, politika, strategija i praksi za održivo upravljanje smještajem zahtijeva dosljednost i kontinuitet u primjeni, jer odražava lokalni kulturni kontekst. Alati za upravljanje smještajem uključuju specifične zakonske mjere, stručno usavršavanje, razvoj sveobuhvatne zaštite i planova ili sustava upravljanja te korištenje odgovarajućih metoda procjene utjecaja na baštinu. Zakonodavstvo, propisi i smjernice za zaštitu, očuvanje i upravljanje baštinskih struktura, mjesta i područja trebaju osigurati uspostavu zaštite i kontaktne (buffer) zone oko njih, koje odražavaju i čuvaju značaj i razlikovni karakter njihovog smještaja.

Instrumenti planiranja trebaju sadržavati odredbe kojima se učinkovito kontrolira utjecaj od dodavajućih ili brzih promjena u smještaju. Značajne silhete i obrisi (skylines), vizurne linije (sight lines) i odgovarajuća udaljenost između bilo kojeg novog, javnog ili privatnog programa razvoja baštinske strukture, mjesta i područja ključni su aspekti u ocjeni i sprječavanju neprimjerenih vizualnih i prostornih zadiranja u korištenje prostora u značajnom smještaju. Izradu procjene utjecaja na baštinu treba zahtijevati za sve nove razvojne utjecaje na značaj baštinskih struktura, mjesta i područja, te na njihov smještaj. Razvoj u okruženju baštinskih struktura, mjesta i područja treba pozitivno interpretirati i doprinijeti njegovu značaju i razlikovnom karakteru.

Stupanj promjene te pojedinačni i kumulativni utjecaj promjena i transformacija smještaja baštinskih struktura, mjesta i područja je stalni proces koji se mora praćen (monitored) i upravljan. Dodavajuće, kao i brze transformacije urbanih ili ruralnih krajolika, način života, gospodarstvo ili prirodni okoliš mogu značajno i nepovratno utjecati na autentičnost kojim smještaj doprinosi značaju baštinskih struktura, mjesta ili područja. Stoga sve promjene smještaja trebaju biti vođene na način kojim bi se zadržao kulturni značaj i karakter baštine. Upravljanje promjenama smještaja ne mora nužno spriječiti ili

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

ometati promjenu. Nadzor /monitoring bi trebao definirati pristupe i aktivnosti za ocjenu i mjere kako bi se spriječilo ili otklonilo propadanje, gubitak značaja i trivializacija te predlagati mjere za poboljšanja u očuvanju, upravljanju i tumačenju promjene. Za procjenu doprinosa smještaja na značaj baštinskih struktura, mjesta ili područja trebaju biti uspostavljeni kvalitativni i mjerljivi indikatori. Pokazatelji za praćenje trebaju pokriti fizičke aspekte, kao što su ugrožavanje pogleda i vizura, silueta i otvorenih prostora, onečišćenje zraka, zagađenje zvukovima, kao i gospodarske, socijalne i kulturne dimenzije.

Deklaracija o očuvanju povijesnih urbanih krajolika (*Declaration on the Conservation of Historic Urban Landscapes, Vienna Memorandum, 2005*) naglašava da povijesna područja u koja se ubrajaju i kulturni krajolici, izvode svoje značajke i različiti karakter iz višeznačnih međudnosa sa svojim fizičkim, vizualnim, duhovnim i ostalim kulturnim kontekstima i okolinama. Zbog toga je potrebno razvijati odgovarajuće planske alate i strategije za zaštitu i upravljanje područjima koja oblikuju okolinu kulturnog naslijeđa. Drugi ključni pojam prepoznavanja i određenja kulturnog krajolika jest njegova cjelovitost, integritet, koji mora biti povezan s vrednovanim obilježjima i u njegovim pojedinačnim sastavnicama.

Definicija povijesnog urbanog krajolika nadovezuje se na definiciju iz *Preporuka o zaštiti i suvremenoj ulozi povijesnih područja*, UNESCO, 1976. te se odnosi na područja koja obuhvaćaju svaku grupu zgrada, struktura i otvorenih prostora uključujući arheološka i paleontološka mjesta, sastavljena od ljudskih naselja u urbanom i ruralnom okolišu, čija je kohezija i vrijednost prepoznata s arheološkog, arhitektonskog, prapovijesnog, povijesnog, estetskog i sociokulturnog stajališta. Povijesni urbani krajolik duboko je povezana sa sadašnjim i prošlim društvenim izrazima i razvojem, a sastoji od karakterno definirajućih elemenata koji uključuju: uzorke korištenja zemljišta, organizaciju prostora, vizualne odnose, topografiju i tla, vegetaciju i sve elemente tehničke infrastrukture, uključujući i objekte malog mjerila i detalje konstrukcije (pločnika, paratene obrade i opreme, rasvjete i sl.).

Povijesni urbani krajolik svoje iznimno i univerzalno značenje stječe iz postupnog ili planiranog razvoja relevantnih povijesnih razdoblja procesa urbanizacije, uključujući okolišne i topografske uvjete te izražava ekonomske i socio-kulturne vrijednosti društva koje ga je formiralo. Zaštita i očuvanje povijesnog urbanog krajolika obuhvaća zaštićene pojedinačne spomenike, kao i ostale ambijentalne sklopove i njihove značajne fizičke, funkcionalne i vizualne povezanosti i odnose s povijesnim tipologijama i morfologijama. Budući razvoj povijesnog urbanog krajolika zahtijeva uzajamno razumijevanje različitih dionika: političara, urbanista, arhitekata, konzervatora, vlasnika nekretnina, investitora i zainteresiranih građana, da zajednički rade na očuvanju urbane baštine, uzimajući u obzir modernizaciju i razvoj društva na kulturno i povijesno osjetljiv način, jačanjem identiteta i socijalne kohezije.

Smjernice za urbani razvoj odnose se na etičke standarde i zahtjeve za visokokvalitetnim oblikovanjem i izvođenjem, osjetljivom prema kulturno-povijesnom kontekstu. Važno je da novi razvoj smanji direktni utjecaj na značajne povijesne strukture ili arheološka nalazišta. Posebnu pozornost treba obratiti nastojanju da razvoj suvremene arhitekture u gradovima Svjetske baštine bude komplementaran

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

s vrijednostima povijesnog urbanog krajolika i da ostane u granicama kojima ne bi ugrozio povijesni karakter grada. Smjernice za upravljanje zaštitom (*Conservation Management*) naglašavaju da je bitan čimbenik u procesu planiranja pravovremeno prepoznavanje i formulacija mogućnostima i rizika, čime se želi zajamčiti dobro uravnoteženi razvoj. Osnova za sve strukturne intervencije je sveobuhvatna analiza povijesnog urbanog krajolika kao i načina na koji se izražavaju vrijednosti i kulturni značaj. Analiza dugoročnih učinaka i održivosti planiranih intervencija sastavni je dio procesa planiranja, a usmjerena je na zaštitu povijesne građe, građevina te konteksta. Temeljni je stav da u procesima suvremenog razvoja grada ne smiju biti ugroženi autentičnost i integritet povijesnog dijela grada, kojega određuje brojnost različitih elemenata: prostorni ustroj, kompozicija, matrica, izgrađene stukture i sl. Upravljanje dinamičnim promjenama i razvojem povijesnih urbanih krajolika Svjetske baštine zasniva se na detaljnim podacima o području i njegovim značajnim elementima identificiranim kroz znanstvene metode inventarizacije, relevantnim zakonima, propisima, alatima i procedurama, koje su propisane u Planu upravljanja.

Uvažavajući činjenicu da je urbani krajolik živi entitet, koji odgovara potrebama i zahtjevima stanovnika i tržišta, te da povijesno urbano područje ima funkcionalni i vizualni odnos s pripadajućim prirodnim, poljodjelskim ili izgrađenim okruženjem koje doprinosi njegovu značenju, značaju i vrijednosti, promjene koje se u njemu događaju ne smiju narušiti cjelovitost povijesnog urbanog krajolika. Prepoznato je također da očuvanje i zaštita mogu postati ishodištem i pristupom suvremenog života i upravljanja prostorima. Primjer povijesnog urbanog krajolika i zaštita kulturnog naslijeđa (materijalnog i nematerijalnog) kao novi izazovi mogu voditi stvaranju novih stavova i reviziji postojećih zakonskih i administrativnih okvira, a zahtijevaju nove alate i metode - upravljanje zaštitom (*Conservation Management*) te upravljanje promjenama urbanog razvoja.

Preporuka o povijesnim urbanim krajolicima (*Recommendation on the Historic Urban Landscape, 2011.*) donosi suvremena načela zaštite koja se temelje na održivom razvoju i primjeni krajoličnog pristupa (*Historic Urban Landscape Approach*). Osnovna je postavka tog pristupa potreba za integracijom zaštite urbanih područja, upravljanja te planskih strategija s procesima lokalnog razvoja i urbanističkim planiranjem. Urbano naslijeđe sa svojim materijalnim i nematerijalnim sastavnicama postavljeno kao ključni resurs unaprjeđenja urbanih područja kojim se potiče gospodarski razvoj i društvena povezanost. Zaštita je prepoznata kao dio strategije za postizanje ravnoteže između urbanog rasta i kvalitete života temeljenog na održivosti. Povijesni urbani krajolik definiran je kao urbano područje shvaćeno kao slojevi kulturnih i prirodnih vrijednosti i atributa, proširujući dosadašnje značenje povijesnog centra i ansambla te uključuje širi urbani kontekst i njegov geografski smještaj (*setting*). Taj širi kontekst (*setting*) uključuje: *topografiju mjesta, geomorfologiju, hidrologiju i prirodne značajke; njegov izgrađeni okoliš; povijesni i suvremeni; njegovu podzemnu i nadzemnu infrastrukturu; njegove otvorene prostore i vrtove; uzorke korištenja prostora i prostornu organizaciju; percepciju i vizualne odnose kao i ostale elemente urbane i strukture. Također uključuje i društvene i kulturne prakse i vrijednosti, ekonomske*

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

procesu i nematerijalnu dimenziju baštine u odnosu na raznolikost i identitet. Navedena definicija osnova je za sveobuhvatni i integrirani pristup planiranju održivog razvoja u okviru prepoznavanja, ocjene, očuvanja i upravljanja povijesnim urbanim krajolikom.

Pristup povijesnog urbanog krajolika ima za cilj zaštititi kvalitetu čovjekova okoliša, poboljšati produktivno i održivo korištenje te promicati društvenu i funkcionalnu raznolikost urbanog prostora i njegovog dinamičkog karaktera. On povezuje ciljeve zaštite urbane baštine, socijalnog i ekonomskog razvoja, a uzima u obzir kulturnu raznolikost i kreativnost kao ključno mjesto za humani, društveni i ekonomski razvoj te osigurava alate za upravljanje fizičkim i društvenim promjenama. Ujedno omogućava da suvremene intervencije budu harmonično integrirane s baštinom u povijesnoj okolini te da se oslanjanju na regionalni kontekst. Pristup povijesnog urbanog krajolika temelji se na primjeni tradicionalnih i inovativnih alata prilagođenih lokalnom kontekstu. Pojedini alati dio su procesa koji uključuje različite dionike:

- alati građanskog angažmana trebali bi uključiti različite dionike i osposobiti ih za prepoznavanje ključnih vrijednosti u svojim urbanim područjima, stvaranje vizija koje odražavaju njihovu raznolikost, postavljanju ciljeva za očuvanje baštine i promicanje održivog razvoja.
- znanstveni i planerski alati trebaju pomoći zaštititi integritet i autentičnost urbane baštine. Oni trebaju omogućiti prepoznavanje kulturnog značaja i raznolikosti i omogućiti praćenje i upravljanje promjenama radi povećanja kvalitete života i urbanog prostora. Tu su uključeni: dokumentiranje i kartiranje kulturnih i prirodnih karakteristika
- regulatorni sustav treba odražavati lokalne uvjete i može uključiti legislativne i regulacijske mjere s ciljem očuvanja i upravljanja materijalnim i nematerijalnim obilježjima urbane baštine uključujući socijalne, okoliše i kulturne vrijednosti.

Europska povelja o planiranju (*The Charter of European Planning*, ECTP) usvojena 2013. godine u Lisabonu postavlja naglasak na važnost integralnog pristupa krajoliku te na sudjelovanje građana u procesima planiranja i odlučivanja. Značaj krajolika vitalan je za kvalitetu i raznolikost europskog kulturnog identiteta, ekologije, okoliša i društva, a doprinosi ekonomiji svih gradova i regija (područja) kroz zaštitu, upravljanje i planiranje. Krajolik se odnosi na bilo koji komad regije ili područja, percipiran od ljudi, čiji je karakter rezultat djelovanja i međudjelovanja prirodnih i / ili ljudskih čimbenika. Krajolik je izraz raznolikosti zajedničke multi- kulturne i prirodne baštine te predstavlja važan faktor za kvalitetu života pojedinaca i socijalne dobrobiti u urbanim, ruralnim i degradiranim područjima. Zalaže se za integralni pristup krajoliku koji je neizostavni u prostornom planiranju kako bi se očuvale njegove kulturne, okolišne, socijalne i ekonomske vrijednosti. Integralni pristup krajoliku treba biti integriran u sve politike koje na njega imaju izravni ili neizravni utjecaj. Aktivno uključivanje javnosti u planiranje razvoja krajolika, kroz tzv. participativne demokracije ključni je faktor u osiguravanju da razvoj politike krajolika ima potporu javnosti.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

2.2. Analiza međunarodnih uredbi i direktiva

U području zaštite prirode i okoliša bitni dokumenti su uredbe i direktive. Uredbe se mogu usporediti s općim pravnim aktima u pravnom sustavu države. One imaju opće važenje, u svojoj cjelokupnosti obvezuju sve države članice i neposredno su primjenjive danom stupanja na snagu. Imaju karakter opće pravne norme, tj. odnose se na neodređeni broj slučajeva i subjekata na području Europske zajednice i primjenjuju se neposredno u pravnim sustavima zemalja članica (pravne osobe se mogu izravno pozivati na uredbe pred upravnim i sudskim vlastima). Direktiva obavezuje zemlje članice u pogledu rezultata koje je potrebno ostvariti, ali se ostavlja nacionalnim vlastima izbor forme i metoda. Za razliku od uredbi koje imaju za cilj unificiranje određenog područja/teme, direktive su instrument usklađivanja nacionalnih propisa po određenom propisu. Direktive obavezuju u pogledu rezultata, ali se ne primjenjuju neposredno kao uredbe već se ugrađuju u nacionalni pravni sustav putem nacionalnih propisa u za to predviđenom roku.

Konvencija o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja

Zbog velikog utjecaja ljudskih aktivnosti na stanje morske sredine i priobalnog područja te potrebe zaštite područja Mediterana, a u cilju dovršenja Mediteranskog akcijskog plana (MAP) kao zakonskog okvira, u Barceloni je 1976. godine usvojena Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja (*Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution, Barcelona Convention 1976*). Konvencija je 1995. godine preimenovana u *Konvenciju o zaštiti maritimnog i obalnog područja Mediterana*. Konvencija danas sadrži sedam protokola, poznatih kao Barcelonski sustav. Osnovni ciljevi konvencije su:

- procijeniti i kontrolirati zagađenje mora
- osigurati održivo upravljanje priobalnim područjem
- integrirati zaštitu morske sredine u socijalni i ekonomski razvoj
- osigurati zaštitu morske sredine i obalnog područja kroz prevenciju i smanjenje zagađenja
- zaštititi prirodnu ili kulturnu baštinu
- osigurati jačanje solidarnosti među zemljama Mediterana
- pridonijeti poboljšanju kvalitete života.

Pojam zaštita obalne regije ili morske sredine, a time i indirektna zaštita obalnog krajolika uključena je u članku 4. Barcelonske konvencije. Sukladno tome može se utvrditi da strane potpisnice pristaju da će:

- pojedinačno ili zajednički poduzeti sve odgovarajuće mjere u skladu s odredbama Konvencije i važećih protokola čije su članice, kako bi spriječile, smanjile, suzbile i u najvećoj mogućoj mjeri otklonile zagađivanje u području Sredozemnog mora i zaštitile i unaprijedile morsku sredinu kako bi se doprinijelo njenom održivom razvoju

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- poduzeti odgovarajuće mjere za provođenja Akcijskog plana za zaštitu životne sredine Sredozemlja i da će nastaviti raditi na zaštiti morske sredine i prirodnih resursa, ispunjavajući potrebe sadašnjih i budućih naraštaja na pravedan način. U cilju provođenja ciljeva održivog razvoja, potpisnice će u potpunosti voditi računa o preporukama Komisije za održivi razvoj Sredozemlja osnovane u okviru Akcijskog plana za zaštitu životne sredine Sredozemlja
- u cilju zaštite morske sredine i doprinosa održivom razvoju područja Sredozemnog mora strane će:
  - (a) primjenjivati, u skladu sa svojim mogućnostima, princip sprječavanja, prema kojem, tamo gdje postoji opasnost od nanošenja ozbiljne ili nenadoknadive štete, nedostatak pune znanstvene sigurnosti neće biti uziman kao razlog za odlaganje isplativih mjera za sprječavanje narušavanja životne sredine;
  - (b) primjenjivati načelo *onečišćivač plaća*, prema kojemu troškove sprječavanja nadzora i smanjivanja zagađivanja treba da snosi onečišćivač, poštujući pri tom javne interese;
  - (c) izvršiti procjenu utjecaja na sredinu predloženih aktivnosti za koje se vjeruje da bi mogle imati značajan nepovoljan utjecaj na morsku sredinu, a koje podliježu odobrenju nadležnih državnih organa;
  - (d) unaprjeđivati suradnju između država u postupcima izrade ocjene utjecaja na okoliš za djelatnosti u okviru njihove jurisdikcije, pod njihovim nadzorom, za koje se vjeruje da bi mogle imati značajan nepovoljan utjecaj na morsku sredinu drugih država, odnosno područja izvan granica državne jurisdikcije, na osnovu obavještanja, razmjene informacija i konzultacija;
  - (e) preuzeti obavezu da unaprjeđuju cjelovito upravljanje priobalnim područjima, vodeći računa o zaštiti područja koja su od ekološkog i pejzažnog značaja, kao i racionalnom korištenju prirodnih bogatstava.

U provođenju Konvencije i njenih protokola potpisnice se obvezuju da će usvojiti programe i mjere koji, prema potrebi, sadrže rokove za njihovo ostvarivanje te koristiti najbolje raspoložive tehnike i najbolje provjerene mjere zaštite sredine, te promicati primjenu, pristupanje i prenošenje ekološki prihvatljive tehnologije, uključujući tehnologije čiste proizvodnje, vodeći pri tom računa o društvenoj, gospodarskoj i tehnološkoj situaciji. Također se obvezuju da će surađivati u izradi i usvajanju protokola, propisujući dogovorene mjere, procedure i norme za primjenu Konvencije. Obvezuju se da, u okviru međunarodnih organa koje one smatraju nadležnim, donose mjere za provođenje programa održivog razvoja, zaštitu, očuvanje i saniranje morske sredine i prirodnih bogatstava na području Sredozemnog mora.

Barcelonska konvencija i njeni Protokoli, zajedno s Mediteranskim akcijskim planom (MAP), čine dio UNEP Regional Seas Program. Jedan od najvažnih protokola Barcelonske konvencije koji se odnosi na zaštitu krajolika Mediterana je sedmi - Protokol o Integriranom upravljanju obalnim područjem, potpisan 2008, a stupio je na snagu 2011.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja

Protokol o integralnom upravljanju priobalnim područjem polazi od činjenice da je planiranje i upravljanje obalnim područjem kao nenadoknadivim ekološkim, ekonomskim i društvenim resursom u cilju njegovog očuvanja i održivog razvoja, prioritetna obaveza svih zemalja Sredozemlja, a i šire, prvenstveno zbog povećanja antropogenih utjecaja na ta područja. *Integralno upravljanje obalnim područjem označava dinamički proces održivog upravljanja i korištenja obalnih područja, uzimajući istovremeno u obzir krhkost obalnih ekosustava i krajobraza, raznolikost aktivnosti i korištenja, njihovo međusobno djelovanje, pomorsku usmjerenost pojedinih aktivnosti i korištenja i njihov utjecaj na pomorske i kopnene dijelove.* Protokol o IUOP-u je potpisan u okviru Programa Ujedinjenih naroda za zaštitu okoliša, Sredozemnog akcijskog plana i Konvencije o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja Sredozemlja (Barcelonske konvencija) na sastanku održanom 20. -21.1.2008. godine u Madridu. Potpisalo ga je 13 ugovornih stranaka Barcelonske konvencije: Alžir, Crna Gora, Francuska, Grčka, Hrvatska, Italija, Izrael, Malta, Maroko, Monako, Sirija, Slovenija, Španjolska i Tunis. Radi se o 7. protokolu u okviru Barcelonske konvencije i prvi je međunarodnopravni instrument koji se bavi integriranim pristupom zaštite mora i priobalja koji uzima u obzir prostorno planiranje, zaštitu okoliša i prirode, kulturnu baštinu te turizam i ostale gospodarske aktivnosti u obalnom području. Protokol je od velike važnosti za sve zemlje Sredozemlja, no značajan je korak za Hrvatsku kao domaćina Regionalnog akcijskog centra (PAP/RAC) koji će imati vodeću ulogu u provedbi Protokola. Protokol se temelji na odredbama Barcelonske konvencije, odnosno obvezama stranaka da u cilju zaštite okoliša i doprinosa održivom razvoju Sredozemlja preuzmu i provode integrirani pristup upravljanju obalnim područjima, uzimajući u obzir zaštitu područja od ekološke i krajobrazne važnosti te razborito korištenje prirodnih bogatstava. Njegov je cilj uspostava zajedničkog okvira za integrirano upravljanje obalnim područjem Sredozemlja. Radi se o prvom međunarodnopravnom dokumentu kojim je uvedena obaveza integralnog upravljanja obalnim područjem, uzimajući u obzir prostorno planiranje, zaštitu okoliša i prirode, zaštitu kulturne baštine, kao i politike održivog razvoja poljoprivrede, ribarstva, turizma i ostalih gospodarskih djelatnosti u obalnom području. Ovaj izuzetno važan međunarodnopravni dokument podloga je za unaprjeđenje normativnog okvira razvojnog i prostornog planiranja u zemljama ugovornim strankama Barcelonske konvencije te u EU. Republika Hrvatska je potpisala Protokol i najavila njegovu ratifikaciju. *Studija procjene učinaka protokola o integralnom upravljanju obalnim područjima sredozemlja na Hrvatsku* izrađena je 2010. godine

Priobalno područje Hrvatske je prostor s visokim razvojnim potencijalom u kojemu postoje složeni odnosi između ljudskih aktivnosti i prirodne okoline, što dovodi do pritiska na prirodne resurse. Da bi se očuvao razvojni potencijal, prvenstveno kroz očuvanje resursne osnove područja i kvalitete prirodnog i stvorenog okoliša, nužno je osigurati integralno planiranje i upravljanje priobalnim područjem. Iz tog razloga *Protokol o integralnom upravljanju priobalnim područjem Sredozemlja* polazi od činjenice da je planiranje i upravljanje priobalnim područjem kao nezamjenjivim ekološkim i ekonomskim i društvenim

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

resursom u cilju njegovog očuvanja i održivog razvoja, prioritetna obaveza, posebno zbog rasta utjecaja prvenstveno antropogenih faktora na ta područja.

Obaveza je da sve zemlje potpisnice, kroz svoju regulativu i kroz obalne strategije, planove i programe omoguće provođenje ciljeva i načela utvrđenih Protokolom. Pri tome treba voditi računa da odredbama Protokola o IUOP Sredozemlja podliježu novi planovi i programi, ta da je integralno upravljanje priobalnim područjem dinamičan proces održivog upravljanja i korištenja priobalnog područja uzimajući u obzir osjetljivost priobalnih ekosistema i krajolika, raznovrsnost aktivnosti, međusobni odnos, kao i pomorsku orijentaciju određenih aktivnosti i utjecaj na morske i priobalne sustave.

Protokolom se utvrđuju ciljevi integralnog upravljanja priobalnim područjem, posebno u odnosu na racionalno planiranje aktivnosti, omogućavanje održivog razvoja priobalnih područja na način da su životna okolina i krajolici usuglašeni s potrebama, a u kontekstu ekonomskog i društvenog razvoja, odnosno prioritetima u domeni kulture, kao i očuvanju priobalnih područja i prirodnih resursa za dobrobit sadašnjih i budućih naraštaja. Protokolom su utvrđena opća načela upravljanja priobalnim područjem koja definiraju mjere koje je potrebno provesti u cilju zaštite i održivog korištenja priobalnog područja. Ove se mjere posebno odnose na pojas ograničene gradnje od 100 m od obalne linije, a može i šire, utvrđivanje granice morskih zaštićenih područja, sprječavanju linearnog širenja urbanog razvoja i drugih mjera, uključujući i ograničavanje ekonomskih djelatnosti vezanih za korištenje priobalnog područja. Protokolom je uređeno pitanje zaštite prirodne i kulturne baštine uključujući močvare i ušća, morska staništa, obalne šume, dine, priobalne predjele i otoke. Protokolom se definira primjena instrumenata za integralno upravljanje priobalnim područjem, uključujući i procjenu utjecaja na okoliš, kapacitet okoliša, stratešku procjenu utjecaja na okoliš, zemljišnu politiku, rizike, prirodne prijetnje, institucionalne obaveze i sudjelovanje javnosti. Ciljevi integriranog upravljanja obalnim područjem između ostalog jesu:

- omogućavanje, putem racionalnog planiranja aktivnosti, održivog razvitka obalnih područja osiguravanjem da su okoliš i krajobraz uzeti u obzir u suglasju s gospodarskim, socijalnim i kulturnim razvitkom
- očuvanje obalnih područja na korist sadašnjih i budućih generacija te
- osiguravanje očuvanja cjelovitosti obalnih ekosustava, krajobraza i geomorfologije

Stranke će nastojati osigurati održivo korištenje i upravljanje obalnim područjima s ciljem da se očuvaju obalna prirodna staništa, krajobraz, prirodni resursi i ekosustavi, u skladu s međunarodnim i regionalnim pravnim instrumentima. Stranke su se dogovorile promicati visoku razinu zaštite okoliša u području i djelovanju poljoprivrednih i industrijskih aktivnosti kako bi se očuvali obalni ekosustavi i krajobrazi i spriječilo onečišćenje mora, vode, zraka i tla. U okviru razvoja turizma, sportskih i rekreacijskih aktivnosti, infrastrukture, postrojenja i građevina poticati će se održivi razvoj koji će očuvati obalne ekosustave, prirodne resurse, kulturnu baštinu i krajobraze. Prema članku 11 stranke su dužne, priznavajući posebne estetske, prirodne i kulturne vrijednosti obalnih krajobraza, neovisno o njihovoj klasifikaciji kao zaštićenim područjima, usvojiti mjere da bi osigurale zaštitu obalnih krajobraza kroz

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

zakonodavstvo, upravljanje i planiranje. Također se obvezuju promicati regionalnu i međunarodnu suradnju u odnosu na zaštitu krajolika i provoditi, gdje je primjereno, zajedničke akcije za prekogranične obalne krajolike. Jedno od osnovnih pitanja koje se regulira protokolom o integralnom upravljanju priobalnim područjem Sredozemlja je pitanje zaštite prirodne i kulturne baštine.

Potpisnice se obvezuju da će usvojiti sve odgovarajuće mjere u cilju očuvanja i zaštite kulturne baštine, naročito arheološkog i povijesnog naslijeđa, uključujući proizvodno kulturno nasleđe, u skladu sa važećim nacionalnim i međunarodnim instrumentima. Strane potpisnice su obavezne osigurati da se čuvanje in situ kulturnog naslijeđa priobalja smatra prvim izborom prije bilo kakve intervencije. Svaka Stranka će izraditi nacionalnu strategiju integriranog upravljanja obalnim područjem i obalne provedbene planove i programe sukladno sa zajedničkim regionalnim okvirom i u skladu s ciljevima i načelima integriranog upravljanja ovog Protokola. Nacionalna strategija, temeljena na analizi postojećeg stanja, treba postaviti ciljeve, odrediti prioritete uz navođenje razloga, utvrditi obalne ekosustave kojima je potrebno upravljanje, kao i sve relevantne subjekte i postupke, taksativno navesti mjere koje će se poduzeti i njihove troškove, kao i institucionalne instrumente i dostupna pravna i financijska sredstva, te uspostaviti plan provedbe. Prostorno uređenje je izuzetno važno budući da su prostorni planovi jedan od osnovnih instrumenata za provođenje ovoga Protokola. Stranke su dužne formulirati, stratešku procjenu utjecaja na okoliš planova i programa koji utječu na obalno područje. Procjene okoliša bi trebale uzeti u obzir kumulativne utjecaje na obalna područja, pridajući potrebnu pažnju, između ostalog, njihovim prihvatnim kapacitetima.

Protokol o područjima pod posebnom zaštitom i bioraznolikosti Sredozemlja

Potpisnice ovog Protokola zbog velikog utjecaja ljudskih aktivnosti na stanje morske sredine i priobalnog područja i općenito na ekosustave područja u kojima prevladavaju karakteristike Sredozemlja naglašavaju značaj zaštite i unaprjeđenja stanja prirodnog i kulturnog naslijeđa Sredozemlja, naročito kroz ustanovljavanje područja pod posebnom zaštitom, kao i kroz zaštitu ugroženih vrsta. Svjesne su da postoji prijetnja od značajnog smanjivanja ili gubitka bioraznolikosti oslanjajući se na instrumente koje je usvojila Konferencija Ujedinjenih naroda o životnoj sredini i razvoju i naročito Konvenciju o bioraznolikosti (Rio de Janeiro, 1992.). Zemlje potpisnice poziva se na suradnju u očuvanju, zaštiti i obnavljanju zdravlja i integriteta ekosustava, tako da one u tome imaju zajedničke, ali različite odgovornosti. Područje na koje se Protokol primjenjuje je područje Sredozemnog mora i uključuje: morsko dno i podmorje; vode, morsko dno i podmorje na kopnenoj strani osnovne linije s koje se mjeri širina teritorijalnih voda i koja se proteže, kada je riječ o vodenim tokovima, do linije razgraničenja slatke i morske vode te kopnena, priobalna područja koja odredi svaka od strana, uključujući površine pod močvarama.

Potpisnice će u skladu sa međunarodnim pravom, vodeći računa o karakteristikama svakog područja pod posebnom zaštitom, poduzeti potrebne mjere zaštite, a naročito:

- jačanje primjene drugih protokola Konvencije i sporazuma koje su prihvatile

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- zabranu potapanja ili odlaganja otpadaka i drugih materija koje mogu izravni ili neizravno narušiti integritet područja pod posebnom zaštitom
- reguliranje uvođenja bilo kojih vrsta koje nisu autohtone u području pod zaštitom, ili genetski modificiranih vrsta, kao i uvođenje ili ponovno uvođenje vrsta koje su prisutne ili su bile prisutne u području
- reguliranje ili zabrana bilo kakve aktivnosti koja uključuje istraživanje ili modifikaciju zemljišta ili eksploataciju podmorja kopnenog dijela, morskog dna ili podmorja;
- reguliranje svih znanstveno istraživačkih aktivnosti;
- reguliranje i po potrebi zabrana svake druge aktivnosti ili radnje koja može narušiti ili poremetiti vrste ili koja može dovesti u opasnost stanje očuvanosti ekosustava ili vrsta, ili bi mogla narušiti prirodna ili kulturna obilježja područja pod posebnom zaštitom;
- bilo koje druge mjere čiji je cilj očuvanje ekoloških i bioloških procesa i krajobraznih vrijednosti.

Sukladno odredbama međunarodnog prava, potpisnice će usvojiti mjere planiranja, upravljanja, nadgledanja i praćenja za područja pod posebnom zaštitom. Te mjere trebaju obuhvatiti svako od područja pod posebnom zaštitom, a to su:

- izrada i usvajanje Plana upravljanja kojim se preciziraju primjenjivi pravni i institucionalni okvir i mjere upravljanja i zaštite
- kontinuirano praćenje ekoloških procesa, staništa, populacijske dinamike, krajolika, kao i utjecaja ljudskih aktivnosti;
- aktivno uključivanje lokalnih zajednica i stanovništva u upravljanje područjima pod posebnom zaštitom, uključujući pružanje pomoći lokalnim stanovnicima koji mogu biti pogođeni formiranjem takvih područja
- usvajanje mehanizama za financiranje unaprjeđenja i upravljanja područjima pod posebnom zaštitom, kao i razvoj aktivnosti kojima se osigurava da to upravljanje bude usklađeno sa ciljevima tih područja
- reguliranje aktivnosti koje su usklađene sa ciljevima zbog kojih je formirano područje pod posebnom zaštitom s uvjetima odgovarajućih dozvola

Ukoliko se formiraju područja pod posebnom zaštitom koje obuhvaćaju i kopnene i morske površine, potpisnice će osigurati koordinaciju u upravljanju i vođenju područja pod posebnom zaštitom kao cjeline. Potpisnice su se dogovorile, da će u cilju unaprjeđenja suradnje u upravljanju i očuvanju prirodnih područja, kao i u zaštiti vrsta koje su pred istrebljenjem i njihovih staništa, sastaviti *Listu područja pod posebnom zaštitom koje su od značaja za Sredozemlje* - lista SPAMI. Lista SPAMI može uključivati mjesta koja su od značaja za očuvanje komponenti bioraznolikosti u Sredozemlju; koja sadrže ekosustave specifične za područje Sredozemlja ili ugroženih vrsta; koja su od posebnog značaja sa znanstvenog, estetskog, kulturnog ili edukativnog stanovišta. Potpisnice su suglasne priznati poseban značaj ovih područja za Sredozemlje te poštivati mjere koje se odnose na područja pod posebnom zaštitom od

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

značaja za Sredozemlje i da ne dozvole niti poduzmu bilo kakve aktivnosti koje bi mogle biti suprotne ciljevima zbog kojih su ova područja formirana. U dijelu koji se odnosi na zaštitu i očuvanje vrsta, potpisnice su propisale obavezu definiranja nacionalnih mjera za zaštitu i očuvanje vrsta i to tako da će:

- upravljati vrstama flore i faune kako bi ih održale u povoljnom stanju očuvanosti
- u zonama pod svojim suverenitetom ili nacionalnom jurisdikcijom, identificirati i sastaviti liste vrsta flora i faune koje su ugrožene ili pred istrebljenjem i takvim vrstama dodijeliti zaštićeni status. Takođe će regulirati i po potrebi zabraniti aktivnosti koje imaju nepovoljan utjecaj na takve vrste ili njihova staništa i provesti mjere upravljanja, planiranja i druge mjere kako bi osigurale povoljno stanje očuvanosti tih vrsta.
- strane će koordinirati napore, kroz bilateralne ili multilateralne radnje, uključujući, sporazume o zaštiti i oporavku vrsta koje se sele, a čije se kretanje proteže u područja na koja se primjenjuje Protokol.
- osiguriti sredstva, gdje je moguće, za povratak zaštićenih vrsta koje su nelegalno izvezene ili držane.

Potpisnice će usvojiti mjere suradnje kako bi osigurale zaštitu i očuvanje flore i faune navedene u prilogu uz Protokol, a koje se odnosi na listu vrsta koje su ugrožene ili pred istrebljenjem i listu vrsta čija je eksploatacija regulirana. Strane će osigurati maksimalnu moguću zaštitu i oporavak vrsta flore i faune navedene u prilogu koji se odnosi na listu vrsta koje su ugrožene ili pred istrebljenjem. Zabraniti će uništenje i oštećenje staništa vrsta koje su ugrožene ili pred istrebljenjem i formulirati će i provesti akcijske planove za njihovo očuvanje ili oporavak. Potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi regulirale namjerno ili slučajno uvođenje neautohtonih ili genetski modificiranih vrsta u divlji svijet i zabraniti će one koje bi mogle imati štetan utjecaj na ekosustave, staništa ili vrste u području na koje se ovaj protokol primjenjuje. Nastojati će provesti sve moguće mjere kako bi istrijebile vrste koje su već bile uvedene ukoliko se, nakon znanstvene ocjene pokaže da te vrste izazivaju ili će vjerovatno izazvati štetu ekosustavima, staništama ili vrstama u području na koju se Protokol primjenjuje.

Ocjena ekološkog utjecaja - dogoročna obveza potpisnica da će u procesu planiranja koji vodi donošenju odluka o industrijskim i drugim projektima i aktivnostima koje bi mogle značajno pogoditi zaštićena područja i vrste i njihova staništa, ocijeniti i uzeti u obzir mogući neposredni ili posredni, kratkoročni ili dugoročni utjecaj, uključujući kumulativni utjecaj projekata i aktivnosti koje su predmet razmatranja. U cilju odgovarajuće zaštite područja pod posebnom zaštitom, koja treba biti prepoznata od svih struktura javnosti, strane su se obvezale da je neophodno posvetiti pažnju publicitetu, informiranju, podizanju javne svijesti i edukaciji u dijelu zaštite područja. S tim u vezi su se složile da će: dati odgovarajući publicitet osnivanju područja pod posebnom zaštitom, njihovim granicama, važećim propisima i imenovanju zaštićenih vrsta, njihovih staništa i važećih propisa te će nastojati informirati javnost o značaju i vrijednosti područja i vrsta pod posebnom zaštitom, kao i o znanstvenim saznanjima koja se mogu steći s aspekta očuvanja prirode i drugih aspekata. Te informacije trebaju imati odgovarajuće mjesto u obrazovnim programima. Također će nastojati unaprjeđivati sudjelovanje svoje javnosti i njihovih

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

organizacija za očuvanje u mjerama koje su neophodne za zaštitu područja i vrsta, uključujući ocjene ekološkog utjecaja.

S obzirom da su znanstvena i tehnička istraživanja neophodna u cilju prepoznavanja i reguliranja sustava upravljanja područjima pod posebnom zaštitom, strane su dogovorile da će poticati i razvijati znanstvena i tehnička istraživanja koja su vezana za ciljeve Protokola. Također će poticati i razvijati istraživanja o održivom korištenju područja pod posebnom zaštitom i upravljanju zaštićenim vrstama. Po potrebi će se konzultirati međusobno te s nadležnim međunarodnim organizacijama kako bi identicirale, planirale i poduzele znanstvena i tehnička istraživanja i programe praćenja koji su neophodni za identifikaciju i praćenje zaštićenih područja i vrsta i za procjenu djelotvornosti mjera koje se poduzimaju u cilju provođenja planova upravljanja i oporavka. Strane će razmjenjivati, neposredno ili preko Centra, znanstvene i tehničke informacije o tekućim i planiranim istraživanjima i programima praćenja i njihovim rezultatima. One će, u najvećoj mogućoj mjeri, koordinirati svoja istraživanja i programe praćenja i zajednički nastojati da definiraju ili standardiziraju svoje procedure. U tehničkim i znanstvenim istraživanjima, strane dati prioritet područjima pod posebnom zaštitom koje su od značaja za Sredozemlje i vrstama koje se pojavljuju u prilogima uz ovaj protokol. Odredbe ovog protokola ne utječu na pravo potpisnica da usvoje odgovarajuće, strože mjere za primjenu ovog protokola. Ovaj protokol podliježe ratifikaciji, prihvatanju ili odobravanju.

Konvencija o biološkoj raznolikosti

Konvencijom o biološkoj raznovrsnosti (*CDB - Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro, 1992*) od zemalja potpisnica traži se da svojim prirodnim resursima raspolažu na održiv način kako ne bi došlo do pretjeranog iskorištavanja. Bioraznolikost se određuje kao *sveobuhvatna raznolikost i različitost živih organizama, uključujući kopnene, morske i ostale vodene ekosustave i ekološke komplekse čiji su dio; te uključuje raznolikost u okviru vrsta, između vrsta i između ekosustava*. Bioraznolikost je kao sveukupnost gena, vrsta i ekosustava na Zemlji svojevrstna zaostavština koja se mora racionalno koristiti i održavati, radi budućih naraštaja i opstanka života na Zemlji. Potpisnice su svjesne stvarne vrijednosti biološke raznolikosti i njenih komponenti: ekoloških, genetičkih i društvenih, znanstvenih, obrazovnih, kulturnih, rekreacijskih i estetskih. Zbog važnosti biološke raznolikosti za evoluciju i očuvanje sustava za održavanje života biosfere njezino očuvanje je zajednička briga čovječanstva. Potpisnice su odgovorne za očuvanje svoje biološke raznolikosti i korištenje vlastitih bioloških resursa na održiv način, jer se biološka raznolikost značajno smanjuje zbog određenih ljudskih aktivnosti. Osnovni zahtjev za očuvanje biološke raznolikosti je in-situ očuvanje ekosustava i prirodnih staništa, održavanje i obnova populacija vrsti sposobnih za život u njihovom prirodnom okruženju.

Uvažava se velika i tradicionalna ovisnost od bioloških resursa, mnogih starosjedilačkih i lokalnih zajednica koje se drže tradicionalnog načina života te je poželjno pravedno dijeliti koristi koje proistječu iz korištenja tradicionalnog znanja, inovacija i praksi koje se odnose na očuvanje biološke raznolikosti i

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

47

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

održivog korištenja njegovih komponenti. Naglašava se važnost i potreba unaprjeđenja međunarodne, regionalne i globalne suradnje između država, međuvladinih organizacija i nevladinog sektora radi očuvanja biološke raznolikosti i održivog korištenja njegovih komponenti. Potpisnice su dogovorile ciljeve koje treba ostvarivati, to su: očuvanje biološke raznolikosti, održivo korištenje njezinih komponenti i pravedna podjela koristi koje proizlaze iz korištenja genetičkih resursa. U skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda i načelima međunarodnog prava imaju suvereno pravo trošiti vlastite resurse u skladu sa svojim ekološkim politikama i odgovornost da osiguraju aktivnosti u okviru njihove jurisdikcije ili kontrole te da ne izazovu štetu za životnu okolinu drugih država ili područja izvan granica nacionalne jurisdikcije.

Svaka država potpisnica u skladu sa svojim posebnim uvjetima i sposobnostima poduzeti će mjere za očuvanje i održivo korištenje. Razviti će nacionalne strategije, planove ili programe za očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti ili za ove svrhe prilagođavati postojeće strategije, planove ili programe koji će između ostalog odražavati mjere iznijete u ovoj Konvenciji.

Integrirati će u mjeri u kojoj je to izvodljivo, očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti u relevantne sektorske ili nadsektorske planove, programe i politike. Svaka potpisnica će: identificirati komponente biološke raznolikosti važne za njeno očuvanje i održivo korištenje; kroz uzimanje uzoraka i drugih tehnika pratiti će komponente biološke raznolikosti posvećujući posebnu pažnju onima koje zahtijevaju neodgodive mjere očuvanja i onima koje daju najveće potencijale za održivo korištenje; identificirati procese i kategorije aktivnosti koje imaju ili je vjerovatno da imaju značajan negativan uticaj na očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti i pratiti njihove efekte putem uzimanja uzoraka i drugih tehnika; i održavati i organizirati bilo kojim mehanizmom podatke dobivene aktivnostima identifikacije i praćenja. U mjeri u kojoj je to moguće i odgovarajuće, svaka potpisnica će:

- ustanoviti sustav zaštićenih područja ili područja u kojima je potrebno poduzeti posebne mjere kako bi se očuvala biološka raznolikost
- razraditi smjernice za odabir i upravljanje zaštićenim područjima ili područjima u kojim je potrebno poduzeti posebne mjere za očuvanje biološke raznolikosti
- regulirati ili upravljati biološkim resursima važnim za očuvanje biološke raznolikosti bilo u okviru ili izvan zaštićenih područja, u cilju njihovog očuvanja i održivog korištenja
- unaprjeđivati zaštitu ekosustava, prirodnih staništa i održanje populacija vrsta u prirodnom okruženju
- unaprjeđivati ekološki zdrav i održiv razvoj životne okoline u zonama koje se nalaze uz zaštićena područja u cilju pospješivanja njihove zaštite
- revitalizirati i obnoviti degradirane ekosustave i unaprjeđivati oporavak ugroženih vrsta, između ostalog razradom i provođenjem planova i drugih strategija upravljanja
- utvrditi ili održavati načine za reguliranje, upravljanje ili kontrolu rizika vezanih za korištenje i puštanje živih modificiranih organizama koji su rezultat biotehnologije i koji će imati negativne ekološke posljedice na očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

- sprječavati unošenje, kontrolirati ili iskorjenjivati one strane vrste koje ugrožavaju ekosustave, staništa ili vrste
- u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, potpisnice će poštivati, čuvati i održavati znanje, inovacije i prakse starosjedalačkih i lokalnih zajednica važnog za očuvanje i održivo korištenje biološke raznolikosti i unaprjeđivati njihovu širu primjenu i poticati pravednu podjelu koristi koja proizlazi iz korištenja takvog znanja, inovacija i praksi
- razviti ili održavati potrebno zakonodavstvo za zaštitu ugroženih vrsta i populacija
- surađivati će u osiguranju financijske i druge podrške za in-situ očuvanje .

Svaka potpisnica će u cilju dopune in-situ mjera:

- usvojiti mjere za ex-situ očuvanje biološke raznovrsnosti, prvenstveno u zemlji porijekla takvih komponenti
- ustanovljavati i održavati kapacitete za ex-situ očuvanje i istraživanje biljaka, životinja i mikroorganizama poželjno u zemlji porijekla genetičkih resursa
- usvajati mjere za oporavak i revitalizaciju ugroženih vrsta i za njihovo ponovno uvođenje u njihovo prirodno stanište pod odgovarajućim uvjetima
- regulirati i upravljati sakupljanjem bioloških resursa iz prirodnih staništa radi ex-situ očuvanja, kako se ne bi ugrozili ekosustavi i in-situ populacije vrsta
- surađivati u osiguravanju financijske i druge podrške za ex-situ očuvanje i u utvrđivanju i održavanju uvjeta ex-situ očuvanja u zemljama u razvoju.

Za održivo korištenje komponenti biološke raznovrsnosti svaka potpisnica će:

- integrirati razmatranje očuvanja i održivog korištenje bioloških resursa u donošenje nacionalnih odluka
- usvajati mjere koje se odnose na korištenje bioloških resursa kako bi se izbjegli i na minimum sveli negativni utjecaji na biološku raznolikost
- štiti i poticati običajno korištenje bioloških resursa u skladu s tradicionalnim kulturnim praksama koje su suglasne zahtjevima održivog korištenja
- podržavati lokalne populacije kako bi se razvile i provele korektivne akcije u degradiranim područjima gdje je biološka raznolikost smanjena.

Svaka potpisnica će usvojiti ekonomski i društveno odgovarajuće mjere koje će služiti kao poticaj očuvanju i održivom korištenju komponenti biološke raznolikosti. Provoditi će procjene utjecaja i svođenja negativnih utjecaja na minimum na način da će:

- uvoditi odgovarajuće procedure koje zahtijevaju procjenu utjecaja na životnu okolinu predloženih projekata koji će vjerovatno imati znatno negativne efekte na biološku raznolikost u cilju izbjegavanja ili svođenja na minimum takvih efekata i gdje odgovara, dozvoljavanje sudjelovanje javnosti u takvim postupcima

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- uvoditi odgovarajuće aranžmane kako bi se osiguralo vođenje računa o posljedicama po životnu okolinu programa i politika za koje je vjerovatno da će imati znatne i negativne utjecaje na bilošku raznolikost
- unaprjeđivati na bazi reciprociteta, obavještavanje, razmjenu informacija i konzultiranje o aktivnostima u njihovoj jurisdikciji ili kontroli za koje vjerovatno da će imati znatne negativne efekte za biološku raznovrsnost drugih država ili područja izvan granice nacionalne jurisdikcije, zaključivanjem bilateralnih, regionalnih ili multilateralnih sporazuma
- u slučaju neposredne ili teške opasnosti ili štete koja potiče iz njene jurisdikcije ili kontrole za biološku raznolikost u području pod jurisdikcijom drugih država ili područjima izvan granica nacionalne jurisdikcije, odmah obavijestiti potencijalno ugroženu državu o takvoj opasnosti ili šteti kao i pokrenuti akciju za sprječavanje ili umanjeње takve opasnosti ili štete
- unaprjeđivanje nacionalnih sporazuma za hitna reagiranja na aktivnosti ili događaje, bilo da su izazvani prirodno ili na drugi način, koji predstavljaju ozbiljnu i skoro opasnost za biološku raznolikost i poticati međunarodnu suradnju kako bi se unaprjedili takvi napori i kako bi se utvrdili zajednički planovi za izvanredne situacije.

Konferencija strana će ispitati, na osnovu studija kojima će biti razrađena pitanja obveze i nadoknade, uključujući obnavljanje i kompenzaciju za štetu po bilošku raznolikost, osim kada je takva obaveza čisto unutrašnja stvar.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

3. ZAKONSKA ZAŠTITA KRAJOLIKA U HRVATSKOJ

3.1. Uvod

Unatoč potpisivanju *European Landscape Convention* (2000.) i donošenju Zakona o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (2002./2004.) u Hrvatskoj nije donesen posebni zakon niti drugi podzakonski dokumenti kojima bi se regulirala pitanja krajolika. U sklopu postojećih zakona i propisa u Hrvatskoj je moguće provesti postupak zaštite kulturnih i prirodnih krajolika iznimnih vrijednosti. Međutim, za krajolike nižih vrijednosti kojima se obraća Europska konvencija o krajoliku, osim prostorno planskih mjera nisu osigurani drugi mehanizmi zaštite. Pojedini sektorski pristupi, kao što su zaštita kulturne baštine te zaštita prirode i okoliša djelomice obuhvaćaju i pitanja krajolika, dok je prostorno planiranje prepoznato kao zajednički i integrativni instrument njegove zaštite. Pitanja zaštite krajolika uređuju s četiri zakona te planskim dokumentima iz područja: zaštite prirode i kulturne baštine, zaštite okoliša te prostornog uređenja. U ostalim zakonima, čijom se primjenom i provođenjem znatno utječe na stanje i izgled krajolika, nije vidljiv odnos prema krajoliku, niti ga se u njima posebno prepoznaje.

Institucionalna zaštita odnosi se na upravna i stručna tijela te ustanove koje provode poslove vezane uz zaštitu krajolika/krajobraza u Hrvatskoj. Za sada nije usuglašeno koja je institucija ili državno tijelo odgovorno za pitanja prepoznavanja i zaštite krajolika prema *Zakonu o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima*. Postojeći sustav zakonske i institucionalne zaštite krajolika jest sektorski, međusobno nedovoljno povezan i neusklađen, što je prisutno već u pitanju terminologije, odnosno značenja i korištenja riječi krajolik i krajobraz, metoda i alata njegove zaštite. Za brigu o krajolicima do kraja 2011. su bile nadležne uprave dvaju ministarstava - Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja (Uprava za zaštitu okoliša i Uprava za prostorno uređenje) i Ministarstva kulture (Uprava za zaštitu prirode i Uprava za zaštitu kulturne baštine), dok je prema ustrojstvu od siječnja 2012. godine Uprava za zaštitu prirode uključena u Ministarstvo zaštite okoliša i prirode. Zbog nedovoljne povezanosti i usklađenosti njihova djelovanja ne osigurava se primjerena razina prepoznavanja i zaštite krajolika. U cilju pojašnjenja i rasvjetljavanja problema, analizirani su postojeći zakonski i institucionalni okviri zaštite krajolika u Hrvatskoj u tri tematska okvira:

- određenje i definicije pojma krajolik/krajobraz
- metode i kriteriji prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite,
- instrumenti upravljanja, metode i nadležnosti provođenja.

U skladu s opće prihvaćenim međunarodnim stavovima, sustav prostornog uređenja jest glavni alat za provođenje zaštite krajolika. Prostorno-planska dokumentacija, koja se u Hrvatskoj izrađuje za sve vrste i razine planiranja, uključuje i pitanja krajolika/krajobraza, međutim metodski okviri i pristupi nisu jednoznačni, što dovodi do neprimjerene zaštite. Prostorno-planska dokumentacija izrađuje se prema standardima *Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova i kartografskih prikaza*.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

3.2. Zakonski i podzakonski dokumenti

Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima

Republika Hrvatska je bila među prvim zemljama koje su 2000. godine potpisale i prihvatile *Europsku konvenciju o krajoliku (European Landscape Convention)*, da bi 2002. godine donijela i *Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima* koji je stupio na snagu 2004. godine. *Konvencija* se odnosi na cjelokupno područje Europe i obuhvaća prirodna, ruralna, gradska i prigradska područja. Obuhvaća područja kopna i mora, područja kopnenih voda, a odnosi se na: jedinstvene, iznimne, uobičajene ili degradirane krajolike. Ciljevi *Konvencije* su: potaknuti zaštitu, upravljanje i planiranje krajolika te o tim pitanjima organizirati europsku suradnju i stručnu razmjenu. Slijedom toga proizlaze opće mjere koje svaka zemlja treba poduzeti u skladu sa svojim ustavnim načelima i upravnim uređenjem. Preuzete obveze potpisnica su sljedeće:

- krajolike priznati zakonom kao bitnu sastavnicu čovjekova okruženja, izraz raznolikosti kulturnog i prirodnog naslijeđa i temelj identiteta područja
- uspostaviti i provoditi krajolične politike koje imaju za cilj zaštitu, upravljanje i planiranje, donošenjem posebnih mjera
- uspostaviti postupke sudjelovanja javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti te drugih zainteresiranih strana u provedbi krajoličnih politika
- ugraditi krajolik u svoje politike regionalnog i urbanističkog planiranja te u politike povezane s kulturom, zaštitom okoliša, poljoprivredom, socijalnom i gospodarskom politikom, kao i u sve druge politike koje mogu izravno ili neizravno utjecati na krajolik.

U cilju unaprjeđivanja znanja o vlastitim krajolicima, svaka zemlja potpisnica se obvezala poduzeti sljedeće posebne mjere:

- prepoznati vlastite krajolike na teritoriju države i provesti tipološku podjelu
- analizirati i ocijeniti značajke krajolika te pritiske uslijed kojih se mijenjaju te pratiti promjene
- ocijeniti tako prepoznate krajolike, na temelju stručnih kriterija vrijednosti, ali i onih koje im pridaju stanovnici.

Međutim, prihvaćanjem navedenih obveza i mjera potrebnih za zaštitu krajolika, nakon donošenja navedenog *Zakona* u Hrvatskoj nije donesen ni jedan dokument koji bi se na cjeloviti način odredio prema krajolicima/krajobrazima.

Zakon o prostornom uređenju

U *Zakonu o prostornom uređenju* pojavljuju se pojmovi: krajolik, krajobraz, urbani i prirodni krajolik te krajobrazne vrijednosti. U Pojmovniku nije pobliže objašnjen nijedan od navedenih pojmova. U *Zakonu* se govori o prostornom planiranju kao interdisciplinarnoj djelatnosti za upravljanje prostornom

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

održivosti, naglašavaju se zaštita i korištenje prirodnih dobara, zaštita prirode i okoliša te kulturno povijesnih dobara, ali se ne spominju vrijednosti krajolika. U ciljevima prostornog uređenja pozornost se usmjerava na:

- *razumno korištenje i zaštitu prirodnih dobara, očuvanje prirode, zaštitu okoliša i prevenciju od rizika onečišćenja te*
- *na stvaranje visokovrijednog izgrađenog prostora s uvažavanjem specifičnosti pojedinih cjelina te poštivanjem prirodnog i urbanog krajobraza i kulturnog naslijeđa, a posebice uređenja ugostiteljsko-turističkih područja na obalnom i kopnenom području uz zaštitu užeg obalnog pojasa od građenja.*

U poglavlju *Načela prostorne održivosti razvitka i vrsnoće gradnje* (čl.10.) navodi se da se prostornim uređenjem podržava održivi razvitak na način da se na temelju praćenja, analize i ocjene razvoja pojedinih djelatnosti i osjetljivosti prostora osigura između ostalog, *učinkovitost gospodarenja zemljišta i prirodnih dobara te očuva prostorna osobnost i dugoročno zaštititi prostor kao osnovu zajedničke dobrobiti.*

Pojam krajolik koristi se samo pri određivanju postupaka u planiranju *Zaštićenog obalnog područja mora* (ZOP). Prema članku 46. u ZOP-u se prostornim planiranjem mora između ostalog:

- *očuvati i sanirati ugrožena područja prirodnih, kulturno-povijesnih i tradicijskih vrijednosti obalnog i zaobalnog krajolika te poticati prirodnu obnovu šuma i autohtone vegetacije, te*
- *uvjetovati razvitak infrastrukture zaštitom i očuvanjem vrijednosti krajolika.*

Podrobnije mjere propisane su u članku 49., a vrijede u *prostornima ograničenjima* u kojima se izdvojena građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko-turističke i sportske namjene mogu planirati na predjelima manje prirodne i krajobrazne vrijednosti. Smještajne građevine i prateći sadržaji (sportski, rekreacijski, ugostiteljski, uslužni, zabavni i sl.) uz mjere poboljšanja komunalne infrastrukture i zaštite okoliša, trebaju biti *više kategorije koje svojim položajem, veličinom, a osobito visinom u skladu s obilježjem prirodnog krajolika i mjerama zaštite kulturnih dobara.*

Ovim je *Zakonom* propisano da dokumenti prostornog uređenja u nadležnosti države, kao što je *Strategija* prostornog razvoja Republike Hrvatske treba sadržavati između ostalog: *razvoj prostornih sustava sa smjernicama za prostorni razvoj na regionalnoj i lokalnoj razini, osobito za razvoj naselja, infrastrukture i zaštitu krajobraza i kulturnih dobara*

U točki 3.6. *Sadržaj prostornih planova* općenito je propisano da prostorni planovi, ovisno o razini i obuhvatu sadrže, odnosno propisuju prostorne pokazatelje, prostorne standarde, kartografske prikaze namjena prostora, infrastrukturnih koridora, uvjete važne za provedbu prostornog plana, razinu uređenosti naselja, mjere zaštite okoliša, zahtjeve zaštite prirode, kulturne baštine i drugih zaštićenih vrijednosti, te druge tekstualne i grafičke dijelove kojima se propisuju uvjeti provedbe zahvata u prostoru

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

s kojima se određuju lokacijski uvjeti. Evidentno je da u navođenju pokazatelja nije naveden krajolik iz čega posljedično proizlazi i pobliži sadržaj prostornih planova. Predviđeno je da se sadržaj prostornih planova te obvezne prostorne pokazatelje, prostorne standarde, pojmovnik prostornog uređenja, mjerila kartografskih prikaza prostornih planova, standard elaborata prostornih planova i elektronički standard prostornih planova, propišu posebnim Pravilnikom kojega donosi ministar.

Pojam krajolika ne spominje se ni u izradi i donošenju prostornih planova državne razine, *Državnog plana prostornog razvoja*, izuzev *Prostornog plana područja posebnih obilježja*, koji se donosi za područje nacionalnog parka i parka prirode. Prostorni plan područja posebnih obilježja se izrađuje i donosi ovisno o posebnostima prirodnih, kulturno-povijesnih, gospodarskih i/ili drugih obilježja, odnosno zahtjeva određenog prostora, a njime se propisuju mjere za unaprjeđenje i zaštitu prirode, okoliša, kulturnih dobara i drugih vrijednosti područja.

U Zakonu nije predviđeno da *Prostorni planovi područne (regionalne) razine* (Prostorni plan županije i Prostorni plan Grada Zagreba te Urbanistički plan uređenja županijskog značaja) te *Prostorni planovi lokalne razine* (Prostorni plan uređenja grada, odnosno općine, Generalni urbanistički plan te Urbanistički plan uređenja) određuju i propisuju mjere i uvjete zaštite prirode, kulturnih dobara i krajolika.

Zakon o zaštiti prirode

Zakon o zaštiti prirode izravno uključuje pojam krajobraza i krajobrazne raznolikosti. U Pojmovniku je krajobraz definiran kao *dio prostora čiji je karakter rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika*. Krajobrazna raznolikost definirana je kao *strukturiranost prostora nastala na interakciji prirodnih i/ili stvorenih krajobraznih elemenata određenih bioloških, klimatskih, geoloških, geomorfoloških, pedoloških, kulturno-povijesnih i socioloških obilježja*. Samo se u članku 7. koji se jedini izravno odnosi na krajobraz predviđa da se:

- pri planiranju i uređenju prostora te pri planiranju i korištenju prirodnih dobara osigurava očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza, koja su temeljem svoje linearne ili kontinuirane strukture ili funkcije bitna za migraciju, širenje i genetsku razmjenu divljih vrsta
- zaštita krajobraza podrazumijeva planiranje i provedbu mjera kojima se sprječavaju neželjene promjene, narušavanje ili uništavanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza, uključujući i ona koja se na temelju svoje linearne i kontinuirane strukture i funkcije bitna za migraciju, širenje i genetsku razmjenu vrsta, njihove raznolikosti, iznimnosti i kulturnih vrijednosti te omogućavanje održivih multifunkcionalnih i/ili tradicionalnih načina korištenja krajobraza.
- zaštita krajobraza temelji se na razvrstavanju krajobraza prema njihovim prirodnim i/ili stvorenim obilježjima u krajobrazne tipove te strukturiranju međusobno povezanih i multifunkcionalnih mreža zelene/krajobrazne infrastrukture na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.
- zaštita krajobraza provodi se integriranjem u postupke izrade dokumenata prostornog uređenja kao i planova gospodarenja prirodnim dobrima.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

U poglavlju VI. *Zaštićeni dijelovi prirode* (čl. 111.) opisana su područja koja po svom karakteru i obilježjima pripadaju i područjima krajolika, ali ih se izravno tako ne naziva, već ih se određuje kao: nacionalni park, park prirode i regionalni park. Nacionalni park definiran je kao *prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava, a prvenstveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodnih i krajobraznih vrijednosti.*

Park prirode opisan je kao *prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima.*

Regionalni park opisan je kao *prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima i krajobraznim vrijednostima karakterističnim za područje na kojem se nalazi.*

Značajni krajobraz opisan je kao *prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje.*

Spomenik parkovne arhitekture je *umjetno oblikovani prostor (perivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park) koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu i odgojno-obrazovnu vrijednost.* Na ovaj način opisan spomenik parkovne arhitekture podudara se s UNESCO-ovim određenjem namjerno, vidljivo oblikovanog krajolika (*Clearly Designed Landscape*), čija se vrijednost iskazuje temeljem estetskih, stilskih, umjetničkih i kulturno-povijesnih vrijednosti. Kategorija parkovne arhitekture se izravno se nadovezuje na povelju o *Povijesnim vrtovima* iz Firence, prema kojoj je *povijesni vrt arhitektonska i hortikultura kompozicija od interesa za javnost zbog svojeg povijesnog i umjetničkog gledišta.*

Nacionalni park i park prirode proglašava Hrvatski sabor zakonom. Regionalni park i značajni krajobraz, uz prethodnu suglasnost Ministarstva i središnjeg tijela državne uprave nadležnog za poslove poljoprivrede, ribarstva, šumarstva, vodnoga gospodarstva, pomorstva i gospodarstva, proglašava predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave. Spomenik prirode, park-šumu i spomenik parkovne arhitekture, uz prethodnu suglasnost Ministarstva, a za park-šumu i središnjeg tijela državne uprave nadležnog za poslove šumarstva, proglašava predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave.

Organizacija prostora, način korištenja, uređenja i zaštite prostora u nacionalnom parku i parku prirode uređuju se prostornim planom područja posebnih obilježja, na temelju stručne podloge koju izrađuje Zavod. Upravljanje zaštićenim područjem provodi se na temelju plana upravljanja Plan upravljanja zaštićenim područjem koje proglašava Vlada i predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave, a proteže se na području više jedinica područne (regionalne) samouprave, zajednički donose

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

upravna vijeća javnih ustanova koje njime upravljaju.

U članku *Obavljanje upravnih i stručnih poslova zaštite prirode* ne navodi se tko je nadležan za provođenje poslova vezanih za krajobraze. Treba naglasiti da u Zakonu ne postoje kategorije prirodnog i kultiviranog krajobraza koji se koriste u prostorno planskoj dokumentaciji.

Zakon o zaštiti okoliša

Krajolik se prema *Zakonu o zaštiti okoliša* naziva krajobrazom te je u Pojmovniku definiran kao *određeno područje viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i ljudskih čimbenika, a predstavlja bitnu sastavnicu čovjekovog okruženja, izraz raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine te temelj identiteta područja*. Okoliš je definiran kao *prirodno i svako drugo okruženje organizama i njihovih zajednica uključivo i čovjeka koje omogućuje njihovo postojanje i njihov daljnji razvoj: zrak, more, vode, tlo, zemljina kamena kora, energija te materijalna dobra i kulturna baština kao dio okruženja koje je stvorio čovjek; svi u svojoj raznolikosti i ukupnosti uzajamnog djelovanja*.

U točki *Načela očuvanja vrijednosti prirodnih dobara, bioraznolikosti i krajobraza* u čl. 11. određeno je da *prirodna dobra i krajobrazne vrijednosti treba nastojati očuvati na razini obujma i kakvoće koji ne ugrožavaju zdravlje i život čovjeka i nisu štetni za biljni i životinjski svijet, te ih koristiti na održivi način tako da se ne umanjuje njihova vrijednost za buduće naraštaje*. U točki *Zaštita sastavnica okoliša* utvrđuje se da se zaštita prirode odnosi na očuvanje georaznolikosti, bioraznolikosti, krajobrazne vrijednosti i raznolikosti te na zaštitu prirodnih vrijednosti.

U točki *V. Dokumenti održivog razvitka i zaštite okoliša* utvrđuju se Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, Plan zaštite okoliša Republike Hrvatske i Program zaštite okoliša. U točki *VI. Instrumenti zaštite okoliša* navode se: *Strateška procjena utjecaja strategije, plana i programa na okoliš*. Procjenom utjecaja zahvata na okoliš prepoznaje se, opisuje i ocjenjuje na prikladan način, utjecaj zahvata na okoliš, tako da se utvrđuje mogući izravni i neizravni utjecaj zahvata na: tlo, vodu, more, zrak, šumu, klimu, ljude, biljni i životinjski svijet, prirodne vrijednosti, krajobraz, materijalnu imovinu, kulturnu baštinu, uzimajući u obzir njihove međudnose.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara

Krajolik je kao jedna od vrsta kulturnih dobara prepoznat u *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Određenje krajolika u *Zakonu* je vrlo općenito; u navođenju vrsta kulturnih dobara opisuje se *krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru*. U *Zakonu* ni u podrobnijoj razradi podzakonskih dokumenata - u obliku uputa i smjernicapobliže se ne određuje pojam, niti se propisuju kriteriji i metode njegova prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite. Nisu određeni instrumenti njegove zaštite, niti obveze koje bi se trebale provoditi kroz ostale sektore kojima se uređuju provedbeni postupci zaštite, kao što je *Zakon o prostornom uređenju i gradnji*. Krajolik, koji sadrži

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

povijesne i kulturne vrijednosti može se razumjeti kao jednu od vrsta kulturno-povijesne cjeline, iz čega proizlaze i mjere postupanja. Zakonske obveze koje se odnose na krajolik mogu se poistovjetiti s obvezama koje su propisane za povijesne cjeline. Problem nastaje u provedbi, posebno u prostorno-planskim dokumentima jer se zbog pojednostavljenog poimanja pojma krajolik, koji se u *Zakonu o prostornom uređenju i gradnji* opisuje kao entitet s pretežito prirodnim sastojinama, smatra predmetom bavljenja samo *prirodnih* disciplina. Za kulturno povijesne cjeline – kulturne krajolike, zakonom nije predviđena izrada prostornog plana područja posebnih obilježja ili sličnog prostorno planskog dokumenta. Do sada je na listu kulturnih dobara upisano nekoliko kulturnih krajolika velikog mjerila: Starogradsko polje na otoku Hvaru, koje je prepoznato i kao mjesto *Svjetskog naslijeđa*; ruralni, organski razvijeni krajolik Žumberačko-samoborsko gorje - Plešivičko prigorje, a u pripremi ih je još nekoliko.

Zakon o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika

Zakon o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika pod pojmom spomeničke cjeline obuhvaća Stari dubrovački grad i njegove sastavne povijesne dijelove uključene u zonu zaštite, ali ne uključuje područje okoline. Donesen je radi osiguranja posebnih uvjeta za trajno očuvanje i obnovu starog dubrovačkog grada i otklanjanja štetnih uzroka koji ugrožavaju njegove vrijednosti, zajedno sa sastavnim povijesnim dijelovima. Pod obnovom spomeničke cjeline smatra se sanacija, očuvanje i revitalizacija. Obnovom spomeničke cjeline osigurati će se očuvanje njezinih izvornih, urbanističko-arhitektonskih, povijesnih, umjetničkih i estatskih značajki te u skladu s tim osposobljavanje zgrada za korištenje i unošenje novih sadržaja koji proizlaze iz potreba stanovanja, gospodarskih, turističkih, kulturnih i drugih djelatnosti.

Obnova spomeničke cjeline provodi se u skladu s provedbenim urbanističkim planom starog dubrovačkog grada i provedbenim urbanističkim planovima njegovih sastavnih povijesnih dijelova te prema programima obnove spomeničke cjeline. Programi obnove spomeničke cjeline donose se kao dugoročni i srednjoročni programi. Dugoročni program obnove donosi se za razdoblje od 15 godina, a kratkoročni za razdoblje od pet godina. Godišnji program obnove spomeničke cjeline utvrđuje mjere i aktivnosti u ostvarivanju obnove tijekom godine po pojedinim programima, te sredstva potrebna za njihovo izvođenje. Stručne i druge poslove organiziranja i provođenje programa obnove spomeničke cjeline obavlja Zavod za obnovu Dubrovnika osnovan odlukom skupštine općine Dubrovnik (sl. glasnik općine Dubrovnik 9/79).

Zakon je usmjeren na obnovu objekata unutar spomeničke cjeline. Prethodni i pripremni radovi obnove spomeničke cjeline pored prethodnih i pripremnih radova obuhvaćaju:

- prethodna arhivska, arheološka i konzervatorska istraživanja
- preventivnu zaštitu nalaza
- izradu dokumentacije o postojećem stanju objekata
- izradu konzervatorskih uputa i smjernica za obnovu

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

- istraživanje konstruktivnog sistema zgrada, uključujući temelje i temeljno tlo
- izradu programa sanacije.

Radi ostvarivanja društvenog interesa i ostvarivanja društvenog utjecaja na obnovu spomeničke cjeline osniva se Odbor za obnovu Dubrovnika. U odbor za obnovu Dubrovnika Sabor imenuje predsjednika i tri člana iz redova zastupnika te tri člana iz redova stručnjaka u zaštiti graditeljske baštine te ostale članove. Odbor utvrđuje prijedlog programa obnove spomeničke cjeline, prati izvršenje programa te daje mišljenje na godišnji plan obnove spomeničke cjeline i financijski plan sredstava za obnovu. Iz analize ovoga zakona razvidno je da uzima u obzir okolinu starog grada niti ne razmatra pitanja krajolika.

Ostali zakoni

Vode su u *Zakonu o vodama* prepoznate kao opće dobro i imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske. Iako su vode važna sastavnica krajolika, ni u jednom članku zakona ne spominje se njihova povezanost s pojmom krajolika/krajobraza. Jedino se navodi da se *Strategija upravljanja vodama* zasniva na znanstvenim istraživanjima, uvažavanju specifičnosti vodne problematike svakog vodnog područja i cjelovite zaštite okoliša. Međutim, u daljnjem tekstu prilikom pojašnjenja posebnosti i značajki vodnoga područja ne navode se krajolična obilježja. Jedino se propisuje da se radovi uređenja i održavanja voda (krčenje stabala i košenje raslinja, zemljani radovi na izmjenama na kanalskoj mreži, itd.), koje se nalaze u ekološki značajnom, odnosno zaštićenom području, izvode prema načelima očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti te zaštite prirodnih vrijednosti. Budući da se radovi održavanja voda smatraju jednostavnim radovima u smislu *Zakona o prostornom uređenju i gradnji* ne podliježu posebnom propisu. Ovaj *Zakon* neosjetljiv je za pitanja krajolika; vode se ne razmatraju kao njegov integralni dio. Tek se u članku koji se odnosi na zaštićena područja prilikom njihova uređenja utvrđuje interes biološke i krajobrazne raznolikosti.

Prema *Zakonu o šumama*, šume su dio *biološke raznolikosti teritorija države, od važnosti za čuvanje biološke raznolikosti genofonda, vrsta, ekosustava, te imaju utjecaj na ljepotu krajobraza*. Vlasnici šuma dužni su gospodariti šumama održavajući i unaprjeđujući biološku i krajobraznu raznolikost. Šume posebne namjene, (unutar zaštićenih područja ili prirodnih vrijednosti), zaštićene su na temelju propisa o zaštiti prirode. Šumama i šumskim zemljištima na šumskogospodarskom području gospodari se na temelju *Osnove područja za šume i šumska zemljišta*. Za one koje se nalaze u zaštićenim područjima: parka prirode, regionalnog parka, zaštićenog krajolika i park-šume izrađuju se šumskogospodarski planovi. Ovaj *Zakon* krajolik promatra samo u deklarativnom značenju pojma krajobrazne raznolikosti, koju opisuje kao prostornu strukturiranost prirodnih i od čovjeka stvorenih krajoličnih sastavnica (bioloških, ekoloških, geoloških, geomorfoloških i kulturnih vrijednosti). Iako šume predstavljaju značajnu sastavnicu krajolika Hrvatske, ni u jednoj od mjera, izuzev u područjima koja su zaštićena *Zakonom o zaštiti prirode*, nema obveze odnosa prema krajoličnim obilježjima.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Zakon o cestama ne spominje planiranje cesta i njihov odnos prema krajoliku, tj. ceste ne smatra važnim elementom pojavnosti krajolika. U odnosu prema okolišu poziva se na *Strategiju razvoja cestovnog mreže* iz 1996. godine u kojoj se među najvažnijim elementima koncepcije razvoja cestovne mreže u Hrvatskoj razmatra i zaštita okoliša od nepovoljnih utjecaja cestovnog prometa. To znači da smanjivanje nepovoljnih učinaka cestovnog prometa nužno pretpostavlja povezivanje politike zaštite okoliša s prometnom politikom i politikom razvoja cesta.

Zakon o poljoprivredi između ostalih ciljeva poljoprivredne politike navodi čuvanje prirodnih resursa promicanjem održive, poglavito ekološke poljoprivrede te očuvanje i napredak seoskih područja i ruralnih vrijednosti. Međutim, u daljnjem tekstu se ne obrazlaže kojim se metodama i postupcima to ostvaruje i koje su to ruralne vrijednosti. Krajolik ili krajobraz izriječom se ne navode ni u jednom članku zakona.

Zakon o energiji ne spominje krajolik, niti odnos energetske građevine prema njemu. Zaštita okoliša spominje se samo u člancima zakona koji se odnose na *Strategiju energetskega razvitka* kojom se utvrđuje energetska politika i planira energetska razvitak. Ona se između ostalog odnosi na korištenje različitih i obnovljivih izvora energije i osiguranja zaštite okoliša u svim područjima energetske djelatnosti. *Zakon* ne propisuje nikakve mjere i postupke za krajolik i krajobrazna obilježja.

Pravilnici, upute i smjernice

Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova

Prema važećem Zakonu o prostornom uređenju, struktura i sadržaj prostorno-planskih dokumenata svih razina regulirani su *Pravilnikom o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova*. Do stupanja na snagu pravilnika, odnosno uredbe koji se donose na temelju ovlasti iz ovoga Zakona, u dijelu u kojem nisu u suprotnosti s odredbama ovoga Zakona, ostaje na snazi: Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (NN 106/98., 39/04., 45/04. – ispravak i 163/04.) u dijelu kojim se propisuju pravna pravila koja se odnose na sadržaj, mjerila kartografskih prikaza, obvezne prostorne pokazatelje i standard elaborata prostornih planova. U ovom su pravilniku uključivanje krajolika, njegovo prepoznavanje i mjere zaštite navedene samo kao načela u ciljevima izrade prostornog plana. Naime, u sadržaju prostornih planova viših razina (prostorni plan županije i Grada Zagreba) u poglavlju 2. *Ciljevi prostornog uređenja* izdvojena je tema zaštite krajobraznih vrijednosti od teme koja se odnosi na zaštitu prirodnih vrijednosti i posebnosti te kulturno-povijesnih cjelina. U poglavlju 3. *Plan prostornog uređenja* propisana je izrada tabličnog prikaza *Iskaza površina za posebno vrijedna i/ili osjetljiva područja i cjeline*, gdje je osim prirodnih resursa, prirodnih i kulturno-povijesnih cjelina uveden i pojam krajolika. U *Odredbama za provođenje* propisana je izrada *mjera očuvanja krajobraznih vrijednosti*.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Nedostatak navedene sadržajne strukture jest taj što se u poglavlju 1. *Polazišta* u analizi prostora izrijekom ne navodi potreba prepoznavanja, analize i ocjene krajolika. Za razliku od navedenog, ostali Zakoni kojima se reguliraju pitanja zaštite prostornih vrijednosti, kao što su *Zakon o zaštiti prirode* i *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* propisuju izradbu stručnih podloga (konzervatorska podloga i stručna podloga zaštite prirode), dok za krajolik to nije regulirano posebnim propisom. Ovim *Pravilnikom*, za prostorni plan područja posebnih obilježja, prostorni plan uređenja općine/grada i generalni urbanistički plan, u poglavlju 1. *Polazišta*, odnosno u analizi prostora nije predviđeno prepoznavanje obilježja, vrijednosti i stanja krajolika, ali se u poglavlju 2. *Ciljevi prostornog uređenja* predviđa zbrinjavanje krajolika u okviru zajedničke točke *Zaštita krajobraznih i prirodnih vrijednosti i posebnosti i kulturno-povijesnih cjelina*.

Za razliku od prostornog plana županije, u ovim su razinama planova sve vrijednosti (prirodne, kulturne i krajolične) uključene u zajedničko sagledavanje prostora. Slično je i s ostalim poglavljinama plana. U grafičkom dijelu plana obvezni je prikaz *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora*, koji se izrađuje na temelju propisanog grafičkog standardiziranog znakovlja. Planski znak prostornog pokazatelja u kategoriji objekta zaštite prirode obuhvaća područje *zaštićenog krajolika* oznake (ZK). **Krajobraz je obuhvaćen kategorijom područja posebnih ograničenja u prostoru, a uključuje: osobito vrijedan prirodni krajobraz, kultivirani krajobraz, oblikovno vrijedno područje gradskih i seoskih cjelina, zaštitno područje uz posebno vrijedne ili osjetljive gradske i seoske cjeline, te točke i potezi panoramskih i vizurnih vrijednosti krajolika i naselja.** Krajolik je, osim tla (seizmo-tektonski aktivno područje, odron, klizište, erozija i dr.) i vode (vodozaštitno, vodonosno, vodoplavno područje) ovim *Pravilnikom* uključen u kategoriju ograničenja, a ne potencijala i vrijednosti te prostornih i razvojnih resursa.

Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11)

Pravilnikom se propisuje oblik, sadržaj i način vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. uređuje se priprema i donošenje rješenja o preventivnoj zaštiti kulturnih dobara, postupak utvrđivanja svojstva kulturnoga dobra, priprema i donošenje rješenja o proglašenju kulturnoga dobra od nacionalnog značenja, evidencija dobara od lokalnog značenja, postupak utvrđivanja prestanka svojstva kulturnoga dobra. Prema Pravilniku registar se sastoji od:

- Liste zaštićenih kulturnih dobara,
- Liste kulturnih dobara nacionalnog značenja,
- Liste preventivno zaštićenih dobara.

Kulturna dobra podijeljena su prema vrstama (nepokretno kulturno dobro: pojedinačno, kulturno-povijesna cjelina, kulturni krajolik/krajobraz; pokretno kulturno dobro: pojedinačno, zbirka, muzejske zbirke; nematerijalno kulturno dobro). U nepokretno kulturno dobro – kulturno povijesnu cjelinu uvršten

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

je vrt, park, perivoj, ostale vrste vrtne arhitekture pod zbirnim nazivom baština vrtene arhitekture. Osim kulturno povijesne cjeline uvedena je i kategorija krajolika/krajobraza koji se klasificira kao: kulturni krajolik/krajobraz, te povijesni krajolik koji se izjednačava s pojmom memorijalne baštine.

Za svako kulturno dobro u bazi podataka Registra s obzirom na vrstu kulturnog dobra, unose se i sljedeći podaci: katastarska općina i popis katastarskih čestica unutar prostornih međa kulturnog dobra, opis prostornih međa i zone zaštite, površina zaštićenog područja i geografske koordinate kulturnog dobra, sustav mjera zaštite nepokretnoga kulturnog dobra, te plan zaštite i upravljanja kulturnim krajolikom /krajobrazom.

3.3. Strateški i programski dokumenti RH

U Hrvatskoj nisu uspostavljene politike očuvanja krajolika, niti ne postoji *Strategija krajolika*, kojima bi se ukazalo na značenje krajolika, potrebu njegova prepoznavanja, tipološkog razvrstavanja i zaštite njegovih obilježja. Krajolik i pitanja njegove zaštite prepoznati su u nekoliko temeljnih strateških dokumenata kojima je moguće na izravan način utjecati na oblikovanje i promjene, dok se drugoj grupi strateških dokumenata uspostavlja posredni odnos, a krajolik se tretira kao naslijeđe ili razvojni potencijal i resurs. U grupu temeljnih strateških dokumenata vezanih uz uređenje odnosa i pitanja zaštite krajolika ubrajaju se: *Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske* (1997.), *Strategija zaštite okoliša* (2002.), *Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti* (2008.), *Strategija održivog razvitka* (2009.) te *Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine* (2011). Ostali strateški dokumenti koji na posredan način utječu na oblikovanje i pojedine vrste promjena u krajolicima jesu: *Strategija ruralnog razvoja RH 2008-2013.* (2008.), *Strategija energetskog razvitka RH* (2009.), *Strategija prometnog razvitka RH* (1999.), *Strategija upravljanja vodama RH* (1995/2005.) i *Strategija razvoja turizma* (2013.) Analizira se njihov strateški pristup u okviru: određenja pojma, planiranja, zaštite i upravljanja krajolikom i u krajoliku.

Strategija prostornog uređenja RH, 1997.

Iako je *Strategija prostornog uređenja RH* usvojena 1997. godine, dakle prije donošenja *Europske konvencije o krajoliku* veliku je pozornost posvetila krajolicima i njegovim posebnostima. Do danas je to jedini strateški dokument koji krajolik sagledava u njegovoj cjelovitosti, jedinstvu kulturnih i prirodnih sastavnica te u skladu s takvim određenjem propisuje metode i postupke djelovanja. Pojam krajolik ili krajobraz u prostorno-planskom kontekstu označava *cjelovitu prostornu, biofizičku i antropogenu strukturu, u rasponu od potpuno prirodne do pretežito ili gotovo potpuno antropogene (visoko urbanizirani ili tehničko-tehnološki prostori)*. U duhu tadašnjih spoznaja o potrebi odgovarajućeg vrjednovanja i obzirnog korištenja cjelokupnog prostora države, a ne samo pojedinih iznimnih predjela, planirala je izradu *Krajobrazne osnove Hrvatske*, kao prostorno-planske podloge za *integralnu zaštitu prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora, odnosno identiteta krajolika*. Naglašeno je da *Krajobraznu osnovu* treba

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

uspostaviti i održavati na državnoj, županijskoj i gradskoj/općinskoj razini pri nadležnim službama prostornog uređenja, uz multidisciplinarnu suradnju službi zaštite prirodne i graditeljske baštine, zaštite okoliša te nositelja relevantnih znanstvenih i stručnih projekata.

Krajobrazna osnova objedinjavala bi odgovarajuće podatke o prirodnim, ekološkim, kulturnim, povijesnim, estetskim, rekreacijskim i gospodarstvenim vrijednostima prostora i trajno se dopunjava sukladno novim znanstvenim i stručnim spoznajama. Takva podloga omogućila bi određivanje područja zajedničkih obilježja i njihovo sintezno vrjednovanje koje pruža uvid u pogodnost, osjetljivost ili ugroženost određenih cjelina tj. krajolika s obzirom na moguće namjene i zahvate u prostoru te oblikovanje preporuka, smjernica i mjera za integralnu zaštitu krajolika kroz stupnjevane i diferencirane režime uređenja i korištenja prostora.

Bilo je predviđeno da će se *Krajobrazne osnove* koristiti pri izradi dokumenata prostornog uređenja (države, županija i gradova/općina) kao i za prethodne informacije prilikom izrade studija podobnosti smještaja i/ili utjecaja na okoliš, za značajnije objekte ili veće graditeljske zahvate u prostoru. *Krajobrazne osnove* u obliku *Atlasa prirodnih i kulturno-povijesnih krajolika Hrvatske*, koje bi se trebale izraditi po županijama, trebale bi biti u funkciji podizanja javne svijesti i svih korisnika prostora o značenju, ugroženosti i osnovnim smjernicama zaštite kroz primjereno korištenje baštine.⁸ Jedna je od mjera vezanih uz racionalno korištenje nacionalnih dobara, zaštitu integralnih vrijednosti prostora te zaštitu i unaprjeđenje stanja okoliša, usuglašenost interesa korisnika prostora te njegovanje i razvijanje regionalnih prostornih osobitosti.

Program prostornog uređenja RH, 1999.

Programom prostornog uređenja RH u okviru poglavlja *Zaštita posebnih vrijednosti prostora i okoliša* obuhvaćen je osim okoliša, prirodne i graditeljske baštine i krajolik. Predviđeno je da programske smjernice i ciljevi prostornog uređenja trebaju osigurati očuvanje i naglašavanje identiteta pojedinih područja te krajolike s visokim stupnjem prirodnosti i s visokim stupnjem identiteta te da treba provesti inventarizaciju i vrednovanje nacionalno, regionalno i lokalno karakterističnih ili rijetkih uzoraka krajolika i zaštitu najkvalitetnijih krajolika kao dijela kulturne i prirodne baštine. Smjernice za očuvanje i unaprjeđenje krajobrazne raznolikosti zacrtane su za tri prirodne - geografske regije: panonsku, gorsku i jadransku Hrvatsku.

Planirano je da *Krajobraznu osnovu Hrvatske* treba uspostaviti kao prostorno-plansku podlogu integralne zaštite raznolikosti i identiteta krajolika. *Krajobraznu osnovu* trebaju izraditi nadležne službe za prostorno uređenje, zaštitu prirode i okoliša te za zaštitu kulturne baštine. *Krajobrazna regionalizacija Hrvatske* prema kojoj je prepoznato šesnaest krajobraznih regija izrađena je na temelju korištenja kriterija

⁸ Do sada nijedna županija nije izradila *Krajobraznu osnovu*, izuzev Grada Zagreba i Zagrebačke županije koje su izradile *Krajobrazne studije* samo za razinu obrade općih krajobraznih tipova.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

prirodnih obilježja. Područje Dubrovačko neretvanske županije, kao dio jadranske Hrvatske pripada najvećim dijelom krajobraznoj regiji obalnog područja srednje i južne Dalmacije te području delte rijeke Neretve. Samo manji dio teritorija pripada krajobraznoj regiji Dalmatinske zagore. Svrha krajobrazne osnove jest prepoznati osjetljivost i ugroženost krajolika te uspostaviti sustav zaštite vrijednosti krajolika na razini države, županije i grada/općine pri izradi dokumenata prostornog uređenja kao i prilikom izrade studija podobnosti smještaja i/ili utjecaja na okoliš za značajnije građevine i veće graditeljske zahvate u prostoru.

Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH

Jedan od strateških dokumenata koji se izrijeком odnosi na krajolik jest *Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske*. Navedena *Strategija* između ostalog sadrži i *smjernice za očuvanje krajobraza, ekoloških sustava, stanišnih tipova, divljih svojti i zavičajnih udomaćenih životinja*. Prema strukturi i opsegu obrade pojedinih poglavlja koja se odnose na pojmove vezane uz *Zakon o zaštiti prirode* o krajoliku, kojega se naziva krajobraz, u vrlo kratkim crtama govori se u poglavlju *Očuvanje krajobraza*. Postavlja se nekoliko zadataka:

- sustavni pristup očuvanju krajobraza kroz međusektorsku suradnju
- osnivanje nacionalnog povjerenstva za krajobraz u nadležnosti Ministarstva kulture
- donošenje nacionalnog programa za primjenu *Europske konvencije o krajolicima*.

Također se zahtijeva osiguranje primjene *Konvencije* u suradnji mjerodavnih sektora (prostorno planiranje, zaštita prirode, zaštita okoliša, kultura, promet, šumarstvo, poljoprivreda, vodno gospodarstvo, rudarstvo, energetika, prosvjeta, znanost). Kao jedan od ciljeva jest i poticanje aktivnosti koje imaju za cilj jačanje svijesti, edukaciju i obrazovanje s područja očuvanja krajolika. Navedene mjere su općeniti stavovi koji su preuzeti iz ciljeva *Europske konvencije o krajolicima*. Jedini konkretan prijedlog jest osnivanje *Nacionalnog povjerenstva za krajobraz*, međutim, u planu aktivnosti taj se cilj detaljnije ne razrađuje. U cilju spoznavanja vrijednosti krajolika predlaže se *identifikacija, tipologizacija i znanstveno-stručno vrednovanje krajobraza te izrada Krajobrazne osnove Hrvatske kojoj treba osigurati primjenu*.

Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine

Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015., Ministarstva kulture opisuje kulturni krajolik kao vrstu *nepokretnog kulturnog dobra koji sadrži karakteristične povijesne strukture, zajedničko djelo čovjeka i prirode, a ilustrira razvitak zajednice i pripadajućeg teritorija kroz povijest*. Takvim se određenjem naglašava značaj povijesnih sastavnica i djelovanje čovjeka (društvene zajednice) na svoj prirodni okoliš tijekom povijesti. Kulturni krajolici su izdvojeni iz ostalih grupa kulturnoga naslijeđa, čime je prepoznata njihova uloga i značaj zaštite, budućeg razvitka i gospodarskog korištenja.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Kao životno okruženje, krajolici podliježu promjenama, često se uništavaju zbog niza promjena, širenja gradova i ostalih oblika gradnje, ali i zapuštanja te neodgovarajućeg korištenja. U mnogim područjima Hrvatske postoje povijesni, kulturni krajolici u kojima su još očuvani tradicionalni prostorni odnosi, povijesni uzorci i način korištenja (ruralni krajolici Lonjskog polja, Žumberka, središnje Istre, kraških polja Dinarida, Gorskog kotara, doline Neretve, obalnog područja, otoka i sl.). Mogućnosti kulturnih krajolika još nisu prepoznate i vrjednovane u smislu gospodarskog korištenja, stoga su zapušteni i slabo iskorišteni (posebice za ekološku poljoprivredu, eko i kulturni turizam, razne oblike poduzetništva itd.) U posljednjim desetljećima mnogi krajolici doživljavaju značajne promjene uvjetovane političkim, gospodarskim, socijalnim i vlasničkim zahtjevima, uglavnom u obliku nove gradnje bez odgovarajuće stručne i prostorno-planerske podrške, što ima kao posljedicu degradaciju krajoličnih vrijednosti. Ciljevi zaštite krajolika jesu: održivo upravljanje, planiranje i gospodarenje kulturnim krajolicima radi očuvanja njihovih obilježja i prepoznatljivog karaktera. Predloženi su prvovažni zadatci:

- uspostaviti ravnotežu planiranih aktivnosti s kulturnim i prirodnim vrijednostima krajolika radi njegova održivog razvitka i kvalitetnijeg korištenja
- ustrojiti ustanovu za skrb o kulturnim krajolicima koja bi provodila: identifikaciju, zaštitu, dokumentiranje, vrjednovanje, te izradu programa upravljanja, korištenja i praćenja stanja
- uspostaviti kriterije i standarde za evidenciju, dokumentiranje, vrjednovanje i zaštitu kulturnih krajolika
- dopuniti zakonsku regulativu, propisati postupke zaštite, planiranja i upravljanja kulturnim krajolicima
- provesti sustavnu evidenciju i inventarizaciju, stvaranje *Registra i baze podataka kulturnih krajolika Hrvatske*
- provoditi strateško planiranje i pripremu programa održivog korištenja pojedinih kulturnih krajolika, posebice onih u priobalju, na otocima i planinskim područjima
- integrirati politiku zaštite krajolika u ostale sektore korištenja i upravljanja kako bi se postigla ravnoteža potreba i korištenja
- uspostaviti postupke za aktivno sudjelovanje dionika dionika (služba zaštite, lokalna i područna /regionalna/ samouprava, turističke zajednice, građani, investitori,...) u donošenju odluka i izradi programa i projekata za korištenje i razvitak kulturnih krajolika s gospodarskim (osobito turističkim), kulturnim i obrazovnim mogućnostima
- provoditi programe edukacije za stanovnike o vrijednostima njihovih kulturnih krajolika
- pripremati programe korištenja i upravljanja na temelju potencijala i posebnosti svakog kulturnog krajolika
- uspostaviti kontinuiranu suradnju s istraživačkim ustanovama, stručnim organizacijama i međunarodnim tijelima radi uključivanja u zajedničke programe i projekte istraživanja, dokumentiranja, izrade programa zaštite i razvitka krajolika

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- uključiti sve dionike (služba zaštite kulturne baštine, lokalna i regionalna samouprava, turističke zajednice i sl.) u aktivnosti promicanja održivog korištenja krajolika kao naslijeđa i važnog razvojnog resursa pojedinih regija, ali i Hrvatske u cjelini.

Strategija održivog razvitka RH, 2009.

Strategija održivog razvitka RH usvojena 2009. godine, među osam ključnih izazova na koje se Hrvatska mora usredotočiti radi postizanja održivog razvitka izrijeком ne navodi krajolik/krajobraz, ali ga smatra dijelom okoliša i prirodnih dobara. *Strategija* objedinjuje različite razvojne politike nastojeći pronaći prikladna rješenja za sve tri sastavnice održivog razvitka - gospodarski rast, socijalnu ravnotežu i okoliš. Usmjeren je, uz poštivanje preuzetih međunarodnih obveza, na dugoročno djelovanje u osam ključnih područja, među kojima je i zaštita prirode i prirodnih dobara, a provodi se očuvanjem biološke i krajobrazne raznolikosti te zaštitom prirodnih vrijednosti. Pri tome se postavlja zadatak da tijekom planiranja i uređenja prostora te korištenja prirodnih dobara treba osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti.

Strategijom se konstatira da Hrvatska posjeduje različite tipove krajobraza, a da je izrazita krajobrazna raznolikost ugrožena jednoličnom i ambijentalno neusklađenom urbanizacijom, lokacijski i arhitektonski neprikladnom gradnjom, krupnim infrastrukturnim zahvatima, te poljoprivrednim djelatnostima. Mjere koje se predlažu za učinkovitu zaštitu biološke i krajobrazne raznolikosti jesu primjena i unaprjeđenje postojećih i donošenje novih zakonskih propisa, te razumno gospodarenje i zaštita prirodnih vrijednosti. Nadalje se navodi da su *Zakonom o prostornom uređenju i gradnji propisana pravila uređenja prostora s ciljem njegove zaštite i održivog gospodarenja, a osobito obalnog i otočnog područja te donošenje propisa za uspostavu i izradu Krajobrazne osnove Hrvatske*. Među općim načelima navodi se da u planiranju i uređivanju prostora te planiranju i korištenju prirodnih dobara treba osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti koje određuju njegovo značenje i estetski doživljaj.

Ostale strategije

U *Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske 2011.-2013.*, Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, usvojenoj 2010. godine pojam krajolika nije uključen u određenje hrvatskih regija. Unatoč široko prihvaćenom mišljenju da je različitost hrvatskih regija s prirodnoga, zemljopisnoga, društvenoga, gospodarskog i političkog motrišta veliko bogatstvo za državu, navedene prednosti još uvijek nisu jasno prepoznate ni integrirane u regionalno određenje, niti se njima upravlja na odgovarajući način.

Strategija ruralnog razvoja za razdoblje 2008.-2013., usvojena je 2008. godine, a u jednoj od točaka prioriteta obuhvaća i očuvanje, zaštitu i održivu uporabu okoliša, krajolika, prirodnog i kulturnog naslijeđa. Prioritet obuhvaća: održivo korištenje poljodjelskoga i šumskoga zemljišta, potporu poljoprivrednicima u

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

područjima s težim prirodnim uvjetima gospodarenja; provedbu poljodjelsko-okolišnog programa; kultiviranje neobrađenog poljodjelskog zemljišta te poticanje i promicanje ekološke proizvodnje. U izdvojenom prioritetu: očuvanje i obnova kulturnog naslijeđa i tradicijskih vrijednosti, misli se na obnovu i razvitak sela te očuvanje i obnovu duhovne i materijalne kulture, naslijeđa, seoskih običaja i manifestacija.

Iako je *Strategija energetskeg razvitka* donesena 2009. godine, nakon stupanja na snagu *Europske konvencije o krajolicima*, u svojim se polazištima ne poziva na nju, već na niz ostalih međunarodnih konvencija koje je Hrvatska prihvatila. *Strategijom energetskeg razvoja* povezuju se ciljevi i mjere zaštite okoliša i nacionalne politike ublažavanja, prije svega klimatskih promjena. Predviđeno je da se ostali problemi utjecaja na okoliš rješavaju lokalno, u sklopu rješenja pojedinog energetskeg objekta. Problem izbora smještaja i gradnje novih energetskeg građevina vezan je i uz prihvatljivost objekta prije svega za lokalnu zajednicu, stoga se naglašava komunikacija s javnošću i lokalnom zajednicom, te pravo javnosti da sudjeluje u odlučivanju u pitanjima zaštite okoliša. Hrvatska ima dobre prirodne mogućnosti za iskorištavanje obnovljivih izvora energije, kao način ostvarenja ciljeva zaštite okoliša. Strategija predlaže mjere za smanjivanje i reguliranje lokalnih čimbenika utjecaja na okoliš promišljenim planiranjem, zakonodavstvom i dozvolama. Instrumenti zaštite okoliša jesu strateška procjena utjecaja plana i programa na okoliš, procjena utjecaja zahvata na okoliš, ocjena prihvatljivosti za prirodu te objedinjene uvjete zaštite okoliša za postrojenja. U strategiji se navodi da će dosljednom primjenom navedenih instrumenata zaštite okoliša, planirani zahvati u energetskeg sektoru poštivati načelo najmanjeg mogućeg utjecaja na biološku i krajoliku raznolikost, a posebno u zaštićenim područjima.

Strategija razvoja turizma RH do 2020. godine koju je donijelo Ministarstvo turizma, 2013. prepoznaje da su glavne atrakcije Hrvatske prirodni prostor i bogatstvo kulturno-povijesne baštine. Među prirodnim atrakcijama najvažnije mjesto imaju more, razvedena obala te mnoštvo otoka, brojne očuvane prirodne plaže, kao i zelenilo i šumovitost velikog dijela teritorija. Hrvatska se s obzirom na svoju ukupnu površinu, ističe i izuzetno velikim brojem turistički atraktivnih zaštićenih prirodnih područja, a prema bioraznolikosti nalazi se u europskom vrhu. Prepoznata je i kulturna baština, posebno ona na listi UNESCO-a te ostale vrste kulturno-povijesne baštine, više od tisuću dvoraca, kurija, utvrda, napuštenih industrijskih i vojnih građevina. Zahvaljujući tome određeni su ciljevi koji su vezani uz razvoj kulturnog, eko, ruralnog, planinskog, pustolovnog, cikloturizm. Krajolik se izrijeком ne spominje kao jedna od prostornih atrakcija.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

4. ANALIZA ZAŠTITE KRAJOLIKA U DOKUMENTIMA REGIONALNE I LOKALNE RAZINE

4.1. Strateški i programski dokumenti

Razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2007.-2013.

Razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije za razdoblje 2011.-2013. temeljni je dokument za utvrđivanje i provedbu gospodarskog i društvenog razvoja, koja bi trebala pomoći pri usmjeravanju razvojnih procesa u županiji u cilju poboljšanja uvjeta za održivi razvoj, za povećanje konkurentnosti te u konačnici za postizanje više kvalitete života. Strategijom se utvrđuju vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere, što predstavlja okvir i osnovu za pripremu, financiranje i provedbu razvojnih projekata koji su ključni pokretač promjena u gospodarstvu i društvu u cjelini. U uvodnim poglavljima analizirano je stanje kulturno-povijesne baštine te zaštite okoliša u okviru koje je obrađena bioraznolikost, odnosno tema zaštite prirode. Prepoznati su osnovni razvojni problemi i potrebe kulturne baštine. Razvojni problemi:

- spomenička baština, kao jedan od ključnih razvojnih resursa DNŽ nije dovoljno mjeri istražena ni valorizirana
- zaštita spomenika kulture nije dovoljna s obzirom na količinu i raznovrsnost baštine DNŽ
- najznačajnija kulturna baština nije primjereno zastupljena u turističkoj ponudi DNŽ
- nedostatna istraživanja, praćenja i vrednovanja kulturne baštine i njezino prezentiranje.

Kao razvojne potrebe navedeno je sljedeće:

- provesti reviziju oštećenih objekata kulturne baštine i zaštititi ih od daljnjeg propadanja dio zapuštenih objekata
- redovito održavati i obnavljati spomenike kulture, poglavito u povijesnoj jezgri Dubrovnika i kontaktnoj zoni povijesne jezgre
- unaprijediti programe za korištenje kulturne baštine u turizmu i za razvoj kreativnih industrija, na načelima održivog razvoja
- zadržati postojeće te privlačiti nove kvalitetne kadrove radi podizanja svijesti o kulturi, očuvanju i korištenju kulturne baštine Županije
- očuvanje kulturne baštine provoditi usporedno s očuvanjem i razvojem identiteta Županije.

Također su prepoznati osnovni razvojni problemi bioraznolikosti, kao što su:

- redefiniranje zaštićenih područja radi kvalitetne zaštite vrijednih područja i očuvanje bioraznolikosti
- nedovoljni resursi (ljudski i financijski) za sustavnu zaštitu prirode
- nedovoljno razvijena svijest u JLS o važnosti i potencijalnim koristima od zaštite prirode
- nedosljedna provedba postupka utvrđivanja stanja očuvanosti staništa i vrsta

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- nedostatni planovi revitalizacije degradiranih područja
- degradacija delte Neretve jer se ne uzima dovoljno u obzir da je to područje velikog poljoprivrednog potencijala, ali ujedno velike bioraznolikosti.

Razvojne potrebe bioraznolikosti su:

- edukacija djelatnika za upravljanje zaštitom prirode te kadrovsko i financijsko jačanje Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području DNŽ
- uspostava informacijskog sustava biološke i krajobrazne raznolikosti
- izrada planova upravljanja zaštićenim dijelovima prirode i područjima ekološke mreže te akcijskih planova za zaštićene dijelove prirode
- jačanje sustava zaštite od požara i razrada metoda njihovog sprečavanja
- ugrađivanje mjera i uvjeta zaštite prirode u prostorne planove nižeg reda te jačanje provedbe postojećih propisanih mjera
- izrada planova revitalizacije degradiranih područja
- unaprijeđenje poljoprivredne prakse u području delte Neretve.

Pojam krajobraz u tekstu ove Strategije spominje se u: Strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama. U okviru strateškog cilja: Održivo korištenje prirodne i kulturne baštine kao prioritet prepoznata je revitalizacija i održivo korištenje krajobraza. Za navedni je cilj predviđena mjera - evidentiranje, stručno vrednovanje i zaštita krajobraza. Svrha ove mjere je vrednovanje i očuvanje prirodnih i kultiviranih krajobraza na području DNŽ. Cilj mjere je kvalitetnije upravljanje visokovrijednim prirodnim i kultiviranim krajobrazima na prostoru DNŽ kroz prostorno-plansku dokumentaciju te druge planove i programe te na taj način spriječiti njihovu devastaciju. Navedene mjere planiraju se ostvariti na sljedeći način:

- utvrditi krajobrazne tipove i značajnije krajobraze u DNŽ i uključiti ih u baze podataka sustava o zaštiti prirode.
- izraditi planove zaštite i upravljanja za značajnije krajobraze.
- utvrditi krajobrazne tipove za DNŽ i osobito vrijedne krajobraze kao zaštićene prirodne vrijednosti te osigurati praćenje stanja značajnih i karakterističnih obilježjakrajobraza.
- izrada dokumenata valorizacije visokovrijednih prirodnih i kultiviranih krajobraza.
- znanstvena i stručna istraživanja tih područja.
- izrada Prijedloga za zaštitu takvih područja sukladno zakonskoj regulativi.
- provedba postupka zaštite tih područja
- uvrštenje tih područja u prostorno planske dokumente.
- upravljanje tim zaštićenim područjima sukladno zakonskoj regulativi.

Kao rezultat zadanih ciljeva i mjera očekuje se:

- zaštita i očuvanje visoko vrijednih područja Županije.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- krajobrazni tipovi i značajniji krajobrazi u Županiji utvrđeni i uključeni u baze podataka sustava o zaštiti prirode.
- izrađeni planovi zaštite i upravljanja za značajnije krajobraze.
- utvrđeni krajobrazni tipovi za Županiju i osobito vrijedne krajobraze kao zaštićene prirodne vrijednosti te osigurano praćenje stanja značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza.
- provedba postupka zaštite tih područja.
- upravljanje tim zaštićenim područjima sukladno zakonskoj regulativi.

Pokazatelji za praćenje ostvarenja mjere su:

- izrađeni krajobrazni tipovi kultiviranih i prirodnih krajobraza
- izrađeni planovi upravljanja takvim područjima
- vrednovani krajobrazi uključeni u prostorno-planske dokumente
- obnovljeni zapušteni kultivirani krajobrazi tj. revitalizirane zapuštene poljoprivredne površine (vinogradi, maslinici itd.).

Očekivani razvojni učinak, osim upravljanja po međunarodnoj standardima (kriteriji EU-a), prilagodbe legislativi EU-a za upravljanje zaštićenim područjima te vrednovani krajobrazi koji obogaćuju vrijednost prostora županije. Kao nositelji planirani su: Javne ustanove nacionalnih parkova i parkova prirode - planiranje i koordinacija rada, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Dubrovačko-neretvanske županije - planiranje i koordinacija rada, Ministarstvo kulture, Državni zavod za zaštitu prirode - planiranje i koordinacija rada, Upravni odjel za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša - planiranje i koordinacija rada, Gradovi i općine - dionici u zajedničkom apliciranju projekata, korisnici koncesija zaštićenih područja, nevladine udruge i organizacije - edukacija stanovništva o potrebi održive zaštite prostora, dionici u apliciranju zajedničkih projekata, Regionalna razvojna agencija DUNEA - priprema projektnih aplikacija za fondove EU-a te Agronomski fakultet, Katedra za krajobraz. Planirano je da se realizaciju ove mjere najveći dio sredstava osigura iz EU fondova.

Program zaštite okoliša dubrovačko neretvanske županije 2012.-2015

Ovaj je dokument od izuzetne važnosti za zaštitu okoliša Županije, a sadrži opis stanja okoliša po sastavnim dijelovima i cjelinama, ciljeve i mjere za sprečavanje i ograničavanje onečišćenja te očuvanje i unapređenje zaštite okoliša, subjekte koji su dužni provoditi mjere, kao i rokove i izvore financiranja za provođenje mjera. U Programu zaštite okoliša Dubrovačko neretvanske županije od 2012.-2015. godine obrađena je tema krajobrazne raznolikosti u okviru koje je analiziran zakonski okvir i stanje te su planirani ciljevi i mjere za njezino očuvanje. Osim toga obuhvaćene su teme: biološke raznolikosti, očuvanja krajobraza i geološke baštine i to u okviru zakonskog okvira, stanja na području, pritiscima i problemi te su izneseni budući ciljevi.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Zakon o zaštiti prirode je osnovni zakon kojim se uređuje sustav zaštite i cjelovitog očuvanja prirode i njezinih vrijednosti u Republici Hrvatskoj. Priroda je u smislu ovoga Zakona *sveukupna biološka i krajobrazna raznolikost*. Hrvatska je potpisala i ratificirala niz međunarodnih propisa kojima se štiti priroda. Osnovni okvir unutar kojega se na globalnoj razini sagledava biološka raznolikost je *Konvencija o biološkoj raznolikosti* (NN 6/96) iz 1992. godine čiji su temeljni ciljevi:

- očuvanje i unapređenje postojeće biološke raznolikosti
- razumno korištenje prirodnih dobara na principima održivosti i
- pravedna i ravnomjerna raspodjela dobiti koje proizlaze iz korištenja genetskih izvora.

Prema Konvenciji o europskim krajobrazima (NN 12/02) krajobraz je određeno područje, viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika. Dubrovačko neretvanska županija pripada "Primorsko Jadranskom području", a prema krajobraznoj regionalizaciji temeljem prirodnih obilježja područje DNŽ nalazi se unutar tri krajobrazne jedinice: 1) Dalmatinske zagore, 2) Obalnog područja srednje i južne Dalmacije te 3) Donje Neretve. Dubrovačko neretvanska županija zahvaća samo mali, završni dio Dalmatinske zagore u krajnjem sjeverozapadnom dijelu: obronke Rilića iznad Staševice s dijelom polja Jezero te Rujnicu podno koje se širi Delta Neretve. Ovim krajobrazom dominiraju planinski vijenci između kojih su smještene krške depresije i zaravni. Krško polje Jezero ima razvijenu poljoprivredu dok su naselja smještena uz njegov rub. Za obalno su područje karakteristične visoke priobalne planine s malo šumske vegetacije s pitomijim flišnim pojasom uz obalu te niz velikih otoka i poluotok Pelješac. Otoci imaju krašku morfologiju i dosta su dobro prekriveni makijom, a u višim dijelovima i šumom. Krajolik Donje Neretve je jedinstven u Hrvatskoj, zbog velike naplavljene doline i deltastog ušća. To je područje u nižim dijelovima zatravljeno ili zamočvareno, a iz njega se uzdižu manje vapnenačke "glavice".

Krajobrasi se općenito mogu razvrstati obzirom na stupanj antropogenih promjena na: 1) prirodne krajobraze; 2) kultivirane krajobraze (imaju značajke prirodnog krajobraza, ali su pod utjecajem čovjeka usitnjeni na manje karakteristične cjeline, te se često izjednačuju s ruralnim krajobrazima) te 3) stvorene ili izgrađene krajobraze (nastale kao posljedica suvremenog gospodarskog razvoja, npr. urbani, industrijski i drugi).

Temeljno načelo suvremene teorije zaštite kulturne baštine je spoznaja da je arhitektonski spomenik, bilo koje vrste i značenja, nedjeljivo povezan s okolinom te sa širim regionalnim prostorom. Tako je definiran i novi segment zaštite kulturne baštine, a to je pojam krajobraza i prostorne baštine. Smatrajući da kulturno i prirodno nasljeđe predstavlja harmoničnu cjelinu, čiji su elementi ne djeljivi, nameće se potreba integralnog pristupa raščlambi i vrednovanju prostora. Sustav zaštite krajobrazne raznolikosti tek je u uspostavljanju, odnosno očekuju se unapređenja u svim njegovim aspektima kako stoji u Nacionalnom planu djelovanja na okoliš.

Utvrđeni su ciljevi:

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

- utvrditi krajobrazne tipove na području Županije i osobito vrijedne krajobraze kao zaštićene prirodne vrijednosti te osigurati praćenje stanja značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza.
- utvrditi, kartirati i predložiti u zaštitu područja kulturnih i agrikulturnih krajobraza na području Županije (temeljem važeće zakonske regulative i Konvencije o europskim krajobrazima)
- zaštititi biološku i krajobraznu raznolikost od negativnih učinaka turista na obalu, otoke i more kroz prostorno plansku dokumentaciju, te druge planove i programe

Mjere zaštite okoliša podijeljene su na prioritetne, kratkoročne, srednjoročne, dugoročne i kontinuirane. Iz ovog dokumenta proizlaze obveze svih sudionika zaštite okoliša u Županiji, a između ostalog i izrada Programa zaštite okoliša Grada Dubrovnika te Planova gospodarenja otpadom Gradova i Općina u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Program zaštite okoliša Grada Dubrovnika (2012. - 2015.)

U Programu zaštite okoliša Grada Dubrovnika od 2012. do 2015. godine obrađena je tema krajobrazne raznolikosti u okviru koje je analiziran zakonski okvir i stanje te su planirani ciljevi i mjere za njezino očuvanje. U analizi zakonskog okvira kojime su regulirana pitanja krajolika/krajobraza i krajobrazne raznolikosti navedeni su: Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o zaštiti okoliša i Zakon o prostornom uređenju i gradnji, a nije naveden Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara prema kojemu se reguliraju pitanje zaštite kulturnih krajolika. Također nije utvrđeno da je za provođenje Konvencije o zaštiti svjetske i kulturne baštine, UNESCO, 1972. i 1992. nadležno i Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine.

U poglavlju: Stanje na području krajobrazne raznolikosti dan je pregled postojećeg stanja na državnoj i županijskoj razini. Krajobrazne jedinice Hrvatske temelje se na podjeli usvojenoj u okviru Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske, koja je prenesena i u Strategiju i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske ili tzv. NSAP (temeljni dokument zaštite prirode RH). NSAP je nastao na temelju obveza prema Konvenciji o biološkoj raznolikosti i Sveeuropskoj strategiji zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti. Hrvatska je podijeljena na 16 osnovnih krajobraznih jedinica. Područje Grada Dubrovnika prema ovoj klasifikaciji spada pod *obalno područje Srednje i Južne Dalmacije*. Obalno područje srednje i južne Dalmacije predstavlja osnovna fizionomija priobalnog planinskog lanca i niza velikih otoka (u krajobraznom pogledu ovdje spada i Pelješac); krajobraz u podnožju priobalnih planina često sadrži usku zelenu flišnu zonu, a većina otoka je šumovita. Naglasci, vrijednosti, identitet ovog područja su: visoke litice Biokova i šumovito Makarsko primorje s jedinstvenim plažama; zimzelene šume i specifična razvedenost vrijednost otoka Elafita, Mljeta i Lastova. Ustanovljen je problem ugroženosti i degradacija koje izazivaju česti šumski požari, neplanska gradnja duž obalnih linija i narušavanje fizionomije starih naselja.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Konstatirano je da je krajobraz Grada Dubrovnika rezultat djelovanja prirodnih čimbenika kao što su: tlo, voda, vegetacija, klima i geološka podloga te antropogenih čimbenika u obliku arhitekture, arheologije i korištenja zemljišta. Ovi čimbenici stvaraju prepoznatljive krajobrazne uzorke u obliku: centralnog, gusto izgranenog urbanog prostora starog dijela grada, manjih perifernih naselja na obodu grada, te atraktivnih područja uz obalu mora, otoke, uzorke vode koji stvaraju svoje prepoznatljive elemente, parkove, šetnice i poljoprivredne površine. Raznolikost krajobraznih uzoraka, koji su ujedno i nosioci krajobrazne raznolikosti, prikazana je u obliku karte korištenja zemljišta Grada Dubrovnika.

Konstatirano je da se zaštita krajobrazne raznolikosti se u Republici Hrvatskoj trenutno temelji na normativnoj zaštiti, pri čemu je prema Zakonu o zaštiti prirode u Gradu Dubrovniku zaštićeno 13 prirodnih vrijednosti - jedan posebni rezervat šumske vegetacije, pet park-šuma, jedan značajni krajobraz, dva spomenika prirode i četiri spomenika parkovne arhitekture.

Utvrđeno je da se kulturno-povijesne vrijednosti Grada Dubrovnika štite prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobra. Osim ovih vrijednosti, na području Grada nalaze se i druge krajobrazne vrijednosti koje se nastoji štititi kroz prostorno-plansku dokumentaciju (PPU i GUP Grada Dubrovnika) i provođenjem postupka procjene utjecaja zahvata na okoliš (gdje se propisuju mjere za smanjenje, ublažavanje ili sprečavanje nepoželjnih utjecaja na krajobraz). Naglašeno je da je potrebno je izraditi Krajobraznu osnovu Grada Dubrovnika, koji bi predstavljala jednu od stručnih podloga i za izradu Razvojne strategije Grada Dubrovnika. Cilj ovih osnova je ukazati na raznolikost i značenje pojedinih tipova krajobraza te izraditi strateške smjernice kako bi se osigurale mjere za zaštitu njihovih posebnosti u procesu prostornog uređenja te planiranja i upravljanja drugim sektorskim aktivnostima. Ovaj autonomni dokument podrazumijevao bi inventarizaciju, klasifikaciju i vrednovanje krajobraza te izradu smjernica za održivo korištenje cjelokupnog prostora Grada Dubrovnika te očuvanje i unapređivanje identiteta krajobraza. Dokument će služiti kao stručna podloga za buduću zaštitu, korištenje, upravljanje i unapređenje krajobraznih vrijednosti Grada. Obaveza izrade ovog dokumenta proizlazi iz Programa prostornog uređenja RH i Strategije prostornog uređenja Republike Hrvatske (1997.) te Zakona o potvrđivanju Europske konvencije o krajobrazima.

Ovim je dokumentom konstatirano da se područje Grada Dubrovnika ubrzano razvija, a promjene koje ne uvažavaju kvalitete krajobraza i njegove vrijednosti dovode do narušavanja i degradacije krajobraznih značajki. Najznačajnije prijetnje/pritisci na krajobraznu raznolikost na području Grada predstavljaju:

- zahvati (izgrađeni i planirani) koji svojim pojavnim oblicima, kao i učestalošću pojave, znatno degradiraju i tako direktno nepoželjno utječu na krajobrazne karakteristike, te
- aktualni društveni procesi koji indirektno utječu na formiranje krajobraznih obilježja nekog područja.

Osnovni pritisci promjena krajobraza u Gradu Dubrovniku prepoznati su:

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- urbanizacija
- razvoj i unošenje novih tipologija gradnje stambenih, poslovnih i turističkih objekata unutar gradskog područja i na rubnim dijelovima Grada, čime se stvara prostor nehomogene matrice, heterogenih uzoraka i oblika te neujednačenog mjerila i visina gradnje
- širenje granevnih područja što dovodi do smanjenja poljoprivrednih površina i prenamjene zelenih površina (šumskog zemljišta)
- zapuštanje i neodržavanje povijesnih vrtova.

Centar za povijesne vrtove i razvoj krajobraza u Dubrovniku, Zavoda za krajobraznu arhitekturu, vrtu umjetnost i ukrasno bilje, Agronomskog fakulteta u Zagrebu predlaže sljedeće: Grad Dubrovnik trebao bi raspolagati temeljnom multidisciplinarnom dokumentacijom kojom bi bila obrađena sveukupna prirodna i krajobrazna (vrtna) baština. Takav zbir studijskih materijala sastojao bi se od brojnih grafički i tekstualno obrađenih podloga, za sve prirodne i krajobrazne fenomene, njihove komponente, tvorne elemente kao i pripadajuće artificijelne tvorevine, a bio bi rezultat rada brojnih stručnjaka i znanstvenika s raznih područja djelovanja. Uz prirodne i kulturne krajobraze, bili bi obuhvaćeni i povijesni vrtourbanistički predjeli kao i povijesne ladanjske zone. Analizom svakog od pojedinih područja definirali bi se glavni ciljevi prema kojima bi se određivao pravac sustavnog i dugoročnog djelovanja. Za svaki prostor bili bi predloženi mogući oblici djelovanja (donošenje odluka, provedba planova i projekata) i predložene mjere za zaštitu i održivi razvoj. Planirani su sljedeći ciljevi:

- C1 Očuvanje i zaštita prirodnih vrijednosti Grada Dubrovnika
- C2 Očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti
- C3 Revitalizacija povijesnih vrtova ljetnikovaca, posebno područja "vrtog predgrađa"
- C4 Revitalizacija staništa i očuvanje divljih svojti

Između ostalih predlažu se sljedeće:

- M1 Kontinuirano održavati i štiti zaštićene i evidentirane prirodne vrijednosti u Gradu
- M2 Izraditi studiju kojom će se obraditi sveukupna krajobrazna baština: Krajobrazna osnova Grada Dubrovnika (grafički i tekstualno obrađene podloge, uz analizu svakog pojedinog područja s ciljevima djelovanja te prijedlogom mjera zaštite i održivog razvoja)
- M3 Planirati i promovirati održivo gospodarenje i korištene te revitalizaciju zaštićenih i evidentiranih prirodnih vrijednosti i krajobraza – uključiti u strategiju turističkog razvoja
- M4 Izraditi Katastar zelenila Grada Dubrovnika (podloga za održivo gospodarenje i organiziranu zaštitu od pretjerane i nepotrebne sječe te praćenje unošenja novih invazivnih i alergogenih vrsta).

U **Akcijskom planu za održivo korištenje kulturne i prirodne baštine Dubrovačko-neretvanske županije u funkciji lokalnog razvoja**, 2012. godine nisu prepoznati resursi krajolika/krajobraza za održivo korištenje. Također još nije izrađena niti *Strategija razvoja grada Dubrovnika*.

4.2. Prostorno planski dokumenti

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zvpudnz.hr

Prostorni plan Dubrovačko- neretvanske županije

Prostorni plan Dubrovačko- neretvanske županije u poglavlju Polazišta opisuje krajobraz kojega s obzirom na stupanj antropogenih promjena i način korištenja prostora razvrstava u tri karakteristična oblika: prirodni krajolik, kultivirani krajolik i stvoreni/izgrađeni (urbani, industrijski, itd.) krajolik. Prirodni krajolik ili biofizička struktura oblikuje se u pojedinačne tipove unutar kojih među elementima vlada određeni strukturni red i određene zakonitosti razvitka. Tako se, unatoč lokalnim posebnostima, može razlučiti prostrane prirodne regije sa skupnim općim obilježjima, u okviru koji se razvijaju relativno stabilni ekosustavi. Kultivirani krajolik pokazuje još gotovo sve značajke prirodnog krajolika, ali se pod utjecajem antropogenih utjecaja raščlanjuje u manje cjeline sa svojstvenim načinom korištenja i svojevrsnim kulturnim identitetom. U slučaju razmatranja velikih prostornih cjelina (regionalna razina) pojam kultiviranog krajolika često se može izjednačiti s ruralnim krajolikom, u kojemu prevladava poljoprivredna djelatnost, manja gustoća naseljenosti i opsegom manja naselja, koja se stapaju s prirodnim okruženjem. Izgrađeni krajolik je čovjekovim zahvatima posve izmijenjeni prirodni ili kultivirani krajolik. U urbanom su krajoliku nestali prvotni mikroelementi i cjeloviti prirodni sustavi, koje nadomješta novi, od izvornoga ekosustava posve neovisni svijet, što se oslanja na stečevine suvremenog tehnološkog i društvenog gospodarstva. Prirodni krajolik do te mjere izmijenjen, da se i prestankom čovjekova utjecaja, vrlo polako vraća u prvotno stanje.

Preuzima se podjela teritorija Hrvatske iz Strategije i Programa prostornog uređenja RH (1999.) na tri veće zemljopisno-kulturno-povijesne regije od kojih područje Dubrovačko-neretvanske županije pripada regiji Primorsko - Jadransko područje, i to kao Obalno područje srednje i južne Dalmacije i Donje Neretve. Na prostoru Dubrovačko-neretvanske županije dominiraju dvije krajobrazne jedinice - Donja Neretva i Obalno područje Srednje i Južne Dalmacije, a u vrlo malom dijelu, na obroncima Rilića iznad Staševice s dijelom polja Jezero te Rujnice, zastupljena je krajobrazna jedinica Dalmatinska zagora. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji razlikuju se dvije cjeline unutar krajobrazne jedinice Obalno područje Srednje i Južne Dalmacije. Jedna obuhvaća Dubrovačko primorje s brdovitim obalnim pojasom, Konavoskim poljem, Konavoskim stijenama i planinom Snježnicom, a druga otoke i Pelješac.

Planom se određuje da je na prostoru Dubrovačko-neretvanske županije potrebno respektirati i naglašavati fizionomske značajke tri mikroregionalne cjeline: neretvansko područje, priobalno i otočno područje, odnosno zagorski, priobalni i otočni dio. U poglavlju 2.4. *Zaštita krajobraznih vrijednosti*, krajobraz se definira kao dio područja izgled kojega je određen djelovanjem i međudjelovanjem prirodnih i ljudskih čimbenika, kakvim ga opaža stanovništvo kroz perspektivu različitih lokalnih, regionalnih i nacionalnih kultura. Uloga zaštite, upravljanja i planiranja nije samo u osiguravanju zadovoljavajuće pojavnosti krajobraza, već i u stvaranju preduvjeta za postojanje ekološke funkcije kojom se garantira očuvanje prirodnih bogatstava. Zaštita krajobraza predstavlja niz postupaka i mjera koje se provode zbog ugroženosti krajobraza. Opisuje se kao ograničenje promjena ili njihovo potpuno otklanjanje poradi

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

društvenog interesa za održavanjem određenog strukturnog stanja krajobraza. Djelovanje vezano za zaštitu krajobraza shvaća se u dinamičnom i dugoročnom obliku, a ima tri načina provođenja: aktivna zaštita, dinamično upravljanje i krajobrazno planiranje. Aktivna zaštita predviđena je samo za krajobraze iznimnih obilježja i ugrožene novim pritiscima, a odnosi se na održavanje i mjere ograničenog pristupa. Dinamično upravljanje se sastoji od više stupnjeva i mjera kojima je cilj podržavanje promjena uzrokovanih ekonomskim i socijalnim potrebama. Mjere se mogu baviti: organizacijom krajobraza i njegovih komponenata i moraju poboljšavati kvalitetu krajobraza prema željama lokalnog stanovništva. Krajobrazno planiranje bi se trebalo sagledati kroz izradu prostornih i urbanističkih planova te krajobraznih planova koji uzimaju u obzir postojeće krajobrazne vrijednosti. Posebno se to odnosi na područja koja su pod utjecajem ekonomskih i socijalnih promjena postala oštećena i socijalno neprihvatljiva (predgrađa, obalna područja) a zadatak planovi bi bilo restrukturiranje oštećenih krajobraza. Zadatak krajobraznog planiranja vezan je uz zaštitu postojećih krajobrazno-ekoloških i kulturnih vrijednosti. Osnovni cilj zaštite krajobraznih vrijednosti Dubrovačko-neretvanske županije jest osigurati vitalni kvalitetni krajobraz sa što većom uravnoteženošću i skladnošću s gospodarskog, socijalnog, prostornog, ekološkog i kulturnog gledišta, uz istodobno čuvanje i naglašavanje identiteta pojedinih područja. Za to je potrebno:

- po donošenju Krajobrazne osnove Hrvatske provesti cjelovito vrednovanje krajobraza DNŽ i sukladno tome revidirati prostorno-plansku dokumentaciju. Osobito vrijedne krajobraze kao prirodne vrijednosti zaštititi temeljem Zakona o zaštiti prirode
- prostorno-planskim mjerama strogo ograničiti zauzimanje obale gradnjom, posebno na krajobrazno osjetljivim lokacijama
- očuvati mediteransku fizionomiju starih naselja, pažljivim smještanjem novih objekata te očuvanjem tradicijske arhitekture
- poticati regeneraciju šuma, a na pojedinim lokacijama podizanjem novih šuma sukladno prirodnim uvjetima i osobitostima
- prevencijom sprječavati šumske požare te prostorno uskladiti različite zahtjeve u krajobrazno i biološki jedinstvenom području donje Neretve.
- pri planiranju vodnogospodarskih zahvata voditi računa o krajobrazu i vodama kao krajobraznom elementu
- poticati obnovu tradicijskih gospodarskih djelatnosti i razvoj ekoturizma.

U poglavlju 3. *Plan prostornog uređenja 3.5. Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora*, proglašavaju se osobito vrijedni predjeli - prirodni krajobrazi, od kojih su pojedini već zaštićeni temeljem Zakona o zaštiti prirode, a ostale se predlaže dodatno vrednovati i ovisno o tome provesti zaštitu. Na području Županije predlaže se temeljem Prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije očuvati 61 osobito vrijedno područje - prirodni krajobraz. Također su određeni osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi na 17 lokacija. Na području Grada Dubrovnika to su: estuarij rijeke Omble, šira zona sela Ljubač, obalni potez Orašca, Elafitski otoci, uvala Brsečine; na području Općine Konavle (kulturni krajolik

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Pridvorje, potez sela Konavoskih brda); Općine Janjina (Janjinsko polje, Popovo polje, Sresersko polje); Općine Mljet (otok Mljet s pripadajućim akvatorijem); Grada Korčula, Općine Lastovo, Vela Luka, Blato, Smokvica, Lumbarda (kultivirani agrarni krajolik Korčule i Lastova: područje sjevernih i južnih obala Korčule i Lastova, područje južnih obronaka Sv. Ilije na Pelješcu, područje otoka Lastovo i Prežba, područje od Korčule do Lumarde uz obalu); Općine Orebić (područje vinograda, Dingača, područje vinograda Postupa, poljoprivredne površine Župe pelješke, potez Mokalo - Kapetani – Podobuće) te Gradova Metković i Opuzen te Općina Slivno, Kula Norinska i Zažablje- kulturni krajolik doline Neretve, područje oko delte Neretve te područje oko Vida i Metkovića). Za kulturne krajobraze se PPDŽ ne predlaže vrednovanje ni zaštita temeljem Zakona o očuvanju kulturnih dobara.

U poglavlju *Smjernice za prostorno uređenje kulturnih dobara nacionalnog i županijskog značenja* prepoznate su etnozone nacionalne i županijske razine koje se uređuju stvaranjem mreže naselja u kojima se planski revitaliziraju lokalne tradicije. Budući da je očuvanje etnoloških vrijednosti neposredno vezano uz očuvanje vitaliteta naselja, potrebno je kroz djelovanje ustanova, zaklada ili fondacija promovirati elemente duhovnosti u kulturnom stvaralaštvu stanovnika etnozona, a razvoj gospodarskih djelatnosti vezati za radne običaje stanovnika (poljoprivredna proizvodnja, obrt, turizam na seljačkim domaćinstvima). Za kultivirane, agrarne krajobraze mora se u najvećoj mogućoj mjeri spriječiti daljnja izgradnja, a izgradnju usmjeravati interpolacijama unutar izgrađene strukture naselja. Iznimno dozvoljava se izgradnja pojedinačnih stambeno-gospodarskih cjelina u agrarnom prostoru ruralnih naselja, na način da izgradnja ne promijeni tradicionalne osobitosti šireg prostora (terase, suhozidi, vegetacija). Mjere pošumljivanja u agrarnom krajoliku neautohtonim vrstama dopuštaju se samo u neposrednoj provedbi mjera zaštite od erozije.

U poglavlju 7. *Mjere očuvanja krajobraznih vrijednosti* detaljno se propisuju odredbe za očuvanje krajobraznih vrijednosti kao što su:

- izraditi Krajobraznu osnovu Hrvatske kao prostorno plansku podlogu integralne zaštite raznolikosti i identiteta krajolika, te prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora.
- Krajobraznu osnovu uspostaviti na državnoj, županijskoj i gradskoj/općinskoj razini, pri nadležnim službama prostornog uređenja, uz multidisciplinarnu suradnju
- do uspostave Krajobrazne osnove vrednovanje krajolika u izradi prostornih planova uži područja treba provoditi na temelju smjernica za očuvanje krajobrazne raznolikosti utvrđenih Programom prostornog uređenja R H i smjernica u PPDŽ
- temeljem PPDŽ očuvati 61 osobito vrijedan predio - prirodni krajobraz, te nakon provedene valorizacije pojedine zaštititi u odgovarajućim kategorijama po zakonu
- za navedene osobito vrijedne prirodne krajobraze propisuje se sustav mjera zaštite stoga ih je u prostornim planovima užeg područja potrebno: očuvati od prenamjene te unapređivati njihove prirodne vrijednosti i posebnosti; uskladiti i prostorno organizirati različite interese u

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

krajobrazno i biološko jedinstvenim područjima (npr. delte Neretve); ograničiti građevinsko zauzimanje obale; izbjegavati izgradnju po istaknutim reljefnim uzvisinama, obrisima, i uzvišenjima te vrhovima kao i dužobalnu izgradnju; izgradnju u izvan građevinskim područjima kontrolirati u veličini gabarita i izbjegavati izgradnju uz zaštićene ili vrijedne krajobrazne elemente; štiti značajnije vizure od zaklanjanja većom izgradnjom (vjetroelektrane); koridore infrastrukture (ceste, željeznice, elektrovodovi i sl.) treba izvoditi duž prirodne reljefne morfologije, a ukoliko se izvode veće morfološke promjene (nasipi i usjeci) preporuča se izvedba građevinskih tijela odvojenih od terena kako bi se osigurao dojam cjelovitosti i stoljenosti tj. protočnosti krajobraza te za osobito vrijedne prirodne krajobraze treba provesti zakonsku zaštitu u odgovarajućim kategorijama.

- za navedena područja predviđena za zaštitu temeljem PPDNŽ propisuje se obveza izrade stručnih obrazloženja ili stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite
- određeni su i osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi, međutim za njih se ne predlaže zaštita, niti se propisuju detaljniji uvjeti
- konstatira se da u velikom broju slučajeva dolazi do preklapanja osobito vrijednih predjela, prirodnih krajobraza i ekološki vrijednih područja s aspekta prirodnih značajki, te kulturnih krajobraza u smislu Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.
- nalaže se da se u okviru prostornih planova užeg područja poblize odrede te razgraniče zone prirodnih od zona kulturnih krajobraza odnosno krajolika ili njihovih dijelova sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturne baštine.
- posebno se zaštićuje kulturni krajolik, specifični oblik tradicionalnog obrađivanja tla (suhozidi) te veće površine pod vinogradima i maslinicima koje tvore specifičnu sliku južnodalmatinskog krajolika te se zaštićuju i kao djelatnosti i kao pejzažne slike
- posebno se zaštićuju površine ruralnih i urbanih naselja i to u cjelovitoj slici gabarita, te se štiti vidljivi rub naselja (izgradnja) s prijelazom u kultivirani pejzaž. Predlažu se prekidi u linearnom širenju, a naročito se traže prostorno prazni prekidi u turističkim kompleksima,
- u područjima kulturnog krajobraza preporučuje se izbjegavanje narušavanja prirodnog sklada, odnosno pažljivije planiranje uz očuvanje izvornih elemenata krajobraza,
- oštećene kulturne krajobraze preporuča se rekonstruirati, rekultivirati i preoblikovati tj. uređenjem unaprijediti, a novu izgradnju dopustiti u obimu u kojem je potrebno i moguće te je podrediti osnovnom režimu zaštite i unapređenja prostora
- pri oblikovanju građevina (posebice onih izvan naselja) treba koristiti materijale i boje prilagođene prirodnim obilježjima okolnog prostora i tradicionalne arhitekture.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Posebno su izdvojene etno zone te se u točki 8.3.4. *Smjernice za prostorno uređenje etnozona unutar zaštićenog kulturnog krajobraza* određuje sljedeće:

- etnozone unutar zaštićenih kulturnih krajobraza (pretpostavljene nacionalne i županijske razine značaja) kao što su: šire područje Konavoskog polja, unutrašnjosti otoka Lastova i Korčule, posebice naseljeni prostori uz rubove obradivih polja, prostori Općina Slivno, Zažablje, Kula Norinska i Pojezerje, prostori istočne i zapadne Pline, uređuju se stvaranjem mreže naselja u kojima se planskim pristupom revitaliziraju lokalne tradicije

U točki 8.3.5. *Zaštita svjetske kulturne i prirodne baštine* propisuju se mjere za upisano dobro na Listi svjetske baštine - Stari grad Dubrovnik (povijesna jezgra Dubrovnika) proglašen 1979. s proširenjem na predgrađe Pile, Lovrijenac, predio Iza Grada, Lazarete, Revelin i otok Lokrum iz 2004. Planom se predviđaju vrlo općenite mjere zaštite:

- U cilju zaštite Svjetske baštine te očuvanja autentičnosti i vrijednosti svjetske baštine, potrebno je ustanoviti prioritete u izboru tehničke zaštite u skladu sa međunarodnim preporukama i treba primjenjivati principe propisane od strane UNESCO-a.
- Neprihvatljive su aktivnosti koje umanjuju univerzalnu vrijednost i autentičnost zaštićenog područja. Zaštićeno područje može biti izbrisano sa Liste svjetske baštine ako pretrpi oštećenja koja su uništila vrijednost zbog koje je područje upisano na Listu svjetske baštine ili ako je kvaliteta područja Svjetske baštine ugrožena od strane čovjeka, a korektivne mjere nisu poduzete u zadanom vremenskom roku.

Prostorni plan uređenja Grada Dubrovnika

U poglavlju 2.2.4. *Zaštita krajobraznih i prirodnih vrijednosti i posebnosti kulturnopovijesnih cjelina* prepoznaje se da područje Grada Dubrovnika karakteriziraju artikulirani prostori s obiljem prirodnih raznolikosti i čovjekom stvorenih vrijednosti koje zajedno čine neprocjenjivo vrijednu prirodnu i kultiviranu krajobraznu osnovu. Prirodni krajobraz, na obali i otocima uglavnom obrastao vazdazelenom vegetacijom, ima karakter doživljajnog prostora i osobito vrijednog predjela. Dubrovačko nasljeđerenesansnog vrta jedinstvenog oblikovnog izraza predstavlja specifičnu vrtnooblikovnu pojavu, tipološku osobitost i hrvatski prinos europskom nasljeđu vrtne umjetnosti. Bogatstvo povijesnih vrtova ilustrira podatak da na ovom području ima gotovo dvije stotine spomenika vrtne umjetnosti. Osnovni cilj zaštite krajobraznih i prirodnih vrijednosti je:

- očuvanje raznolikosti i karakterističnosti fizionomije mediteranskog krajobraza stvaranog stoljećima, a oštećenog i dijelom uništenog u Domovinskom ratu
- prilagoditi buduću izgradnju i korištenje prostora vrijednostima krajobrazne osnove.
- evidentirati i obaviti sustavni pregled povijesnih vrtova, predvrtova, dvorišta i sličnih prostora stambenih i drugih objekata javnih otvorenih prostora, izvršiti vrednovanje,

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

istražiti stanje ogradnih zidova, vrtних terasa, potpornih zidova, šetnih staza, obrubnih zidića, pergola, vrtnih stubišta, vidikovaca, vrtne plastike, inventara i uređaja.

- osposobljavati stručni kadar, formirati i podržavati znanstvene i stručne ustanove koje se bave zaštitom i revitalizacijom krajobraza te obnovom povijesnih vrtova i perivoja
- spriječiti prenamjenu povijesnih perivoja neprimjerenom izgradnjom čijim se zahvatima nepovratno gube povijesna i stilska obilježja i vrijednosti parkovnog nasljeđa
- obnavljati najkvalitetnije perivoje, vrtove, drvorede i dr. koji su očuvali povijesno stilsko obilježje i integralni su dio prostora u kojemu su nastali.
- obnova spomenika vrtne umjetnosti se treba temeljiti na metodama restauracije, rekonstrukcije i restitucije. Vrtnu arhitekturu treba shvatiti kao gradsku scenu, nedjeljivu od arhitekture zgrada.
- zelene površine treba učiniti prepoznatljivima, pored ekološkog, rekreacijskog ili zdravstvenog, trebaju imati dokazano umjetničko, povijesno, oblikovno i identifikacijsko značenje. Cilj je stvoriti promišljene i uobličene tvorevine krajobrazne arhitekture na tragu tradicijskog poštovanja vrta i perivoja kao stvaralačke vrijednosti, kulturnog prostora koji nosi poruku, koji je vidljiv i prepoznatljiv u slici grada.
- veliko značenje u slici grada imaju i park šume uglavnom nastale pošumljavanjem golih terena u blizini grada ili perivojnim dotjerivanjem postojećih prirodnih šuma. Njihovo je ogromno rekreacijsko i ekološko značenje, ali i urbanističko, jer svojom površinom, položajem i scenografskim značenjem uobličavaju prepoznatljiv obris grada.

U poglavlju 3. *Plan prostornog uređenja* 3.4. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite prostora* posebno vrijedni prirodni predjeli koji se štite Prostornim planom uključen je krajobraz prema PPDNŽ, osobito vrijedan predjel - prirodni krajobraz koji obuhvaća:

- Akvatorij otoka Lokruma; 100 m od obale akvatorija uvale Lapad, oko otoka Dakse i Lokrum.
- Uvala Zaton kao i cijeli akvatorij zaljeva Budima do granice s općinom Dub. primorje
- Perivoj Đorđić - Mayneri na otoku Lopudu.
- Estuarij Rijeke Dubrovačke; ekološki vrijedno područje,
- Otok Daksa; memorijalno područje - zaštita prema Zakonu o zaštiti spomenika kulture.
- Srđ s naseljem Bosanka; danas opožaren, zeleni plato Srđa zajedno s naseljem Bosanka, trebalo bi uslijed očuvanja prirodnih i krajobraznih vrijednosti rekultivirati. Područje Srđa koje uključuje plato, padine prema gradu te vrhove Strinčijeru, Žarkovicu i naselje Bosanka predstavlja prirodni, zeleni okvir grada. Stoga je neophodno zaustavljanje daljnje izgradnje na način da se ne zauzimaju površine Srđa te šumsko-uzgojnim zahvatima i pošumljavanjem rekultivirati devastirani prostor. Gradnja u funkciji turizma i rekreacije planirana na platou Srđa ne smije ugroziti prirodne vizure prema Gradu.
- zapadni dio poluotoka Lapad; 100 m od obale uvale Lapad, oko otoka Dakse i Lokrum
- skupina stabala kod kuće Starog kapetana u Lapadu;

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- zeleni pojas od rta Mlinac do Orsule, uključujući akvatorij;
- Platane u Orašcu ; na trgu stablo platane na nadmorskoj visini od 90 m.

U okviru analize Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika, u osobito vrijedan predjel-prirodni krajobraz uključuju se:

- stjenoviti obronci Rijeke dubrovačke; istaknuti i geomorfološki specifičan prirodni predjel.
- zelene padine Babinog Kuka, Hladnice, Montovjerne i Gorice; zeleni vrhovi, izuzetno važni za očuvanje krajobraznih vrijednosti Dubrovnika. Zeleni vrhovi predstavljaju zaštitna područja gradske cjeline i doprinose vizualnom tj. estetskom doživljaju gradskog prostora.
- Prostor povijesne vrtne zone, kojega su u vrijeme Dubrovačke Republike kao planirani prigradski predjel zauzimali ljetnikovci smješteni u dovoljno prostranim i dobro uređenim vrtovima. Pored znatnog broja starih vrtova unutar već zaštićenoga tzv. UNESCO-ova prostora još uvijek postoje brojni povijesni vrtovi koji se u vidu dva izdužena kraka sa zapadne i jednoga sa istočne strane vezuju za njega. Ovu povijesnu prigradsku vrtanu zonu sa zapadne strane omeđuju: ulica OdGraca, put Dr. A. Starčevića do Boninova, put Od Republike i Splitski put do mosta, zatim uličica i zeleni tampon s vanjske strane sjevernog ogradnog zida vrtova Natali i Skočibuha, ul. I. Matijaševića i put V. Nazora do početka puta A. Hebranga, pa ulica Od Gaja do spojne uličice uz vrtni ogradni zid kuće Gornji Kono k.br.47. odatle Gornji Kono, ulica M. Gjaje i JTC. Istočno od UNESCO-ova prostora omeđena je putom F.Supila do iza samostana Sv. Jakova.
- Otok Sv. Andrija i Grebeni; staništa brojnih biljnih i životinjskih vrsta. Na podvodnim liticama južne strane otočića Sv. Andrija stanište je crvenog koralja. Na podvodnim liticama južne strane otočića Sv. Andrija stanište je crvenog koralja
- Ljubački Gaj, istaknuti zeleni predjel kojeg je potrebnosti rekultivirati

U članku 3.4.3. *Područja posebnih ograničenja u prostoru – krajobraz područja posebnih ograničenja u prostoru* odnose na sljedeće površine i zone: osobito vrijedan predjel – prirodni krajobraz, osobito vrijedan predjel – kultivirani krajobraz; oblikovno vrijedno područje gradskih (urbanih), poluurbanih i ruralnih cjelina) ; te zaštitna područja uz posebno vrijedne spomenike i spomeničke cjeline. Temeljno prostorno obilježje područja Grada Dubrovnika jest velika priobalna izduženost čije su karakteristike uski obalni pojas s morem i zimzelenom vegetacijom te brdsko zaleđe koje se naglo uzdiže, najprije sa zimzelenim, a potom listopadnim pristrancima. Gola stjenovita podloga je također bitan element krajolika.

Pod kultiviranim krajobrazom smatraju se:

- terasirana tla s poljoprivrednim kulturama u priobalju, Rijeci dubrovačkoj, te na Elafitima.
- kompleksi polja u zaleđu i na otocima, u Komolačkoj dolini i Šipansko polje
- naselja u zaleđu, (Dubravice, Riđice, Mrčevo, Kliševo, Ljubač) koja zajedno s okolnim prostorom, obradivim tлом, ozelenjenim površinama, čine jedinstveni kultivirani krajobraz u kršu ili posebno vrijedne ambijentalne cjeline

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

- povijesni vrtovi i perivoji tj. vrtnoarhitektonski uređeni prostori osobite vrijednosti . (Arboretum, ladanjski sklopovi u Rijeci dubrovačkoj ispod Jadranske turističke ceste kao i njihov ozelenjeni okoliš, zona gradskih povijesnih vrtova). Pored znatnog broja starih vrtova unutar zaštićenog UNESO-va prostora, postoje brojni povijesni vrtovi sa zapadne strane (područje Sv Jakova) i s istočne strane gradske jezgre (područje Gruža i Lapada).

Osim općih mjera da je sve navedene lokalitete potrebno zaštititi, ne propisuju se daljnji detaljniji postupci.

Generalni urbanistički plan Dubrovnika

Poglavlja *Polazišta i Ciljevi prostornog uređenja* koja se odnose na krajolik i krajobraznu raznolikost baziraju se na općim ciljevima i načelima iz Strategije prostornog uređenja RH, a podatci su uglavnom preuzeti iz PPDNŽ i PPUG Dubrovnika. Navodi se da prirodne krajolike treba sačuvati, osigurati prirodnu raznolikost i biotički potencijal, posebno onaj koji predstavlja osobenost područja, a na područjima na kojima je krajolik oštećen treba provesti sanacijske mjere. Za krajolik užeg područja grada planira se poštovati jedinstvenost grada, njegovu povijesnu slojevitost, slijediti logiku njegova rasta te vrednovati prirodni i kultivirani krajobraz.

Krajobraz je obrađen u poglavlju 3.2.5. *Uvjeti korištenja, uređenja i zaštite površina i građevina* kao osobito vrijedan predjel - prirodni krajobraz oslanjajući se na podatke PPDNŽ, dok se u točki *Područja posebnih uvjeta korištenja – kulturno povijesne cjeline* navodi da je zaštićeni kulturni krajobraz izdvojen kao zasebna kategorija u okviru režima zaštite i označen je režimom stroge zaštite, koji uvjetuje očuvanje krajobraznih obilježja, a obuhvaća zaštitu obalnog područja, istaknutih zona visokovrijednog zelenila, obradivih površina i atraktivnosti prostora. Tu su navedeni otok Daksa i Rijeka Dubrovačka. U točki *Područja posebnih ograničenja u prostoru* govori se o prirodnom krajobrazu koji na području obuhvata GUP-a obuhvaća površinu od 1398,6 ha. U cilju očuvanja vrijednosti krajobraza, kako ekoloških, tako i doživljajnih, utvrđeno je da je prirodni krajobraz potrebno sačuvati od prenamjene i unaprjeđivati njegove prirodne vrijednosti i posebnosti (pošumljavanjem, rekultivacijom i sl.). Određene su zone prirodnog krajobraza:

- Gruški zaljev - izvanredni prilog krajobraznoj slici uvlačenjem zaljevskog akvatorija u gradski prostor, Gruškim zaljevom odvojen je Lapadski prostor od padina Srđa
- Lapad posjeduje fino razgibani krajobraz , potrebno ga je trajno zaštititi od bilo kakve izgradnje, vrhove Montovjerne, Gorice, Hladnice, Gimana, Babinog Kuka, V i M Petke.
- Padine Srđa predstavljaju zelenu fasadu grada i neprocjenjivo vrijedan prirodni krajobraz u slici Grada sa istaknutim ekološkim značenjem
- Podnožje padine Srđa od Orsule do Kantafiga većim je dijelom zauzeto stambenim naseljima, koja već sežu do Jadranske turističke ceste. Radi izbjegavanja krajobrazne jednoličnosti i povoljnijeg

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

uklapanja ceste u krajobraz, neophodno je na tom potezu čuvati komplekse prirodnog zelenila i trajno ih reforestirati); posebno plohe i poteze ispod ceste.

- Lokrum jedinstveni prirodni zeleni kontrapunkt gradskih zidina. Hrast crnika je rijedak u makiji, dok na sjeveroistočnom dijelu postoji sklop crnike s visokim stablima. Jugoistočni dio Lokruma nalazi se pod visokom šumom alepskog bora, dijelom su tu i stabla čempresa
- Stjenovite padine Rijeke dubrovačke, jedinstvene za doživljajnu komponentu prostora.
- Svi istaknuti vrhovi predstavljaju točke značajne za panoramske vrijednosti prostora te se na njima mogu uređivati vidikovci i izletišta.

Određene su zone kultiviranog krajobraza u obuhvatu GUP-a koje iznose 368,7ha, a podatci su preuzeti iz PPUGD. Mjere zaštite krajobraza su vrlo općenite jer se ne temelje na provedenim analizama i vrednovanju prostora, stoga i nisu definirane za konkretne situacije.

UPU športsko rekreacijski centar s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka- sjever i Bosanka -jug (2013.)

U dijelu plana, *Izvod iz dokumenata prostornog uređenja* navodi se da je zahvat na platou Srđa planiran Prostornim planom DNŽ kojim je utvrđen smještaj izdvojenog građevinskog područja ugostiteljsko – turističke namjene površine 310 ha , kapaciteta 1200 ležajeva (članak 54.) i športske namjene obuhvata 310 ha (članak 55.) sa golfom – R1, športskom dvoranom – R3, športskim igralištima- R4 i rekreacijskim parkom- R5. Također su istim člankom planirana izdvojena građevinska područja izvan naselja ugostiteljsko–turističke namjene Bosanka sjever i Bosanka jug (T2-turističko naselje) površine po 10,0 ha i kapaciteta po 800 ležajeva. Navedeno je prihvaćeno i razrađeno dokumentima prostornog uređenja Grada Dubrovnika (PPU, GUP).

Obrazlaže se koncept prostornog rješenja prema kojemu je planirana izgradnja u funkciji turističkog smještaja u golf resortu grupirana je u devet zona, kako bi se izbjegla povećana koncentracija izgrađenih struktura koje bi mogle dominirati nad prirodnim okolišem. Formiranjem više grupacija građevina i pripadajućeg zelenog okvira (kultiviranog zelenila), omogućeno je da nove intervencije budu volumenom, visinom, oblikovanjem i ozelenjavanjem u što većoj mjeri uklopljene u krajolik.

Područje obuhvata Plana se prema Uredbi o proglašenju ekološke mreže nalazi u obuhvatu nacionalne ekološke mreže – važna područja za *divlje svojte i stanišne tipove*, koje čine: Kraške špilje i jame: HR2000081 (Mala špilja između Dubrovnika i Komolca) i HR2000138 (Špilja kod Dubrovnika); te šuma i šikara medunca i bijelog graba HR2000493 (Srđ – Dubrave) i submediteranski travnjaci Thero – Brachypodietalia HR2000813 (Srđ). Planom se daju se osnovne smjernice za mjere zaštite područja Ekološke mreže RH za područje obuhvata Plana.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

U dijelu koji se odnosi na *Zaštitu kulturno-povijesnih cjelina i građevina i ambijentalnih vrijednosti* utvrđeno je postojanje fortifikacijskog krajolika. Konzervatorske smjernice i mjere zaštite koje se odnose na fortifikacijski krajolik su sljedeće:

- fortifikacijski krajolik je zasebna kategorija graditeljskog nasljeđa, a režimom zaštite osim zaštićenih kulturnih dobara valorizira se i krajobrazna komponenta prostora.
- moguća je promjena namjene postojećih fortifikacija, uz primjeren programe njihove zaštite i obnove.
- očuvanje i prezentacija drugih građevina fortifikacijskog sustava kao i aktiviranje triju paralelnih povijesnih komunikacija do platoa Srđ, zabilježenih i u austrijskom nacrtu *Rayons plan* iz 1865.

Vezano uz krajobraznu komponentu prostora i općenito na cijeli prostor utvrđeni su *Uvjeti uređenja krajobraza*. Iskazan je načelni stav da je *obvezno stvoriti skladnu funkcionalnu, percepcijsku i krajobrazno-ekološku povezanost golf resorta (jedinstvo cjeline krajobraza), svih njegovih dijelova, s bližim i daljim susjedstvo u prostoru Srđa*. Međutim nisu navedene mjere niti uvjeti na koji način, osim da je *potrebno formirati kulturni krajobraz uz sve planirane zgrade, sportske terene i prometnice*. *Potrebno je koristiti prevladavajuće autohtono i djelomice udomaćeno bilje*.

U Mjerama provedbe plana propisana je izrada Detaljnog urbanističkog plana, provedba javnog arhitektonskog natječaja za tri zgrade/cjeline te izrada projekt krajobraznog uređenja (krajobrazno arhitektonski projekt) od strane ovlaštenog krajobraznog arhitekta u svim fazama razrade idejni glavni, izvedbeni. Za izradu navedene dokumentacije nije propisana izrada odgovarajućih analiza fortifikacijskog krajolika temeljem kojih će se izraditi predviđena dokumentacija.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

5. PREGLED ZAŠTITE KRAJOLIKA U ZAKONODAVSTVU POJEDINIH EUROPSKIH ZEMALJA

5.1. Primjeri dobre prakse zakonske zaštite krajolika

Mnoge europske zemlje imaju dugu tradiciju zakonske i institucionalne zaštite krajolika i prije donošenja *Europske konvencije o krajolicima*. U ovom se poglavlju analizira legislativa i institucionalni ustroj te metode izravne i posredne zaštite krajolika u pojedinim europskim zemljama. Osim što je prepoznat u sektorskim zakonima, krajolik je kao zasebni entitet, ili kao dio okoliša uključen u temeljnim zakonima - *Ustavima* velikog broja zemalja. Osim izravne zaštite krajolik je predmetom posebne vrste planiranja; osim prostornih i urbanističkih planova u pojedinim zemljama postoji obveza izrade krajoličnog plana. Pejzažni/krajolični planovi izrađuju se na različitim razinama, od regionalne do lokalne.

Krajolik u ustavnom pravu europskih zemalja

Ustav Republike Hrvatske govori da su najviše vrednote ustavnog poretka, između ostalih, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, dok pojmovi krajolik i kulturna baština nisu izravno uključeni. U analizama ustava pojedinih europskih zemalja utvrđeno je da se sadržaj ustava izravno odnosi na pojam krajolika. Ovaj podatak pokazuje da u suvremenim društvima krajolik predstavlja ključnu jezgru vrijednosti, koja je u nekim zemljama dobila zakonsko prepoznavanje na najvišoj razini u hijerarhiji pisanih zakona. U važećim *Ustavima* istraživanih zemalja izražen je odnos prema okolišu, kao novoj odgovornosti države ili kao nova ljudska prava, a krajolik je uključen kao integralni dio okoliša. Tako primjerice, *Ustav Grčke* iz 1976. godine osigurava zaštitu prirodnog i kulturnog okoliša, a članci *Ustava Španjolske* iz 1978. godine koji se odnose na okoliš, upućuju na racionalno korištenje svih prirodnih resursa, uključujući i zaštitu i očuvanje krajolika. *Ustav Nizozemske* sadrži odnos prema okolišu kao temeljnom pravu, a zaštita okoliša postavljena je kao glavna obveza vlade. *Ustav Belgije* odnosi se na prava okoliša u koji je uključen i krajolik, čiji su oblici integralni dio okoliša. Na razini regija, saveznih država Njemačke, o krajoliku se govori u okviru povezanosti sa zaštitom umjetničkih, povijesnih, kulturnih i prirodnih spomenika. U Bavarskoj je revizijom *Ustava* iz 1984. godine osigurano da pojedinci i društvo moraju čuvati i štiti tipični vanjski izgled gradova, sela i krajolika, a javna uprava mora osigurati upravljanje i zaštitu krajolika te omogućiti svakome pristup područjima prirodnih i panoramskih ljepota. Slično je i u *Ustavu Brandenburga*, gdje je zaštita prirodnog okoliša i krajolika oblikovanog čovjekovim djelovanjima suštinski dio života današnjih i budućih naraštaja, čije obveze zaštite leže na državi i građanima. U *Statutima* talijanskih i španjolskih regija, odnosno pokrajina, također je izravno obuhvaćen pojam krajolika i njegova zaštita.

Krajolik u nacionalnim zakonima europskih zemalja

U europskim zemljama rijetki su primjeri izričitog bavljenja krajolikom u posebnom zakonu. Postoji samo nekoliko zakona o krajoliku na državnoj razini i to u Njemačkoj i Italiji. Pojedine zemlje, kao što je

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Mađarska, razmatrala je mogućnost donošenja takvog zakona, ali ga nije donijela, te je ponovno aktualizirala njegovo donošenje. Irska ima zakon o povijesnoj prirodnoj baštini. Njemački federalni zakon iz 1976. godine, *Zakon o zaštiti prirode i upravljanju krajolikom*,⁹ iako je usko povezan sa zaštitom prirodnih ekosustava bavi se krajolikom, uključujući urbane i neurbane okoline (krajolike), a uključuje kulturne i povijesne aspekte. Njegov je cilj održavanje raznolikosti i ljepote krajolika kao prirodne osnove života, preduvjeta blagostanja i dobrobiti ljudi. Načela i ciljevi zaštite uključuju i čuvanje krajolika koji su oblikovani djelovanjem čovjeka tijekom povijesti, povijesni kulturni krajolici (*historische Kulturlandschaften*). Radi zaštite prirode i krajolika potrebno je poduzimati posebne mjere u izgrađenim područjima, stoga je tim zakonom uvedena obveza izrade pejzažnih programa i planova (*Landschaftsplan*) što je omogućilo uvođenje osim prostornog i urbanističkog i pejzažno planiranje. Cilj federalnog *Zakona o zaštiti prirode i krajolika* Švicarske iz 1966. godine, dopunjen 1995. godine jest očuvanje i zaštita karakterističnih obilježja krajolika i pojedinih mjesta povezanih s prošlošću, prirodnih rijetkosti i nacionalnih spomenika te promicanje njihove zaštite i upravljanja. *Zakon* sadrži i mjere očuvanja, pod uvjetom da u događajima i opasnim postupcima za prirodna mjesta savezni odjel odredi privremene mjere potrebne za zaštitu mjesta.¹⁰ *Zakon* predviđa da u područjima gdje se tlo intenzivnije koristi (zbog kultivacije ili urbanog razvoja) kantoni budu odgovorni za tzv. ekološku kompenzaciju u pejzažnim oblicima prilikom sadnje i održavanja grmlja, živica i ostalih vrsta vegetacije.

S obzirom na tradiciju zaštite krajolika u Francuskoj je već 1906. godine bio donesen tzv. *Zakon Briand* kojim su se propisale metode zaštite prirodnih lokaliteta i spomenika umjetničkog karaktera. Važeći *Zakon o zaštiti okoliša* donesen 1993. godine obuhvaća zasebno poglavlje o krajolicima.¹¹ Njegov je glavni cilj bio uključiti brigu o krajolicima u brojne postojeće zakonske instrumente (prostorne planove, korištenje zemljišta i sl.) Drugi cilj toga zakona bio je pomoći državi u obvezi i propisivanju smjernica zaštite krajolika lokalnim vlastima odgovornim za prostorno planiranje. Pitanja vezana uz zaštitu krajolika zastupljene su i u *Zakonu o urbanizmu*¹²

Italija ima poseban zakon o zaštiti kulturnih dobara i krajolika, što može zahvaliti senzibilitetu za zaštitu krajolika, posebice njegove estetske komponente. Već je 1939. godine u Italiji donesen prvi zakon o krajoliku kojim su prirodne ljepote izjednačene s povijesno umjetničkim naslijeđem. Veliki značaj toga zakona bilo je uvođenje načela obvezne zaštite određenih prirodnih ljepota te uvođenje pejzažnog planiranja kao provedbenog instrumenta zaštite. Prvi put se govori o pejzažnom planu za područja pod zaštitom. *Zakon* br. 431, donesen 1985. godine, odredio je obvezu zaštite svih državnih teritorija koji posjeduju vrijednosti i značajna obilježja te je odredio obvezu izrade pejzažnih ili prostornih planova za njihovo vrjednovanje, planiranje i upravljanje. Novost toga *zakona* bili su pejzažni i prostorni planovi

⁹ *Das Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG) 1998.*

¹⁰ *Bundesgesetz über den Natur- und Heimatschutz, Švicarska, 1966.*

¹¹ *Code de l'environnement, Titre V : Paysages*

¹² *Code de l'urbanisme, Chapitre IV : Architectes-conseils et paysagistes-conseils*

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

obvezni za velike dijelove teritorija, kao potvrda modela planiranja zaštite krajolika. Zahvaljujući tome danas je oko 70% teritorija Italije pokriveno zaštitom i planovima zaštite. Godine 1999. donesen je *Zakon br. 490*, jedinstveni tekst pravnih propisa o kulturnim i ambijentalnim dobrima, koji je objedinio tada važeće zakone o zaštiti krajolika i povijesno umjetničkoj baštini, tzv. *Galassov zakon*. U *Zakonu o kulturnim dobrima i krajoliku* iz 2004. godine¹³ određena su nova načela kojima se određuje prilagodba urbanističkih planova te suradnja između javnih uprava i uloga Ministarstva za kulturna dobra i aktivnost planiranja¹⁴ u slučaju nezainteresiranosti regije. Tu su uključene nove kategorije krajolika, kao što su pojas širine 150 m uz tok rijeke, pojas od 300 m od obale mora te prostor visoravni iznad 1200 m, za koje svaka regija ima obvezu izrade pejzažnog i prostornog plana.

Posredna zaštita krajolika kroz ostale zakone i propise

Dva su osnovna pristupa u zaštiti krajolika: izravna ili neposredna zaštita koja se provodi posebnim zakonom o zaštićenim područjima krajolika te neizravna ili posredna zaštita koja se provodi zakonom o prostornog uređenju i ostalim sektorskim zakonima. Potonji način zaštite krajolika osobito je prisutan u Belgiji, Danskoj, Grčkoj, Luksemburgu, Finskoj, Engleskoj, Norveškoj, Portugalu, Rumunjskoj, Slovačkoj, Švedskoj i Švicarskoj. Sljedeće je gransko (sektorsko) zakonodavstvo, koje je u najvećem broju zemalja odgovorno za pitanja krajolika, primjerice: *Zakon o prostornom planiranju* (Švicarska, Njemačka, Danska); *Zakon o prirodnim mjestima i spomenicima* (Belgija 1931., Francuska 1930.); *Zakon o zaštiti prirode* (Belgija 1973., Francuska 1976., Nizozemska, Švedska, Norveška, Luksemburg, Danska 1992.); *Zakon o povijesnoj i kulturnoj baštini* (Švedska, Slovenija, Norveška); *Zakon o morskoj obali* (Francuska 1986., Španjolska 1988.); *Zakon o urbanom planiranju i razvitku* (Norveška, Velika Britanija, Francuska, Belgija, Malta, Finska, Mađarska, Cipar, Španjolska, Danska); *Zakon o šumama* (Rumunjska, Grčka, Danska) i *Zakon o urbanizmu* (Francuska 1977.)

Institucionalno bavljenje krajolikom

Način na kojim se u pojedinim europskim zemljama upravlja resursima krajolika ovisi o nacionalnom pristupu zaštiti krajolika te o institucionalnom ustroju. Na razinama vlada najčešće su uključena ministarstva: Ministarstvo za kulturna dobra i krajolik (Italija), Ministarstvo za okoliš (Francuska, Češka, Danska, Njemačka), Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i prirode (Nizozemska). U slučajevima gdje javna politika krajolika nije jasno određena i nema zasebne odgovorne uprave, različiti odjeli iz ministarstava zajednički se dogovaraju o pitanjima krajolika. Oni se povezuju u okviru koordinacije unutar koje su određuju i uspostavljaju pristupi i načela djelovanja; ovisno o temi jedno ministarstvo ima glavnu ulogu te organizira radne grupe i povjerenstva. U analizi učinkovite skrbi o krajolicima važno je istaknuti ustanovu

¹³ *Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio*

¹⁴ *Ministero per i Beni Culturali e Ambientali*, od 1998. godine imenuje se u *Ministero per i Beni e le Attività Culturali*.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

za zaštitu krajolika, *The British Countryside Commission*, osnovanu 1968. godine, kao sljednik *National Park Commission* uspostavljene još 1949. godine. Ova ustanova ima široko područje djelovanja, a pokriva obje vrste zaštićenih područja: prirodni i kulturni krajolik, kao i sve ostale krajolike diljem nacionalnog teritorija. U tom se pogledu briga o krajoliku, kao što ga danas vidi *European Landscape Convention*, u Velikoj Britaniji počela provoditi već nakon Drugoga svjetskog rata osnivanjem *National Park Commission*, 1949. godine. Kao neovisna vladina agencija ima niz uloga: organizaciju, istraživanje, izradu dokumentacije, promociju, informiranje i javnu edukaciju, a usko surađuje sa svima koji djeluju u krajoliku. Ima funkciju savjetovanja vlade i parlamenta o pitanjima krajolika i ostalih zaštićenih područja. Organizacijsku strukturu čine lokalni i regionalni uredi, budući da veliku ulogu u odgovornosti prema krajoliku imaju lokalna i regionalna samouprava. Kao i u Velikoj Britaniji i u mnogim europskim zemljama su odgovornost i briga o krajolicima povjereni lokalnoj i regionalnoj upravi (Irska, Francuska, skandinavske zemlje itd.)

U posljednje vrijeme su u pojedinim zemljama, u skladu s preporukama Europske konvencije o krajoliku, osnovane institucije, centri i opservatoriji za krajolike kao glavni mehanizmi za primjenu krajobraznih politika. Njihov je zadatak prikupljanje i razmjena podataka istraživanje te povezivanje državnih institucija i lokalnih samouprava. Pojedine nacionalne i regionalne uprave uspostavile su institucionalne centre za promatranje krajolika koji imaju različitu misiju i uloge u odnosu na prostorno i ostale oblike planiranja u krajoliku. U Italiji djeluju Regionalni opservatoriji koji bi trebali biti ustrojeni u svakoj regiji, a po zakonu i na nacionalnoj razini te brinuti o različitim aktivnostima, uključujući prikupljanje geografskih podataka za potrebe planiranja krajolika. U Španjolskoj su regionalni opservatoriji uključeni u dokumentiranje instrumenata planiranja krajolika, kao što je primjerice Opservatorij za krajolike Katalonije.¹⁵

5.2 Procedure i postupci provođenja zaštite krajolika

Provođenje postupaka prepoznavanja (identifikacije) i dokumentiranja (inventarizacije) krajolika bez zakonskih mjera za osiguranje njihove zaštite nije dovoljno učinkovito. Zakonski sustav omogućuje, ovisno o vrijednostima krajolika, različite metode zaštite i stupnja zakonskog utjecaja. Postoji nekoliko instrumenata zakonske zaštite krajolika kao što su: ugrađivanje krajolika u prostorno planske dokumente, razvojne programe i strateško planiranje; sustav zakonske zaštite zaštićenih krajolika karakterističnih za određeno područje te obvezno krajolično planiranje.

Krajolik u sustavu prostornog planiranja i strateških dokumenata

Zaštita krajolika u sustavu prostornog planiranja, putem prostornih i urbanističkih planova primjenjuje se u nizu zemalja; u Švedskoj se prilikom planiranja korištenja prostora moraju temeljem

¹⁵ Observatori del Paisatge <http://www.catpaisatge.net/eng/butlleti/#documentacio>.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Zakona o prirodnim resursima na kartama označiti područja prirodnih i kulturnih vrijednosti. U Norveškoj se prostornim planom zaštićuje prirodni i kulturni okoliš i svi tipovi krajolika. U Švicarskoj se zaštita krajolika provodi na nekoliko razina: planovima kantona (*Master Plan*) i planom korištenja prostora (*Land Use Plan.*) U Engleskoj i većem dijelu Velike Britanije prostorni planovi određuju područja zaštite vodeći brigu o njihovim prirodnim, ekološkim i estetskim značajkama, uključujući mjesta nacionalne baštine.¹⁶ U Danskoj je *Zakon o razvojnog planiranju* iz 1992. godine uključio, osim zaštite prirode i okoliša, i zaštitu urbanog okoliša i krajolika. U Portugalu se u okviru regionalnog plana određuju područja krajolika visoke vizualne izloženosti, lijepog izgleda, elemenata prirodne i arhitektonske baštine. U Španjolskoj se prostornim planom moraju odrediti područja zaštite prirode, ekosustava i krajolika te dati smjernice za njihov i razvoj. U Francuskoj je krajolik, na temelju *Zakona o urbanizmu* ugrađen u urbanistički razvojni plan, s obvezom očuvanja prirodnog i urbanog krajolika, a u zoniranju se određuju krajolici i mjesta koji će biti zaštićena zbog svojih estetskih, povijesnih ili ekoloških vrijednosti. Briga o krajoliku u širem prostoru uključena je u *okolišni plan gradova* i u Povelju za lokalni okoliš. Ti dokumenti imaju zakonsku snagu i potiču lokalne jedinice - općine i odjele za integrirani pristup okolišu i krajoliku kao dijelu naslijeđa.

Krajolik kao zakonom zaštićeno područje

Krajolici mogu kroz različite zakone biti razvrstani i vrjednovani u posebna područja zaštite. Na taj način, krajolik je zbrinut zaštitnim instrumentima, s različitim pravnim režimima i stupnjevima zaštite - od potpune zabrane promjena sve do posebnog korištenja i programa praćenja. U Velikoj Britaniji je zaštita krajolika sustavno ugrađena u sustav zoniranja koji se provodi metodama klasifikacije krajolika, koju provodi *Countryside Commission* kroz metode prepoznavanja područja za zaštitu prirode te područja očuvanja krajolika (*Landscape Conservation Areas*). Područja krajolika koja se štite sa stanovišta zaštite prirode uključuju nacionalne parkove (*National Parks*), područja izvanrednih prirodnih ljepota (*Areas of Outstanding Beauty, OAB*), nacionalna panoramska područja (*National Scenic Areas*), baštinu obale (*Coast Heritage*), šumske parkove, okolišno osjetljiva područja, željezničke i seoske parkove (*Trails and County Parks*). U Francuskoj su pitanja zaštite krajolika uređena važećim *Zakonom o okolišu* iz 1993. godine te ostalim zakonima: urbanističkog planiranja, poljoprivrede i šumarstva. Postoje dvije vrste zaštićenih područja - klasificirana (evidentirana) i registrirana (upisana u Registar). Drugi oblik zaštite provodi se kroz prostorne planove u kojima se uspostavljaju granice zaštite arhitektonskog, urbanističkog i pejzažnog naslijeđa.¹⁷ Provodi se kao posebni oblik zoniranja koji se odnosi na zaštitu na razini države i općina, a može biti izrađivan za područja određena za zaštitu ili za zaštićena povijesna područja i za krajolike. Dosad je izrađeno preko 1000 takvih planova. Svako područje zaštite pokriveno je pravilima i smjernicama koje

¹⁶ Važan dio razvojnih, urbanističkih i lokalnih planova vizualna su obilježja urbanog krajolika, kao što su pogledi na lokalitet izvana, pogledi i panorame s prilaznih cesta i sl.

¹⁷ Zaštita je uspostavljena s člankom 70. *Zakona o okolišu (Code de l'Environnement)* od 7. siječnja 1983., a proširena je na krajolike 1993. godine.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

se primjenjuju na cijelu površinu zaštite ili samo na dijelove zaštićenog krajolika, arhitekture ili grada. Francuska je 2007. godine uspostavila i usvojila politiku zaštite krajolika (*La Politique Nationale des Paysages*).

Krajolični /krajobrazni /pejsažni plan

Njemačka je primjer zemlje koja ima dugovremensku, integriranu politiku zaštite krajolika kroz izradu krajoličnih planova (*Landschaftsplans*) na državnoj, regionalnoj i općinskoj/gradskoj razini. Prema federalnom Zakonu za zaštitu prirode i krajolika (*Das Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege*) planiranje je hijerhijsko; postoji krajolični plan (*Landschaftsplan*) i plan korištenja prostora (*Raumsplan*) s nekoliko razina planiranja, na državnoj, regionalnoj, općinskoj /gradskoj, lokalnoj. Oni su povezani s ostalim sektorskim planovima (prometom, planom voda itd.). Pojedine savezne zemlje koriste dvije različite metode za uključivanje krajoličnih planova u opći plan korištenja prostora. Neke praktiraju tzv. primarnu formu uključivanja putem kojeg se različiti krajolični planovi izravno uključuju kao posebni dio gradskog plana (stadtsplan- primjerice Bavarska, Hessen, Rheinland-Pfalz, Sachsen), ostale praktiraju uključivanje pomoću kojeg različiti krajolični planovi formuliraju odvojene dokumente koji se onda djelomično ugrađuju u prostorni ili gradski plan (Baden Wurtemberg, Saarland). U najviše slučajeva su institucije odgovorne za krajolično planiranje, uključene u planerski proces (Raumsplan, Landesplan). Sukladno federalnom Zakonu o zaštiti prirode i krajolika iz 1977. (*Das Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege, Bundesnaturschutzgesetz*), u nastanjenim i nenastanjenim područjima krajolik i prirodu treba zaštititi, konzervirati i razvijati tako da kapacitet ekosustava, raspoloživost i dostupnost prirodnih elemenata, raznolikost flore i faune te karakter i ljepota krajolika, kao osnova kakvoće života, budu očuvani u održivom obliku. Zaštita se temelji na načelima očuvanja kulturnih i povijesnih krajolika, sprječavanju destrukcije i smanjenja vrijednosti te očuvanja vegetacije i ostalih krajoličnih obilježja. Sadržajna struktura krajoličnog programa i regionalnih planova određena je zakonom. Krajolično planiranje u Njemačkoj dio je integralnog planiranja sveukupnog okoliša, odnosno kao zasebna vrsta plana uključena je i u prostorno planiranje.

Italija također ima dugodišnju tradiciju izrade krajoličnih planova. Krajolik se u takvom planu percipirao u svjetlu prirodnih ljepota i vidljivih tragova povijesti sukladno Zakonu iz 1939. godine¹⁸ te je obuhvaćao četiri kategorije krajoličnih dobara:

- nepokretne strukture karakteristične za prirodni okoliš i njihovu geološku posebnost
- perivoje, vrtove i parkove koji nisu pokriveni zakonom o kulturnoj baštini, ali posjeduju karakterističnost i ljepotu
- grupirane strukture i tipični izgled krajolika koji posjeduju estetske i tradicionalne značajke
- lijepe panorame koje se odnose na prirodno okruženje, vanjske točke i vidikovce, lijepe

¹⁸ Zakon br. 1497 iz 1939. godine o Zaštiti prirodnih ljepota

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

pogleda (*belvedere*) za uživanje u pogledu.

Izrada krajoličnog plana bila je obvezatna za područja oznake c i d, s ciljem zaštite od korištenja koje bi moglo narušiti njihove panoramske vrijednosti. *Zakon o kulturnim dobrima i krajoliku* iz 2004. godine kojim se dopunjuje *Zakon o zaštiti prirodnih ljepota* iz 1939. godine, uvodi nove kategorije zaštite, te uključuje strukturalna obilježja prirodnog okoliša i ekosustave, obalni pojas u širini od 300 m, obale jezera, pojaseve uz rijeke, izvore vode, visoravni iznad 1200 m visine, parkove i rezervate, šume i šumska zemljišta, močvare, područja od arheološkog interesa, vulkane, poljoprivredna sveučilišta i područja javnog korištenja. Zakon je obvezao regije na izradu regionalnih pejzažnih planova, koji moraju biti koordinirani s planovima urbanističkog razvoja. Talijanski pejzažni planovi sagledavaju krajolik zajednički, sa stanovišta prirodnih i kulturnih gledišta, a usmjeruju se na tri područja: geomorfologiju, ekologiju te povijesne i kulturne čimbenike, slično njemačkim pejzažnim planovima koji uključuju kulturnu i povijesnu baštinu. Sadržaj regionalnih pejzažnih planova pokazuje određene razlike, ovisno o karakteru obrađivanog prostora, a njihov pravni doseg se, ovisno o zakonskim odredbama pojedine regije, kreće od smjernica do obvezatnih uvjeta koji se ugrađuju u urbanističke razvojne planove.

Metoda tipološke klasifikacije - karakterizacija krajolika

Ocjena karaktera krajolika (*Landscape Character Assessment*) uključuje dvije komponente i provodi se u dva stupnja. Prvi stupanj je tipološka podjela - karakterizacija (*Landscape Characterization*)¹⁹ koja uključuje opisivanje, razvrstavanje i kartiranje svojstava krajolika, pokazujući razlike između pojedinih područja metodom analitičke podjele te kartografskog prikaza razvrstaja krajolika na jedinice različitog, prepoznatljivog i zajedničkog karaktera. Ovisno o vrsti, odnosno kategoriji krajolika razlikuje se nekoliko zasebnih metoda:

- metoda povijesne karakterizacija (*Historic Characterization*)
- metoda urbane karakterizacije (*Urban Characterization*)
- metoda karakterizacije krajolika mora (*Seascape Characterization*).

Drugi stupanj koji uključuje ocjenu krajolika (*Landscape Assessment*) jest proces izrade i iznošenja ocjene svojstava krajolika na temelju razumijevanja njegova karaktera, a provodi se za potrebe donošenja različitih odluka za zaštitu, planiranje i ostale buduće promjene u krajoliku. Pri tome trebaju biti prepoznata obilježja, stanje, vrijednosti i osjetljivosti pojedinih krajoličnih područja.

¹⁹ Primjenjena metoda karakterizacije detaljno je predstavljena u nekoliko recentnih europskih radova od kojih se u najznačajnije ubrajaju: Clark, 2000.; Clark, 2005.; Clark; Darlington; Fairclough, 2004.; Ede; Darlington, 2002.; Ede; Darlington, 2003.; Ede; Fairclough, 2004.; Ede; Grenville; Fairclough 2005.; Fairclough, 1999.b; Fairclough, 2001.; Fairclough, 2002.; Grenville; Fairclough, 2005.; Herring, 1997.; Herring, 1998.; Múcher; Bunce; Jongman; Klijn; Koomen; Metzger; Wascher, 2003.; Múcher; Garcia-Feced; Perez-Soba; Wascher, 2005.; Múcher; Wascher; Klijn; Koomen; Jongman, 2006.; Múcher; Wascher, 2007.; Múcher; Klijn; Wascher; Schaminée, 2010.; Parsons; White, 2009.; Roger, 2004/5.; Swanwick, 2002.; Swanwick, 2004.; Thomas, 2005. i ostali.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Karakterizacija krajolika jest metoda dokumentiranja i istraživanja krajolika - *proces prepoznavanja, razvrstavanja, opisivanja i kartiranja područja sličnog karaktera*.²⁰ Metoda obuhvaća prepoznavanje obilježja krajolika tehnikom *čitavanja*, odnosno razumijevanja njegova karaktera, bez obzira na njegovu vrstu i vrsnoću.²¹ Osnovna načela metode karakterizacije usmjerena su na obilježja krajolika i na razlike između područja, a manje na njihove vrijednosti. Određivanje krajoličnih tipova i područja može se provoditi na nekoliko razina, od nacionalne, regionalne i lokalne te je usko povezano s povijesnom karakterizacijom krajolika. Istraživanje i razumijevanje karaktera krajolika zahtijeva sustavna istraživanja mnogobrojnih čimbenika koji su ga formirali i oblikovali te na njega imaju utjecaj. Oni uključuju geološke i reljefne oblike, tla, vode i vegetaciju, povijesne i sadašnje sadržaje, način korištenja te oblikovanje prostora, naselja, građevina i ostalih elemenata opreme prostora (tzv. građevina malog mjerila). Zadatak karakterizacije jest izraditi podjelu teritorija na krajolične jedinice: tipove i područja na nekoliko razina: međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj. Karakterizacija se usredotočuje na ono što suštinski čini jedno područje drugačijim ili različitim od drugog, a prikazuje se kao krajolični tip i kao krajolično područje. Konačni rezultat karakterizacije jest karta krajoličnih tipova i/ili područja, zajedno s opisom njegovih određujućih svojstava koja su najvažnija za opisivanja njegova karaktera, bez iznošenja vrijednosne prosudbe. Prema britanskom modelu karakterizacija uključuje sljedeće praktične korake: prepoznavanje i klasificiranje područja različitog karaktera, kartiranje i opisivanje njihova karaktera.

Metoda ocjene karaktera krajolika

Metoda ocjene karaktera krajolika odnosi se na prepoznavanje i određivanje elemenata i obilježja koji čine krajolike (krajolične jedinice) međusobno različitim; opisivanje razlika u njihovu karakteru te ocjenu vrijednosti pojedinih, za karakter krajolika određujućih svojstava. Takozvana *Warwickshire Method* brzo je prihvaćena kao temeljiti pristup ocjeni povijesnog krajolika, kao osnova za planiranje i upravljanje krajolikom (*Assessment and Conservation of Landscape Character - the Warwickshire Landscapes Project Approach*, Countryside Commission, 1991.) Prvi stupanj metode ocjene karaktera krajolika, tipološko razvrstavanje - karakterizacija ne sadrži proces vrjednovanja, za razliku od potonjeg, koji uključuje donošenje ocjene o vrijednostima obilježja i sastavnica krajolika. Metoda ocjene karaktera krajolika zasnovana je na strukturnom pristupu usmjerenom na prepoznavanje karaktera, tj. svojstava kao razlikovnih obilježja krajolika i uključuje donošenje ocjene o obilježjima i karakteru krajolika radi dobivanja podataka za stvaranje i donošenje odluka održivog upravljanja i planiranja krajolika ili za neke druge potrebe. Uključuje analize i opise krajoličnih elemenata i njihovih obilježja u okviru odgovarajućeg popisa i podataka o sastavnicama krajolika. Kartografski se prikazuju područja određenog stupnja krajolične vrijednosti i osjetljivosti. Cilj provođenja metode ocjene karaktera krajolika je na temelju razumijevanja

²⁰ Swanwick, 2002: 8.

²¹ Karakterizacija je alat koji se primjenjuje u svim krajolicima, a proizlazi iz posebnih mjera *Europske konvencije o krajoliku*, članak 6.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Croatia - Montenegro
www.cbccro-mne.org

karaktera krajolika donošenje ocjene o vrijednosti pojedinih krajoličnih jedinica te izrada smjernica za buduće postupanje. U Engleskoj je ova metoda provedena na više od 80% jedinica uprave, od lokalnog do regionalnog mjerila.

Ocjena karaktera krajolika i tipološko razvrstavanje - karakterizacija važan su dio europske prostorne politike, posebice nakon donošenja *Europske konvencije o krajolicima* u kojoj su formulirani glavni zadaci vezani za očuvanje raznolikosti europskih krajolika. Usporedno s razvojem ove metode u Velikoj Britaniji i u Sloveniji je započeo rad na tipološkoj klasifikaciji krajolika, koji je rezultirao podjelom teritorija države na tipove i područja (*krajine*). Izrada novih nacionalnih tipologija krajolika te integriranje povijesne dimenzije u zajedničku ocjenu karaktera krajolika, postaje u posljednjim desetljećima u Europi opće prihvaćeni pristup. Ocjena karaktera krajolika koja uključuje elemente vrjednovanja i ocjene krajolika te izradu smjernica za njegovu zaštitu i razvoj pokazala je široku praktičnu primjenu. Metode tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika istraživački su alat sa svrhom održivog prostornog planiranja. Pomažu boljem razumijevanju prostora, od pojedinačnih vrijednosti kulturnog i prirodnog naslijeđa prema cjelini prostora. U Engleskoj, kao primjeru zemlje očuvanih vrijednosti krajolika jedna od najvažnijih prednosti ove metode jest dostupnost i preglednost podataka i omogućavanja participacije, tj. zajedničkog mjesta javnog i osobnog mišljenja te stručnog vrjednovanja o posljedicama predloženih promjena na krajolik. Korisnici nisu samo konzervatori i stručnjaci koji se bave zaštitom, već prostorni planeri, lokalna samouprava, stanovnici i ostali dionici uključeni u razvoj.

Karta tipova krajolika Engleske, 2003.

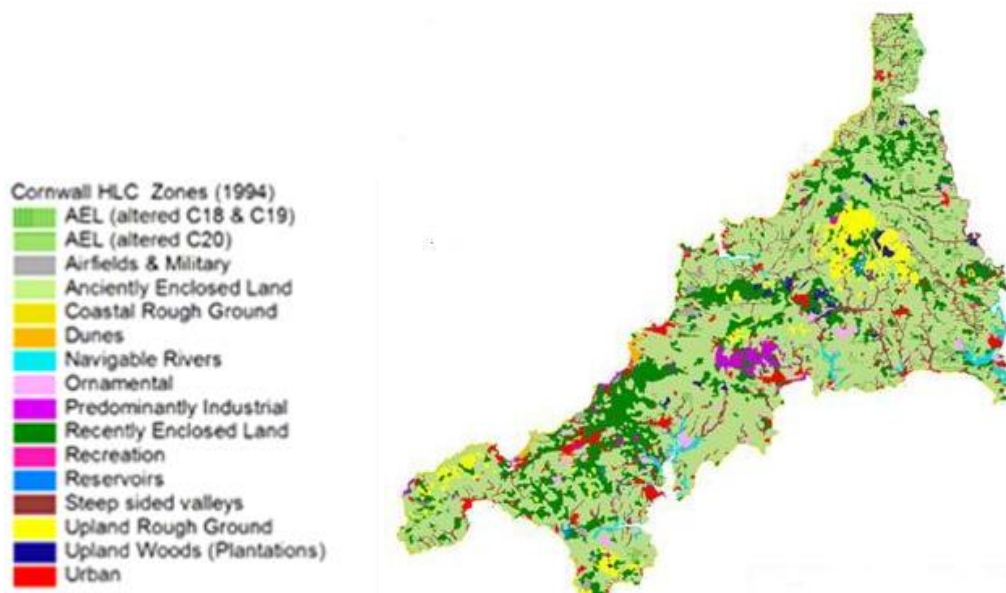
Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Metoda povijesne karakterizacije krajolika

Prema jednom od određenja, metoda povijesne karakterizacije (*Landscape Characterization*) i ocjene povijesnog karaktera krajolika (*Historic Landscape Characterization*) jest alat koji omogućava razumijevanje povijesnih razdoblja u današnjem krajoliku. Metoda povijesne karakterizacije krajolika usmjerena je na materijalne ostatke prošlosti, percepciju i interpretaciju povijesti koja je prisutna u današnjim obilježjima i karakteru krajolika. Povijesna karakterizacija prepoznaje da je svaki krajolik, koji ima povijesni značaj, stvoren kao rezultat čovjekovih aktivnosti i korištenja zemlje tijekom povijesnog razvoja. To znači da se u današnjem krajoliku, koristeći suvremene tehnike istraživanja i kartografske izvore, mogu prepoznati povijesni tipovi krajolika. Glavni cilj metode povijesne karakterizacije usmjeren je na određivanje različitih povijesnih razdoblja u današnjem, urbanom ili ruralnom krajoliku. Pri tome su obuhvaćene prostorne i povijesne analize, razvoj karakterističnih prostornih uzoraka i ostalih povijesnih obilježja u krajoliku, a temelji se na arhivskim istraživanjima, povijesnoj, grafičkoj i kartografskoj dokumentaciji, rezultatima arheoloških i etnoloških istraživanja te na ostalim izvorima.

Metoda povijesne karakterizacije i ocjena povijesnog karaktera krajolika zajednički omogućuju jasnije prepoznavanje i analize krajoličnih područja. Prema primjerima iz Velike Britanije i povijesni tipovi krajolika kartiraju se koristeći se tehničkom podrškom GIS-a. Krajolik je glavni izvor podataka, kabinetska i terenska istraživanja, analize karata i fotografija iz zraka, koristeći tehničku podršku GIS-a. Posebno je važna uloga i korištenje povijesnih karata i ostalih dokumenata za potrebne podatke o povijesnim obilježjima, za rekonstrukciju karakterističnih povijesnih razdoblja krajolika. Rezultat povijesne karakterizacije krajolika je određivanje povijesnih krajoličnih tipova i područja.

Karta povijesnih tipova/područja krajolika Cornwalla

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

6. USPOREDBENA ANALIZA POSTOJEĆE PRAKSE PROVOĐENJA ZAŠTITE, PLANIRANJA I UPRAVLJANJA KRAJOLIKA U HRVATSKOJ I CRNOJ GORI

Iako postoje obveze prepoznavanja i zaštite krajolika koje proizlaze iz Zakona o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima, krajolik u Hrvatskoj nije na usklađen način zastupljen u postojećim zakonskim dokumentima. Ne postoji jedinstveni zakon o zaštiti krajolika, već se problematika njegove zaštite rješava sektorski s četiri zakona: Zakonom o zaštiti prirode, Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Zakonom o prostornom uređenju i Zakonom o zaštiti okoliša. Ni u jednom od navedenih zakona krajolik se ne sagledava cjelovito, na način kako ga prepoznaje i opisuje Europska konvencija o krajoliku, već se, ovisno o pristupu fragmentarno sagledavaju njegove pojedine sastavnice. U cilju pojašnjenja i rasvjetljavanja problema, analizirani su postojeći zakonski i institucionalni okviri zaštite krajolika u Hrvatskoj u tri tematska okvira:

- određene i definicija pojma krajolik/krajobraz
- metode i kriteriji prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite
- instrumenti i mjere zaštite te nadležnosti provođenja.

Tablica 1: Usporedbena analiza određenja pojma i vrsta krajolika/krajobraza prema važećim zakonima RH

ZAKON	ODREĐENJE POJMA	VRSTE KRAJOLIKA
Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (02., 04.)	Krajobraz - područje viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika	svi krajolici kopna i mora: vrijedni, obični, degradirani, urbani, ruralni, ..
Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (99., 03., 09.,)	Krajolik ili njegov dio koji svjedoči o djelovanju čovjeka u prostoru	kulturni
Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (2012.)	krajolik	kulturni krajolik povijesni krajolik memorijalni krajolik kultivirani krajobraz
Zakon o zaštiti prirode (2013.)	Krajobraz - dio prostora čiji je karakter rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika.	nacionalni park park prirode regionalni park značajni krajobraz spomenik parkovne arhitekture
Zakon o prostornom uređenju (2013.)	krajolik krajobraz	
Zakon o zaštiti okoliša (2013.)	Krajobraz-određeno područje viđeno ljudskim okom, čija je narav rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i ljudskih čimbenika, a predstavlja bitnu sastavnicu čovjekovog okruženja, izraz raznolikosti zajedničke kulturne i prirodne baštine te temelj identiteta područja	

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (1998.)	krajolik krajobraz	zaštićeni krajolik osobito vrijedan prirodni krajobraz kultivirani krajobraz oblikovno vrijedno područje zaštitno područje
---	-----------------------	--

Tablica 2: Usporedbena analiza nadležnosti, mjera i alata zaštite krajolika prema važećim zakonima RH

ZAKON	POJAM	INSTRUMENTI PREPOZNAVANJA I ZAŠTITE KRAJOLIKA	NADLEŽNOST PROVOĐENJA
Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (02., 04.)	krajobraz	prostorno planiranje tipološka podjela/ karakterizacija ocjena vijednosti krajolika	
Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (99, 03, 09, 10, 11, 12)	krajolik	Upis u Registar kulturnih dobara Rješenje o zaštiti Rješenje o preventivnoj zaštiti	Ministarstvo kulture Uprava za zaštitu kulturne baštine, KO
Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske		Plan upravljanja	
Zakon o zaštiti prirode (2013.)	krajobraz	Stručna podloga Rješenje o zaštiti Plan područja posebnih obilježja	
Zakon o prostornom uređenju (2013.)	krajolik krajobraz		
Zakon o zaštiti okoliša (2013.)	krajobraz sastavnica okoliša	Strateška procjena utjecaja na okoliš Studija utjecaja na okoliš	
Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (1998.)	krajolik krajobraz	Program prostornog uređenja RH PP Županije/Grada Zagreba PPU Grada/Općine Generalni urbanistički plan Urbanistički plan uređenja Detaljni urbanistički plan	

U novom *Zakonu o prostornom uređenju*, za razliku od dosad važećeg, krajolik se spominje uzgred, a nije uvršten niti u obvezne pokazatelje pri izradi prostorno planske dokumentacije. U Zakonu se koriste oba pojma: krajolik i krajobraz, te se može pretpostaviti da se odnose na iste entitete, budući da krajolik/krajobraz niti krajobrazne vrijednosti nisu pobliže određene u Pojmovniku glavnih pojmova zakona. Zakon formuliran na ovaj način ne osigurava mjere potrebne za prepoznavanje i zaštitu krajolika i krajobraznih vrijednosti sukladno *Zakonu o potvrđivanju konvencije o europskim krajobrazima*.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Analiza Zakona pokazuje da se krajolik i krajobrazne vrijednosti izriječno navode samo u kontekstu planiranja unutar zaštićenog obalnog pojasa. Zaštita obalnog pojasa u minimalnoj širini od 100 m obveza je koja proizlazi iz Protokola integriranom planiranju obalnim područjem. Načelno su postavljeni ciljevi prostornog razvoja, koji su usmjereni na stvaranje visokovrijednog izgrađenog prostora s uvažavanjem specifičnosti pojedinih cjelina te poštivanjem prirodnog i urbanog krajobraza i kulturnog naslijeđa. Općenito, *Zakon o prostornom uređenju* veću pozornost usmjerava na zaštitu prirode i prirodnih vrijednosti.

Prostorno-planska dokumentacija se u Hrvatskoj izrađuje prema standardima *Pravilnika o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova i kartografskih prikaza*. Budući da je navedeni *Pravilnik* donesen 1998. godine, prije donošenja *Zakona o prihvaćanju Europske konvencije o krajobrazima* (2002.), uključivanje i zbrinjavanje krajolika u prostorno-planskoj dokumentaciji nije usklađeno sa suvremenim i važećim europskim pristupima i standardima njegova prepoznavanja, vrjednovanja i zaštite.

Zakon o zaštiti prirode u jednom članku izravno uključuje pojam krajobraza i krajobrazne raznolikosti. U Pojmovniku je krajobraz definiran kao dio prostora čiji je karakter rezultat međusobnog djelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika. Krajobrazna raznolikost definirana je kao strukturiranost prostora nastala na interakciji prirodnih i/ili stvorenih krajobraznih elemenata određenih bioloških, klimatskih, geoloških, geomorfoloških, pedoloških, kulturno-povijesnih i socioloških obilježja. Međutim, mjere planiranja i zaštite krajobraza odnose se isključivo na očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza, koja su temeljem svoje linearne ili kontinuirane strukture ili funkcije bitna za migraciju, širenje i genetsku razmjenu divljih vrsta. Također se utvrđuje da se zaštita krajobraza temelji na razvrstavanju krajobraza prema njihovim prirodnim i/ili stvorenim obilježjima u krajobrazne tipove te strukturiranju međusobno povezanih i multifunkcionalnih mreža zelene/krajobrazne infrastrukture na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Zaštita krajobraza provodi se integriranjem u postupke izrade dokumenata prostornog uređenja kao i planova gospodarenja prirodnim dobrima. Iz navedenoga je razvidno da se pod pojmom krajobraza govori samo o prirodnim obilježjima.

Iako je *Zakon o zaštiti okoliša* opisao krajolik kroz njegova perceptivna obilježja i identitet područja kojega čini raznolikost kulturne i prirodne baštine, u ostalim člancima zakona koji se odnose na metode, postupanje i zaštitu okoliša obraća se isključivo prirodnim sastavnicama. Budući da su krajolične vrijednosti prepoznate isključivo kao sastavnica okoliša slijedi da se i predviđena zaštita određuje isključivo s okolišnog pristupa; *treba ih očuvati na razini obujma i kakvoće koji ne ugrožavaju zdravlje i život čovjeka i nisu štetni za biljni i životinjski svijet*. Zaštita okoliša provodi se kroz propisanu izradu studija: *Strateške procjene utjecaja na okoliš* i *Studije utjecaja na okoliš*. *Strateška procjena* je postupak kojim se procjenjuju značajniji utjecaji na okoliš koji mogu nastati provedbom plana ili pojedinog programa, a obvezno se provodi za Prostorni plan županije i Prostorni plan Grada Zagreba. Provodi se na temelju rezultata

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

utvrđenih Strateškom studijom. *Studija utjecaja na okoliš* izrađuje se u okviru provođenja postupka procjene utjecaja zahvata na okoliš. Kriteriji i standardi za prepoznavanje i vrjednovanje krajolika u navedenim studijama nisu propisani posebnim podzakonskim aktom. *Zakonom* je propisano uspostavljanje *Informacijskog sustava zaštite okoliša* pod uvjetom da on sadrži podatke o stanju okoliša, a od sastavnica se navode samo prirodna dobra i njihovo korištenje. Na temelju provedene analize može se zaključiti da krajolik u njegovom složenom značenju i svim sastavnicama nije na dovoljno obuhvatan primjeren način obuhvaćen ovim *Zakonom*. Pojam krajobrazne raznolikosti *Zakonom* nije pobliže definiran.

Nadležno tijelo za provođenje zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti je Uprava za zaštitu prirode, Ministarstva zaštite okoliša i prirode. Razlikuju se tri razine upravljanja: državna, regionalna i lokalna. U provedbi Zakona o zaštiti prirode i Zakona o zaštiti okoliša aktivno sudjeluju sljedeće institucije: Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP) koji djeluje na državnoj razini (središnje tijelo koje obavlja stručne poslove zaštite prirode u Hrvatskoj), a na regionalnoj /županijskoj Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području županije, Javne ustanove za upravljanje pojedinim zaštićenim područjima te nadležni upravni odjeli Županija i Gradova. Upravi odjel nadležan za poslove zaštite okoliša i prirode izdaje dopuštenja i rješenja za niže kategorije zaštite. Javne ustanove obavljaju djelatnost zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara te nadziru provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravljaju. Zakon o zaštiti prirode ne navodi tko je nadležan za provođenje upravnih i stručnih poslova vezanih za krajobraze. Treba naglasiti da u ovom Zakonu ne postoje kategorije prirodnog i kultiviranog krajobraza koji se koriste u prostorno planskoj dokumentaciji.

Pitanja zaštite krajolika kao kulturnog naslijeđa - kulturnih krajolika uređuju se *Zakonom o zaštiti kulturnih dobara*, a krajobraza, kao prirodnih vrijednosti *Zakonom o zaštiti prirode* i *Zakonom o zaštiti okoliša*. Još uvijek izostaje sustavni i objedinjeni zakonski i institucionalni pristup prepoznavanju, tipološkom razvrstaju, ocjeni i zaštiti krajolika sukladno *Europskoj konvenciji o krajolicima*. Dobre strane i prednosti domaće zakonske regulative pokazuje Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara koji predviđa zaštitu krajolika koji, kao svjedočanstva čovjekova djelovanja u prostoru, posjeduju kulturno povijesne vrijednosti. Međutim, u zakonskim dokumentima izostaje propisivanje i razrada mjera zaštite te obveza izrade Plana zaštite krajolika. Također ne predviđa ni obvezu izrade Plana zaštite krajolika za zaštićena područja krajolika.

Glavni nedostaci analiziranih zakona su neprepoznavanje krajolika kao entiteta kojega je oblikovao čovjek svojim djelovanjem na prirodni okoliš. Slijedom toga, Zakon o prostornom uređenju, ne predviđa potrebu izrade krajoličnih podloga te ugrađivanje mjera zaštite krajolika u prostorno plansku dokumentaciju svih vrsta i razina. Također izostaju podzakonski dokumenti, pravilnici, upute i smjernice

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

kojima bi bili utvrđeni jedinstveni stručni kriteriji, procedure i alati prepoznavanja i zaštite obilježja krajolika Hrvatske. Nisu pobliže opisane metode tipološke klasifikacije i ocjene karaktera krajolika koje bi bile prilagođene za specifičnostima našega prostora. Stoga se u studijama utjecaja na okoliš u kojima je obvezna analiza krajobraza kao sastavnica okoliša, on obrađuje isključivo na temelju kriterija prirodnih sastavnica i vizualnih obilježja, a izostaje sagledavanje antropogenih sastavnica, odnosno analize s kulturno povijesnog aspekta.

Stanje zakonske zaštite krajolika (predjela) u Crnoj Gori

Problematika zaštite krajolika (predjela) u Crnoj Gori i pored značajih koraka, još uvijek u cijelosti nije shvaćena sveobuhvatno, prema zamisli i načelima Europske konvencije o predjelima. Postojeća zakonska osnova zaštite krajolika (predjela) u okviru nekoliko zakona u Crnoj Gori ne bi se mogla ocijeniti lošom, ali je potrebno unaprijeđenje radi veće harmonizacije između različitih propisa te zbog jasnije i efikasnije implementacije u praksi. Najviše prostora za unaprijeđenje zakonske reglative ima na polju prostornog planiranja i izgradnje objekata, jer se propusti ostavljaju često neizbrisive ili teško popravljive tragove u prostoru.

Prema provedenim analizama u studiji *Komparativna analiza zakonskog okvira na polju zaštite i upravljanja prirodnog i kulturnog predjela Crne Gore* s preporukama zaključuje se da se pitanje predjela rijeđe prepoznaje u zakonodavstvu Crne Gore nego što je to slučaj sa terminom kulturna baština, za koju se može zaključiti da je u okviru postojeće zakonske legislative najviše obrađena. Postoje brojne nedorečenosti u postojećoj legislativi. Naime analizom *Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata* može se zaključiti da se veća pažnja usmjerava na zaštitu životne sredine, a manje na krajolike (predjele). U navedenom se zakonu "smjernice za zaštitu životne sredine" koje treba sadržavati svaki planski dokument, nalaze i pojmovi pejzaž i baština, ali se pri tome ne daju definicije navedenih pojmova, što dovodi do proizvoljnosti tumačenja u provođenju ili još češće njihovog zanemarivanja. Prema zakonu je propisana izrada "Plana predjela", kao obaveznog elementa u izradi Prostornog plana posebne namjene za obalno područje te za Prostorno urbanistički plan općine. Međutim nije određeno tko i kako izrađuje Plan predjela, te tko je nadležan za provjeru i njegovu uskladenost. Ovakva situacija pogoduje proizvoljnosti i velikom broju nejasnoća u praksi. Ipak, postoje određeni pozitivni pomaci –nedavno je izrađen *Priručnik za izradu Plana predjela*.

Prostorno-planska dokumentacija se u Crnoj Gori izrađuje prema standardima *Pravilnika o bližem sadržaju i formi planske dokumentacije* iz 2010. godine kojim je preoznat veliki broj topografskih znakova za obilježavanje kulturne i prirodne baštine te predjela. U Pravilniku su propisani kriteriji u dijelu određivanja namjene površina gdje se antropogeni i kulturni faktori podneblja tretiraju kao bitni. Za područja koja ne uživaju institucionalnu zaštitu, a prirodno su vrijedna ne postoje obvezujuće procedure. Što se tiče pitanja nadležnosti - nema institucija državne ni lokalne razine koja nema bar neke ingerencije u dijelu provođenja zaštite predjela.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Tablica 3: Usporedna analiza određenja pojma i vrsta predjela/pejzaža prema važećim zakonima Crne Gore

ZAKON	ODREĐENJE POJMA	VRSTE PREDJELA
Zakon o potvrđivanju Protokola o integralnom upravljanju priobalnim područjem Sredozemlja (ICZM protokol).	integralno upravljanje priobalnim područjem -očuvanje priobalnih područja za dobrobit sadašnjih i budućih generacija; -osiguranje održive upotrebe prirodnih resursa, naročito u pogledu voda; - očuvanje integriteta priobalnih ekosistema, pejzaža i geomorfologije; itd.	Priobalni predjeli
Zakon o zaštiti kulturnih dobara	Krajolik ili njegov dio koji svjedoči o djelovanju čovjeka u prostoru kulturni pejzaž prostor čiji je izgled rezultat akcije i interakcije prirodnih i antropogenih faktora kroz duži vremenski period	Kulturni pejzaž
Zakon o zaštiti prirode	- predio lokalitet određenog vizuelnog doživljaja, čija su struktura i karakter rezultat interakcije prirodnih i antropogenih elemenata; -prediona raznovrsnost je strukturiranost prostora nastala u interakciji prirodnih i stvorenih predionih elemenata određenih bioloških, klimatoloških, geoloških, geomorfoloških, pedoloških, hidroloških, kulturno-istorijskih i socioloških osobnosti; -predio izuzetnih odlika lokalitet kopna ili mora, odnosno kopna i mora, gdje je međusobno dejstvo ljudi i prirode tokom vremena oblikovalo prepoznatljive osobine lokaliteta sa značajnim estetskim, ekološkim i kulturnim vrijednostima, praćeno visokom biološkom raznovrsnošću	-zaštićena prirodna dobra strogi i posebni rezervat prirode, nacionalni park, regionalni park i park prirode, spomenik prirode, zaštićeno stanište i predio izuzetnih odlika; -zaštićene vrste biljaka, životinja i gljiva - strogo zaštićena divlja vrsta i zaštićena divlja -zaštićeni geološki i paleontološki objekti
Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata	predio – nije definiran, tretira se samo na nivou zrade Plana predjela bez navodjenja što treba sadržavati pejzaž- nije definiran, tretira se samo na nivou izrade I provodjenja mjera zaštite pejzaža, pejzažnih vrijednosti kulturnih dobara, pejzažne arhitekture, bez smjernica	

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Pravilnik o bližem sadraju i formi planskog dokumenta , kriterijumima namjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima	predio pejzaž	Predio izuzetnih odlika-zaštićeno prirodno dobro Smjernice za zaštitu prirodnih i kulturnih vrijednosti i Površine za pejzažno uređenje Pejzažno oblikovanje prigradskih puteva. Zaštićena područja
---	---------------	---

Osim zakonskih, u Hrvatskoj su usvojeni i strateški dokumenti kojima se izražavaju politike i ciljevi budućeg razvoja prostora i krajolika. Treba naglasiti da ne postoji jasno oblikovana i artikulirana politika o krajoliku - krajolična politika, niti zamisao o potrebi zaštite obilježja krajolika na način kako to propisuje Europska konvencija o krajoliku. To se može povezati s činjenicom da krajolik kao entitet nije prepoznat u Ustavu RH, kao opće dobro i javni interes, niti je razvidno koja je institucija nadležna za koordiniranje pitanja krajolika. Iz navedenih razloga dosad nije izrađena *Strategija zaštite krajolika*. Pitanja krajolika (krajobraza) navode se u naslovu i sporadično su dotaknuta u *Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti*, zadržavajući se na općim načelima *Europske konvencije o krajoliku* i *Strategije prostornog uređenja RH* navodeći potrebu prepoznavanja tipova krajolika i izradu *Krajobrazne osnove RH*.

Iako su *Strategija prostornog uređenja RH (1997.)* i *Program prostornog uređenja RH (1999.)* još prije donošenja *Europske konvencije o krajoliku (2000.)* propisali izradu *Krajobrazne osnove*, ona još nije napravljena, a krajolik se još uvijek promatra sektorski, uglavnom sa stanovišta prirodnih vrijednosti. U *Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti* krajobrazu se posvećuje premalo pozornosti, promatra ga se sekundarno i sektorski (isključivo kroz prirodne sastavnice), bez prijeko potrebnog interdisciplinarnog pristupa. Ostali strateški dokumenti (*Strategija održivog razvitka*, *Strategija zaštite okoliša*, *Strategija regionalnog razvoja*, *Strategija energetskog razvoja*, *Strategija prometnog razvitka*, *Strategija upravljanja vodama*, *Strategija energetskog razvitka*), izuzev *Strategije održivog razvitka*, koja se zalaže za izradu *Krajobrazne osnove*, ne izražavaju gotovo nikakav odnos prema pitanjima krajolika. *Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine*, posebno naglašava kulturni krajolik, potrebu njegova prepoznavanja, dokumentiranja i zaštite te uključivanja u gospodarske i turističke programe. Međutim, nedavno usvojena *Strategija razvoja turizma RH do 2020.* izravno ne prepoznaje krajolik kao važnu turističku atrakciju. Kao turističke atrakcije navodese očuvana područja prirodnosti te kulturna baština, posebno ona na listi UNESCO-a te brojni dvorci, vile i ljetnikovci te napušteni vojni i industrijski prostori.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Tablica 4: Pregled važećih strateških dokumenata RH i njihov odnos prema pitanjima zaštite krajolika

DOKUMENT	POJAM	CILJEVI	MJERE / AKTIVNOSTI
<i>Strategija prostornog uređenja RH</i> , Ministarstvo zaštite okoliša prostornog uređenja i graditeljstva 1997.	krajolik	Integralna zaštita prirodnih i kulturno povijesnih vrijednosti prostora, odnosno identiteta krajolika. Racionalno korištenje nacionalnih dobara. Usuglašenost interesa korisnika prostora te njegovanje i razvijanje regionalnih prostornih osobitosti.	Izraditi krajobraznu osnovu Hrvatske te atlas prirodnih i kulturnih krajolika Hrvatske. Izraditi krajobrazne osnovu županija.
<i>Nacionalna strategija zaštite okoliša</i> , Ministarstvo zaštite okoliša prostornog uređenja i graditeljstva, 2002.	krajolik	Održivo gospodarenje prirodnom baštinom i prirodnim resursima: tlom, vodama, morem, krajolikom te jadranskom obalom i otocima. Očuvanje i unaprjeđenje postojeće biološke i krajobrazne raznolikosti u Republici Hrvatskoj.	
<i>Nacionalna strategija i akcijski plan biološke i krajobrazne raznolikosti</i> , Ministarstvo kulture, 2008.	krajobraz	Primjena <i>Europske konvencije o krajobrazima</i> u suradnji relevantnih sektora, izrada <i>Krajobrazne osnove RH</i> , jačanje svijesti, te obuka i obrazovanje s područja očuvanja krajobraza.	Osnivanje nacionalnog povjerenstva za krajobraze. Donošenje nacionalnog programa za primjenu Europske konvencije u krajobrazima. Sustavni pristup krajobrazu i međusektorska suradnja.
<i>Strategija ruralnog razvoja</i> , Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, 2008.	krajolik	Obnova kulturnog naslijeđa: tradicijskih vrijednosti, manifestacija i običaja; obnova i razvitak sela; promicanje ekološke proizvodnje.	
<i>Strategija održivog razvitka</i> , Ministarstvo zaštite okoliša prostornog uređenja i graditeljstva, 2009.	krajobraz	Tijekom planiranja i uređenja prostora i korištenja prirodnih dobara osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vr.	Donošenje propisa za uspostavu Krajobrazne osnove.
<i>Strategija regionalnog razvoja RH</i> , MRRŠVG, 2010.	Ne navodi se.	Ne navodi se.	Ne navodi se.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine RH, Ministarstvo kulture, 2011.	krajolik djelo čovjeka i prirode; ilustrira razvoj zajednice i teritorija kroz pov.	Održivo upravljanje, planiranje i gospodarenje kulturnim krajolicima u cilju očuvanja njihova karaktera.	Uspostaviti kriterije i standarde za dokumentiranje, vrednovanje i zaštitu krajolika. Dopuniti zakonsku regulativu za zaštitu krajolika. izraditi Registar krajolika
Strategija razvoja turizma RH do 2020. Ministarstvo turizma, 2013.	Ne navodi se.	Ne navodi se.	Ne navodi se.

U Crnoj Gori izrađen je i usvojen veliki broj strategija, programa i akcijskih planova koji tretiraju različite sfere zaštite krajolika, predjela, a prikazani su u tablici 5.

Tablica 5: Pregled važećih strateških dokumenata CG i njihov odnos prema pitanjima zaštite predjela

DOKUMENT	POJAM	CILJEVI	MJERE / AKTIVNOSTI
Strategija regionalnog razvoja Crne Gore od 2010-2014. godine	Pejzažna raznovrsnost Prirodna i kulturna baština <i>Napomena:</i> I jedan i drugi pojam spominju se u SWOT analizi za životnu sredinu	-ravnomjeran razvoj jedinica lokalne samouprave -ubrzani razvoj manje razvijenih jedinica lokalne samouprave -regionalni razvoj i zaštita životne sredine -održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa -niskokarbonski razvoj -unapredjenje komunalne infrastrukture	-Izgradnja infrastrukturnih objekata -Privlačenje stranih investitora i identifikovanje oblasti za investiranje -Podsticajne mjere za naseljavanje nerazvijenih opština u cilju smanjenja iseljavanja, -povratka iseljenog i privlačenja novog stanovništva - Podizanje nivoa i kvaliteta obrazovanja,
Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore	predio pejzaž nisu definirani, strategija se bazira više na kulturnom identitetu i zaštiti životne sredine u generalnom	-ubrzanje ekonomskog rasta i razvoj i smanjenje regionalne nejednakosti -smanjenje siromaštva i ostvarivanje jednakosti u obezbjedjenju usluga -smanjenje zagađenja i održivo upravljanje prirodnim resursima -poboljšanje sistema upravljanja i učešća javnosti -očuvanje kulturne raznolikosti i identiteta	-jačanje socijalnih odgovornosti prema životnoj sredini -podsticanje razvoja uslužne ekonomije, turizma, pomorstva i dr. -privlačenje stranih direktnih investicija -primjena principa i smjernica za održivi razvoj Unapredjenje procjene uticaja za turističke projekte -definisanje mreže

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

	smislu		zaštićenih područja -stavljanje pod režim zaštite novih ekosistema -formiranje upravljača za zaštićene objekte prirode -donošenje novih planova upravljanja -usaglašavanje sa zakonodavstvom EU -monitoring
<i>Strategija razvoja turizma do 2020.godine</i>	Baština-tretirana kroz Nacionalne parkove i Svjetsku baštinu kao prednost ovog podneblja	-Stvaranje povoljne turističke infrastrukture -Crna Gora cjelogodišnja turistička destinacija -nje institucionalnog pravnog okvira sa održivim razvojem turizma -uključenje lokalnog stanovništva u turističku privredu	-unapredjenje infrastrukture -jačanje i razvijanje svijesti -sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja -jačanje inspeksijskih službi
<i>Strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja.</i>		Nije donijeta	

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

7. ZAKLJUČCI I REZULTATI ANALIZA

Prepoznavanje i zaštita krajolika na međunarodnoj razini

Analizom međunarodnih dokumenata utvrđen je razvoj ideje o zaštiti krajolika, od očuvanja okoline graditeljske baštine do pojma kulturni krajolik koji može biti urbani, ruralni, memorijalni... Međunarodna zajednica usuglasila je kategorije i vrste krajolika. Pregledno su prikazane u tablici.

Tablica 6: Razvoj koncepta krajolika u poveljama zaštite kulturnog naslijeđa

DOKUMENT	ORG. GODINA	VRSTE KRAJOLIKA
Atenska povelja <i>Athens Charter</i>	ICIC 1931.	- estetika okoline spomenika
Preporuka o očuvanju ljepote i karaktera krajolika i mjesta <i>Recommendation Concerning the Safeguarding of the Beauty and Character of Landscapes and Sites</i>	UNESCO 1962.	- ljepota i karakter povijesnih krajolika i mjesta - ljudskom rukom stvoreni krajolici i mjesta - urbani krajolici i mjesta
Venecijanska povelja <i>Venice Charter</i>	ICOMOS 1964.	- povijesna središta - okolina povijesnih mjesta
Konvencija o očuvanju i zaštiti Svjetskog kulturnog i prirodnog naslijeđa <i>Convention on Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage</i>	UNESCO 1972.	- mjesto (<i>Site</i>) - zaštićeni krajolik - urbani, ruralni i prirodni krajolik - mješovita mjesta
Europska povelja o arhitektonskom naslijeđu <i>European Charter of Architectural Heritage</i>	COUNCIL OF EUROPE 1975.	- prostorna baština - integralna zaštita kulturne i prirodne baštine
Povelja iz Firence o zaštiti povijesnih perivoja i vrtova <i>Charter of Florence for the Protection of Historical Parks and Gardens</i>	ICOMOS/IFLA 1982.	- povijesni vrtovi/perivoji
Povelja o povijesnim gradovima <i>Charter on Historic Towns</i> Washington	ICOMOS 1987.	- povijesni gradovi - urbane cjelina
Konvencija o Svjetskom naslijeđu / Provedbene smjernice za prijemnu Konvencije o Svjetskom naslijeđu <i>World Heritage Convention / Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention</i>	UNESCO 1992.	kulturni krajolik - zajedničko djelo čovjeka i prirode - namjerno, vidljivo oblikovan - organski razvijeni - asocijativni
Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine <i>Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage</i>	UNESCO 2003.	- nematerijalno naslijeđe krajolika
Deklaracija o krajolicima naslijeđa <i>Declaration on Heritage Landscapes</i> Natchitoches	ICOMOS/US 2004.	- povijesni krajolici – krajolici baštine

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. +382 (0)32 661 345, Fax. +382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Bečki memorandum o suvremenoj arhitekturi-upravljanju povijesnim urbanim krajolikom <i>Vienna Memorandum Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape</i>	UNESCO 2005.	- urbani krajolik - povijesni urbani krajolik
Deklaracija o zaštiti okoline struktura, mjesta i područja naslijeđa <i>Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas Xi'an</i>	ICOMOS 2005.	- okolina građevina, mjesta i područja kulturnog naslijeđa - neposredni i okružujući okoliš pridonosi značaju i karakteru područja baštine, kulturnih krajolika
Europska konvencija o krajolicima <i>European Landscape Convention</i>	COE 2000.	- svi krajolici, urbani, ruralni, krajolici mora,...

Osim prepoznavanja vrsta i kategorija krajolika na temelju provedenog pregleda i analize međunarodnih dokumenata može se zaključiti da planiranje i upravljanje krajolikom zahtijeva sustavni pristup te da je međunarodna zajednica predvidjela niz metoda i postupaka zaštite, kao što su:

- izrada i donošenje politike i strategije zaštite krajolika
- zakonska zaštita kulturnih krajolika ocijenjenih na temelju jasno utvrđenih kriterija
- određivanje granica zaštićenog krajolika
- izrada i donošenje plana zaštite i upravljanja zaštićenih krajolika
- sustav upravljanja zaštićenim krajolikom koji može biti povezan i objedinjen s postojećim urbanističkim i regionalnim planskim instrumentima.

Tablica 7: Pregled razvoja metoda zaštite krajolika u međunarodnim poveljama

DOKUMENT	INSTIT. GODINA	METODE ZAŠTITE
Atenska povelja <i>Athens Charter</i>	ICIC 1931.	- problemi očuvanja povijesnih mjesta trebaju biti rješavani na nacionalnoj razini, u skladu sa zakonima pojedinih zemalja; - metode konzervacije i restauracije
Venecijanska povelja o konzervaciji i restauraciji spomenika i mjesta <i>Charter of the Conservation and Restoration of Monuments and Sites</i>	ICOMOS 1964.	- u prvi plan se stavlja metoda konzervacije; - smjernice za očuvanje i zaštitu povijesnog naslijeđa moraju biti primijenjeni u zakonima, sukladno pripadajućoj kulturi i tradiciji; - prilagodba posebnostima svake zemlje.
Preporuka o zaštiti i suvremenoj ulozi povijesnih područja / <i>Recommendation on protection and contemporary role historic areas, Nairobi</i>	UNESCO 1976.	- uspostavljanje nacionalne, regionalne i lokalne politike zaštite; - prilagođavanje zakonske regulative, posebno urbanističkog i regionalnog planiranja u cilju zaštite povijesnih područja.
Povelja o mjestima kulturnog značaja / <i>Charter for Places of Cultural Significance, Burra</i>	ICOMOS, 1981./ 1989.	- uvodi pojam politike zaštite (<i>Conservation Policy</i>); - naglašava potrebu donošenja plana zaštite (<i>conservation plan</i>) kao osnovnog dokumenta svakog programa zaštite.
Povelja o povijesnim vrtovima/perivojima <i>Charter on Historic parks/gardens</i>	ICOMOS/ IFLA 1981.	- inventarizacija i dokumentiranje povijesnih vrtova i perivoja prema jedinstvenim standardima.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Povelja za zaštitu povijesnih gradova i urbanih područja / <i>Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas</i>	ICOMOS 1987.	- izrada konzervatorskog plana (<i>Conservation Plan</i>) kroz multidisciplinarni pristup, zaštita povijesne građe urbanog prostora i usklađenih odnosa između povijesnih urbanih područja i grada u cjelini;
Dokument o izvornosti <i>Document on Authenticity, Nara</i>	ICOMOS 1994.	- zaštita izvorne materijalne građe; - nematerijalne komponente krajolika moraju biti prepoznate, ocijenjene, zaštićene i interpretirane.
Bečki memorandum – Upravljanjepovijesnim urbanim krajolikom <i>Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape</i>	UNESCO 2005.	- povezivanje, usklađivanje suvremene arhitekture s povijesnim urbanim kontekstom; - upravljanje zaštitom (<i>conservation management</i>) i upravljanje promjenama urbanog razvoja; - održivi razvoj i upravljanje urbanim krajolicima.
Deklaracija o zaštiti okoline struktura, područja i mjesta baštine, <i>Xi'an Declaration on Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas</i>	ICOMOS 2005.	- povijesno urbano područje ima funkcionalni i vizualni odnos pripadajućim prirodnim, poljodjelskim ili izgrađenim okruženjem; - promjene koje se u njemu događaju ne smiju narušiti integritet urbanog krajolika.
Operativne smjernice za primjenu Konvencije o svjetskom naslijeđu <i>Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention</i>	UNESCO 2008.	- zaštita cjelovitosti i izvornosti, održavanje ili poboljšanje stanja; - zakonska, regulatorna, institucionalna i/ili tradicijska zaštita na nacionalnoj i lokalnoj razini; - upravljanje koje osigurava zaštitu od razvoja i promjena koje mogu negativno utjecati na prepoznate vrijednosti; - određivanje granica zaštite, određuje se i buffer zona koja, koja uključuje okolinu, važne poglede, vizure te ostala područja, koji su funkcionalno važni u zaštiti; - plan upravljanja koji pokazuje način na koji su vrijednosti krajolika zaštićene, a može biti povezan i objedinjen s postojećim urbanističkim i regionalnim planskim instrumentima.
Europska konvencija o krajoliku <i>European Landscape Convention</i>	COE 2000.	- razumijevanje i prepoznavanje vrijednosti krajolika uz sudjelovanje lokalne zajednice; - vrijednosti krajolika treba povezati s društvenim promjenama, upravljanjem i planiranjem, npr. u sve razine prostornog planiranja; - prepoznavanje karaktera krajolika te izradaplana zaštite krajolika.

Prepoznavanje i zaštita krajolika na nacionalnoj razini

Stanje današnje pravne zaštite krajolika u Hrvatskoj nije dostatno jer ne osigurava primjerenu zaštitu krajolika, važnog elementa prepoznatljivosti i identiteta prostora. Analiza zakonskih i institucionalnih okvira zaštite krajolika u Hrvatskoj te usporedba s pojedinim europskim zemljama te s Crnom Gorom pokazala je u pojedinim aspektima sličnosti, ali i niz većih razlika i nedostataka. Problematika krajolika u Hrvatskoj još uvijek nije shvaćena sveobuhvatno, prema zamisli i načelima *Europske konvencije o krajolicima*. Postojeća zakonska zaštita krajolika u okviru nekoliko zakona u Hrvatskoj nije u dovoljnoj mjeri

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

međusobno usklađena što se najviše odražava na stanju uređenja prostora i izgledu krajolika. Osim *Zakona o potvrđivanju Europske konvencije o krajoliku* ne postoji jedinstven zakon koji bi regulirao pitanja krajolika. Ostali zakoni koji se odnose i kojima se uređuju pitanja krajolika jesu: *Zakon o prostornom uređenju i gradnji*, *Zakon o zaštiti prirode*, *Zakon o zaštiti okoliša* i *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. U nekoliko ostalih zakona čijim se djelovanjem i provođenjem znatno utječe na stanje i izgled krajolika, kao što su: *Zakon o šumama*, *Zakon o vodama*, *Zakon o regionalnom razvoju*, *Zakon o poljoprivredi*, *Zakon o energiji*, *Zakon o cestama* nije vidljiv odnos prema krajoliku, niti ga se posebno prepoznaje.

Iako je *Strategija prostornog uređenja* izrađena prije donošenja *Europske konvencije o krajoliku*, u duhu tadašnjih spoznaja o potrebi vrjednovanja i obzirnog korištenja cjelokupnog prostora države, a ne samo izdvojenih područja visoke vrijednosti, planirala je izradu *Krajobrazne osnove Hrvatske*, kao prostorno-planske podloge za integralnu zaštitu prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti prostora, te identiteta krajolika. Već je tada bilo naglašeno da *Krajobraznu osnovu* treba *uspostaviti i održavati na državnoj, županijskoj i gradskoj/općinskoj razini, pri nadležnim službama prostornog uređenja, uz multidisciplinarnu suradnju službi zaštite prirodne i graditeljske baštine, zaštite okoliša te nositelja relevantnih znanstvenih i stručnih projekata*. Naglašeno je da se krajobrazna osnova izrađuje metodom interdisciplinarnog rada, objedinjava podatke o integralnim vrijednostima prostora, a osobito: prirodnim, ekološkim, kulturnim, povijesnim, estetskim, rekreacijskim i gospodarskim, te omogućava određivanje područja zajedničkih obilježja tipološki razvrstaj - karakterizaciju i njihovo sintezno vrjednovanje. Očekivalo se da će rezultati krajolične osnove dati uvid u pogodnosti, osjetljivost ili ugroženost određenih krajolika s obzirom na moguće namjene i zahvate u prostoru, ali i za oblikovanje preporuka, smjernica i mjera za njegovu zaštitu. Također je bilo zacrtano da će se krajobrazne podloge koristiti pri izradi dokumenata prostornog uređenja na svim razinama - od države, županija do gradova i općina. Navedeno još uvijek nije uspostavljeno, niti nije utvrđena jedinstvena metodologija i standardi potrebni za njezinu izradu.

Institucije koje se u Hrvatskoj bave pitanjima krajolika jesu: Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Uprava za prostorno uređenje i Zavod za prostorno planiranje; Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine; Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i Državni zavod za zaštitu prirode. Akademski pristup krajoliku zastupljen je na nekoliko fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Zadru, i to na: Arhitektonskom, Agronomskom, Prirodoslovno matematičkom (odsjek Geografije) i Filozofskom fakultetu (Sociologija i Etnologija). Između pojedinih disciplina koje obuhvaćaju pitanja krajolika i pripadajućih pristupa postoje razlike, a nisu usuglašeni ni pojmovi krajolik/krajobraz/pejsaž, što dovodi do neusklađenosti u razumijevanju, definicijama i interpretaciji pitanja vezanih uz krajolik. Bavljenje pitanjima krajolika, s nazivom krajobraz – danas je u nadležnosti prirodnih i okolišnih disciplina, te krajobraznih arhitekata, koji se bave njegovim prirodnim sastavnicama te ne uključuju kulturne.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Zaštitom su za sada obuhvaćeni jedino krajolici uključeni u područja nacionalnih parkova, parkova prirode i regionalnih parkova, ali se zaštita provodi prema *Zakonu o zaštiti prirode*, što ukazuje na nadležnosti i bavljenje prirodnim sastavnicama. Kulturni krajolici za čiju zaštitu postoje pretpostavke prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* dosad su zaštićeni u vrlo malom broju. Jedan od razloga jest nedostatak teorijskih istraživanja koja bi bila polazište i omogućila uspostavljanje jedinstvenog metodskog pristupa za izradu stručnih standarda i kriterija za dokumentiranje, vrednovanje i zaštitu kulturnih krajolika, a s druge strane je pitanje provođenja mjera zaštite i osnivanje tijela koje će se baviti upravljanjem i zaštitom kulturnog krajolika. Istraživanja i analize ukazuju da pozornost treba usmjeriti i običnim, živim krajolicima koji su stoljećima bili naseljeni i kultivirani, kao ruralni, poljodjelski, a danas su bez stanovnika, a obradive površine zapuštene. Zbog zahtjeva za novom gradnjom spadaju u ugrožena područja. Prostorni planovi županija, gradova i općina pretežito sagledavaju krajolik s gledišta prirodnih vrijednosti i biološke raznolikosti (staništa, ugrožene vrste, zaštićena područja prirode i dr.), ali pri tom ne sagledavaju problematiku cjelovite zaštite i očuvanja krajolika. Vrednovanje krajolika i njegovih obilježja nije provedeno za jadransko priobalje i otoke, koji su u velikoj mjeri izloženi pritiscima razvitka te otvaranjem turističkih predjela, često u najvrjednijim krajolicima. Upravo se neselektivnim širenjem građevnih i turističkih područja nastavlja *betonizacija* obale; nestaju krajolici stvarani tisućljećima, a time se gubi zavičajni pa i nacionalni identitet.

Analiza međunarodnih primjera pokazala je da se pitanja krajolika različito rješavaju u pojedinim zemljama i da osim Francuske, Italije, Njemačke, isl, koje imaju zakone koji se odnose na krajolik, ostale europske zemlje pitanja krajolika rješavaju drugim zakonima, koji su u nadležnosti različitih ministarstava (za kulturna dobra, okoliš, poljoprivredu, ribarstvo i prirodu i sl.) Znatno broj zemalja prepoznaje krajolik u svojim Ustavima u kojima je jasno izražen odnos prema okolišu kao novoj odgovornosti države ili kao ljudska prava, a krajolik je uključen kao integralni dio koncepta okoliša. Primjerice na razini regija, saveznih država Njemačke o krajoliku se govori u okviru povezanosti sa zaštitom umjetničkih, povijesnih, kulturnih i prirodnih spomenika, vanjskog izgleda gradova, sela i krajolika, područjima prirodnih i panoramskih ljepota. Slično je i u statutima talijanskih i španjolskih regija, odnosno pokrajina, u kojima je također izravno obuhvaćen pojam krajolika. U slučajevima gdje javna politika krajolika nije jasno određena i nema zasebne odgovorne uprave, različiti odjeli iz pojedinih ministarstava zajednički dogovaraju pitanja vezana uz krajolik, a najčešće su uključena tri spomenuta ministarstva. Oni se povezuju u okviru koordinacije unutar koje se uspostavljaju pristupi i načela djelovanja. Osnivanje posebne ustanove omogućuje učinkovitu brigu o krajolicima, kao što je primjerice *British Countryside Commission*. Slično primjeru Velike Britanije i mnogim europskim zemljama su odgovornost i briga o krajolicima povjereni lokalnoj i regionalnoj upravi, kao što je slučaj s Irskom, Francuskom i skandinavskim zemljama. Posredna zaštita krajolika ostvaruje se kroz ostale zakone i propise, a odnos prema krajoliku ostvaruje se u sustavu prostornog planiranja, te kroz izradu posebnih, krajoličnih/pejsažnih planova i studija.

Usporedbom i analizom postojećeg institucionalnog sustava i hrvatskih zakona koji uključuju

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

108

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

pitanja zaštite, planiranja i upravljanja krajolika s međunarodnim zaključeno je da određeni stupanj pravne zaštite postoji, ali nije dostatan te da je potrebna revizija i dopuna zakona te osnivanje Agencije ili druge ustanove za pitanja krajolika. Problematika krajolika u Hrvatskoj još uvijek nije shvaćena sveobuhvatno, prema zamisli i načelima *Europske konvencije o krajolicima*. Postojeća zakonska zaštita krajolika u okviru nekoliko zakona Hrvatskoj nije u dovoljnoj mjeri međusobno usklađena što se najviše odražava na stanju uređenja prostora i izgledu krajolika. Krajolik stoga treba ugraditi u pravilnike i podzakonske akte u nadležnosti resornih ministarstava, osobito prostornog uređenja, posebice u *Pravilnik o načinu izrade prostorno- planske dokumentacije*. Krajolik treba ugraditi u ostale sektore koji na njega imaju neizravan utjecaj, kao što su: turizam, poljoprivreda, šumarstvo, promet, vodno gospodarstvo, regionalni razvoj i dr. U cilju primjerene skrbi o krajoliku potrebno je osnovati stručno tijelo, *Agenciju* i sl. ustanovu te osigurati međuresornu suradnju tijela državne i regionalne uprave, planerskih organizacija, nevladinih organizacija i ostalih. Krajolik treba ugraditi u *Ustav*, kao konstitutivnu i suštinsku komponentu čovjekove okoline, koja odražava raznolikosti kulturnog i prirodnog naslijeđa i važan je element prostornog identiteta. Treba uspostaviti krajoličnu politiku s ciljem podizanja svijesti o vrijednostima i potrebi zaštite i očuvanja krajolika te korištenju njegovih potencijala za održivi razvitak i promicanje kakvoće života. Krajolična politika u obliku Nacionalne strategije trebala bi odrediti značaj i iskazati javni interes prema vrijednostima krajolika te dati smjernice za ostvarivanje ciljeva, inicijativa i metoda njihove provedbe.

Planiranje u krajoliku i planiranje krajolika jest dio prostornog i urbanističkog planiranja, koje mora više uvažavati posebnosti i vrijednosti krajolika. Zbog nedostatka propisanih obveza i stručnih standarda potrebno je izraditi odgovarajuće podzakonske dokumente i upute u cilju zaštite i očuvanja krajolika kao identiteta prostora. Glavni instrument provedbe zaštite, planiranja i korištenja krajolika je prostorno-planska dokumentacija. Krajobrazna osnova izrađena prema međunarodno prihvaćenim standardima treba biti podloga za izradu strateških i planskih dokumenata te za izradu prostorno-planske dokumentacije svake jedinice lokalne samouprave.

Prepoznavanje i zaštita krajolika na lokalnoj razini

Dosadašnji alat za prepoznavanje i vrednovanje krajolika na regionalnoj i lokalnoj razini je prostorno planska dokumentacija. To je provedeno u okviru: Prostornog plana Dubrovačko neretvanske županije, Prostornog plana uređenja Grada Dubrovnika, Generalnog urbanističkog plana Dubrovnika i Urbanističkog plana uređenja športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka. Identifikacija krajolika temeljila se na *Pravilniku o sadržaju i načinu izrade prostorno planske dokumentacije*. Prema Prostornom planu DNŽ izdvojene su sljedeće kategorije vrijednih krajolika: osobito vrijedni predjeli - prirodni krajobrazi te osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi. Predloženo je da se temeljem Plana očuva 61 osobito vrijedno područje - prirodni krajobraz, te je za navedena područja previđena za zaštitu planirana izrada stručnog obrazloženja ili stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite na temelju Zakona o zaštiti prirode.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Također su određeni osobito vrijedni predjeli - kulturni krajobrazi na 17 lokacija. Za njih se propisuju mjere zaštite, a ne propisuje se izrada detaljnije dokumentacije te stručne podloge radi pokretanja postupka zaštite temeljem Zakona o zaštiti kulturnih dobara. Prepoznata je suhozidna gradnja kao specifični oblik tradicionalnog obrađivanja tla te veće površine pod vinogradima i maslinicima. Također su prepoznate ambijentalne cjeline ruralnih i urbanih naselja i to u cjelovitoj slici gabarita te tzv. etnozone.

Prostorni plan uređenja Grada Dubrovnika preuzima podatke o osobito vrijednom predjelu - prirodnom krajobrazu iz Prostornog plana DNŽ, a nalazi se na području obuhvata Grada. To su: estuarij Rijeke Dubrovačke, kao ekološki vrijedno područje; Srđ s naseljem Bosanka koje uključuje plato, padine prema gradu te vrhove Strinčijeru, Žarkovicu i naselje Bosanka koji predstavljaju prirodni, zeleni okvir grada. Planira se zaustavljanje daljnje izgradnje na način da se ne zauzimaju površine Srđa te šumsko-uzgojnim zahvatima pošumljavanje devastiranog prostora. Napomenuto je da gradnja u funkciji turizma i rekreacije planirana na platou Srđa ne smije ugroziti vizure prema Gradu. Navedenim, osobito vrijednim predjelima - prirodnog krajobraza dodaju se područja: stjenovitih obronaka Rijeke dubrovačke; zelenih padina i vrhova Babinog Kuka, Hladnice, Montovjerne i Gorice te prostor povijesne prigradske vrtne zone, kojega su u vrijeme Dubrovačke Republike, kao planirani prigradski predjel zauzimali ljetnikovci smješteni u prostranim i dobro uređenim vrtovima. Osim opće mjere da je sve navedene lokalitete potrebno zaštititi, ne propisuju se daljnji, detaljniji postupci.

Generalni urbanistički plan Dubrovnika preuzima podatke iz Prostornog plana Grada Dubrovnika: određuje zone osobito vrijednog prirodnog krajobraza: Gruški zaljev i stjenovite padine Rijeke dubrovačke; vrhove Montovjerne, Gorice, Hladnice, Gimana, Babinog Kuka, V. i M. Petke; padine Srđa kao zelenu fasadu grada s istaknutim ekološkim značenjem; Lokrum kao jedinstveni prirodni zeleni kontrapunkt gradskih zidina. U Planu su propisane vrlo općenite mjere zaštite krajobraza budući da se ne temelje na provedenim analizama i vrednovanju prostora, stoga i nisu definirane za konkretne situacije.

Prema UPU športsko rekreacijskog centra s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka - sjever i Bosanka - jug utvrđeno je postojanje fortifikacijskog krajolika. Međutim, osim uvjeta za prenamjenu tvrđava i aktiviranje triju povijesnih komunikacija ne propisuju se pobliži uvjeti za cjelovito istraživanje i valorizaciju prostora kao fortifikacijskog krajolika s njegovim graditeljskim prirodnim komponentama. Za cijeli je prostor iskazan načelni stav da je obvezno stvoriti skladnu funkcionalnu, percepcijsku i krajobrazno-ekološku povezanost golf resorta s bližim i daljim susjedstvom u prostoru Srđa. Međutim, nisu navedene posebne mjere niti uvjeti kojima bi se to ostvarilo, izuzev da je potrebno koristiti prevladavajuće autohtono i djelomice udomaćeno bilje. Propisana je izrada *Detaljnog urbanističkog plana*, provedba javnog arhitektonskog natječaja za tri prostorne cjeline te izrada projekta krajobraznog uređenja. Za izradu navedene dokumentacije nije propisana izrada odgovarajućih analiza i vrednovanja krajolika koji bi rezultirali primjerenim posebnim uvjetima za izraditi predviđena dokumentacija.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

U Razvojnoj strategiji Dubrovačko-neretvanske županije 2007.-2013. planirano je utvrditi krajobrazne tipove i značajnije krajobraze u županiji te ih uključiti u baze podataka sustava zaštite prirode; utvrditi krajobrazne tipove i osobito vrijedne krajobraze kao zaštićene prirodne vrijednosti te osigurati mjere zaštite praćenjem stanja, uvrštenjem tih područja u prostorno planske dokumente te upravljanje zaštićenim područjima, sukladno zakonskoj regulativi. Krajobrazi su u ovoj Strategiji prepoznati isključivo kao prirodne vrijednosti koje se štite temeljem Zakona o zaštiti prirode. U Programu zaštite okoliša Dubrovačko neretvanske županije 2012.-2015. te u Programu zaštite okoliša Grada Dubrovnika od 2012. do 2015., naglašeno je da je potrebno je izraditi Krajobraznu osnovu Županije i Grada Dubrovnika, koja bi predstavljala jednu od stručnih podloga i za izradu Razvojne strategije Grada Dubrovnika. Cilj je ukazati na raznolikost i značenje pojedinih tipova krajobraza te izraditi strateške smjernice kako bi se osigurale mjere za zaštitu njihovih posebnosti u procesu prostornog planiranja i upravljanja drugim sektorskim aktivnostima. Krajobrazna osnova uključila bi inventarizaciju, razvrstavanje i vrednovanje krajobraza te izradu smjernica za održivo korištenje cjelokupnog prostora Grada Dubrovnika te za očuvanje i unaprjeđivanje identiteta prostora.

Iako su prepoznavanje i zaštita krajolika, bilo visokog stupnja prirodnosti ili oblikovanih čovjekovim djelovanjem navedeni kao ciljevi očuvanja prostora u strateškim, programskim i prostorno planskim dokumentima Dubrovačko neretvanske županije i Grada Dubrovnika - nije uslijedila njihova realizacija. Jedan od razloga je i taj što nije određeno koja je institucija nadležna za provođenje, niti su na nacionalnoj razini propisani standardi i metode izrade razvrstavanja, prepoznavanja i vrednovanja krajolika.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
 Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
 Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
 E-mail: bastina@opstinativat.com
 www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
 Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
 Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
 E-mail: zavod.bastina@gmail.com
 www.zzpudnz.hr

8. PREPORUKE ZA USPOSTAVU KRAJOBRAZNIH POLITIKA TE ZA ZAKONODAVNI OKVIR

Provedenim analizama u ovoj studiji utvrđeno je da je pretpostavka učinkovite zaštite krajolika stvaranje primjerene zakonske osnove, temeljem koje slijedi uključivanje krajolika u dokumente prostornog uređenja te u ostale programe i projekte. Stoga primjerena zaštita krajolika zahtijeva odgovarajuću normativni: zakonski i institucionalni okvir, koji u Hrvatskoj u osnovi postoji, ali nije zadovoljavajuće razine. Usporedba i analiza postojećeg normativnog sustava koji uključuju pitanja zaštite, planiranja i upravljanja krajolicima u Hrvatskoj s međunarodnim, upućuje na manjkavosti i potrebu revizija i dopune. Stoga je potrebna dopuna i usklađivanje zakonske osnove u pitanjima zaštite krajolika u područjima prostornog uređenja, zaštite prirode, okoliša i kulturne baštine te u ostalim sektorima koji izravno ili neizravno utječu na stanje krajolika. Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajolika potrebno je na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini osigurati njihovu primjenu i provođenje.

Prema obvezama koje proizlaze iz Zakona o prihvaćanju konvencije o europskim krajobrazima u Hrvatskoj treba uspostaviti odgovarajuće institucionalne i pravne okvire za brigu o krajolicima. Preuzete obveze su:

- krajolike priznati zakonom kao bitnu sastavnicu čovjekova okruženja, izraz raznolikosti kulturnog i prirodnog naslijeđa i temelj identiteta područja
- uspostaviti i provoditi krajolične politike koje imaju za cilj zaštitu, upravljanje i planiranje, donošenjem posebnih mjera
- ugraditi krajolik u svoje politike regionalnog i urbanističkog planiranja te u politike povezane s kulturom, zaštitom okoliša, poljoprivredom, socijalnom i gospodarskom politikom, kao i u sve druge politike koje mogu izravno ili neizravno utjecati na krajolik.
- prepoznati vlastite krajolike na teritoriju države i provesti tipološku podjelu
- analizirati i ocijeniti značajke krajolika te pritiske uslijed kojih se mijenjaju te pratiti promjene
- ocijeniti tako prepoznate krajolike, na temelju stručnih kriterija vrijednosti, ali i onih koje im pridaju stanovnici.
- uspostaviti postupke sudjelovanja javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti te drugih zainteresiranih strana u provedbi krajoličnih politika.

Osim izrade i donošenja Nacionalne strategije zaštite krajolika i određivanja tijela nadležnog za pitanja krajolika treba uspostaviti model uključivanja krajolika u dokumente prostornog uređenja svih razina i vrsta te povezivanje resora koji izravno ili neizravno utječu na stanje i izgled krajolika. Da bi se omogućila zadovoljavajuća zaštita krajolika prema odrednicama Europske konvencije o krajoliku te prema vlastitoj podjeli nadležnosti i u skladu s ustavnim načelima i upravnim uređenjem, potrebno je sljedeće:

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- krajolike treba priznati kao suštinsku sastavnicu identiteta prostora i konstitutivnu komponentu čovjekove okoline te ih ugraditi u Ustav RH
- osigurati jedinstvenu zakonodavnu osnovu za zaštitu krajolika donošenjem novog Zakona o zaštiti krajolika ili kroz usuglašavanje: Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Zakona o prostornom uređenju unutar kojih je već postavljena tema zaštite krajolika i krajobraza
- upotpuniti i uskladiti zakonodavstvo s područja zaštite prirode, okoliša, kulturne baštine i prostornog uređenja s Europskom konvencijom o krajoliku. Dopuniti zakonsku regulativu zaštite prirode koja se odnosi na nacionalne, parkove prirode, regionalne parkove i spomenike parkovne arhitekture, uključivanjem brige o njihovim kulturnim sastavnicama
- uspostaviti i provoditi politike koje imaju za cilj zaštitu obilježja krajolika na nacionalnoj, regionalnoj/županjskoj i lokalnoj razini. Krajolik ugraditi u politike prostornog planiranja i sve ostale koje izravno ili posredno utječu na stanje krajolika (gospodarstvo, turizam, vodno gospodarstvo, šumarstvo, poljodjelstvo, energetika, kultura i sl.)
- osnovati stručnu ustanovu (*Agenciju* ili *Odjel za krajolike* pri Ministarstvu kulture, Ministarstvu zaštite okoliša i prirode i/ili Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja), koja bi se na stručnoj ili znanstveno-stručnoj osnovi bavila zaštitom krajolika, bila interdisciplinarna te bi objedinila prirodne i kulturne sastavnice krajolika
- osigurati međusektorsku suradnju i koordinirano djelovanje između Ministarstva zaštite okoliša i prirode, Ministarstva kulture i Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja te suradnju s ostalim nadležnim Ministarstvima (regionalnog razvitka, poljoprivrede, turizma, mora i prometa,..)
- osnovati *Nacionalno povjerenstvo za krajolike* koje će utvrditi standarde i kriterije za prepoznavanje, vrjednovanje i zaštitu krajolika. Isto tako treba razraditi standarde za postupanje s krajolicima u postupku izrade prostornih i urbanističkih planova
- utvrditi kriterije i donijeti podzakonske akte (pravilnike i propise) kojima se detaljnije reguliraju kriteriji zaštite, planiranja i upravljanja krajolicima
- u cilju očuvanja obilježja / karaktera krajolika potrebno je provesti prepoznavanje, dokumentiranje i vrjednovanje krajolika države i svih županija izradom Krajobraznih osnova u kojima će se odrediti mjere zaštite te način upravljanja obilježjima krajolika
- za to je potrebno osigurati provođenje jedinstvene metodologije – tipološkog razvrstavanja krajolika na razini države - prepoznavanje krajoličnih regija Hrvatske, a na regionalnoj i lokalnoj kroz detaljniju karakterizaciju na tipove (podtipove, uzorke)
- izraditi podzakonske dokumente vezane uz planiranje, zaštitu, očuvanje i uređenje krajolika, a *Pravilnikom* odrediti standarde u kartografskoj obradi podataka o krajoliku u sklopu prostorno-planske dokumentacije

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- *Plan zaštite obilježja krajolika, odnosno Krajolični /pejsažni plan* trebao bi postati dio sustava prostorno planske dokumentacije. Treba ga uključiti u vrste prostornih i urbanističkih planova, te ga obuhvatiti *Pravilnikom* o kriterijima i načinu izrade prostorno planske dokumentacije
- ubrzati primjenu GIS-a, kao standardizirane tehničke podrške
- osigurati pravnu podršku i normativne okvire za izradu popisa i baze podataka krajolika iznimnih vrijednosti - *Upisnik (registar) krajolika Hrvatske*.
- uvesti nagrade i poticaje za primjere dobre prakse u zaštiti i očuvanju krajolika
- osigurati sudjelovanje javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti te ostalih zainteresiranih u provedbi politika krajolika.

Krajolici Hrvatske odražavaju raznolikosti kulturnog i prirodnog naslijeđa i kao važan element prostornog identiteta doprinose kvaliteti i raznolikosti europskog. Također mogu biti doprinos gospodarstvu gradova i regija kroz odgovarajuću zaštitu, upravljanje i planiranje te predstavljaju važan faktor za kvalitetu života pojedinaca i društvenu dobrobit u urbanim, ruralnim i degradiranim područjima. Integralni pristup krajoliku treba biti integriran u sve politike koje na krajolik imaju izravni ili neizravni utjecaj, a neizostavni je u prostornom planiranju kako bi se očuvale njegove kulturne, okolišne, socijalne i ekonomske vrijednosti. Aktivno uključivanje svih dionika u planiranje razvoja krajolika, kroz tzv. participativne demokracije ključni je faktor u osiguravanju da razvoj politike krajolika ima potporu javnosti.

1. Prema obvezama koje je RH preuzela potpisivanjem međunarodnih i europskih dokumenata vezanih uz zaštitu krajolika potrebno je na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini osigurati njihovu primjenu i provođenje.
2. Krajolike priznati kao važnu sastavnicu identiteta prostora te ih ugraditi u zakone RH:
  - donošenjem Zakona o zaštiti krajolika i kroz usklađivanje i dopunu Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i Zakona o prostornom uređenju unutar kojih je već postavljena tema zaštite krajolika / krajobraza
  - izraditi podzakonske dokumente vezane uz planiranje, zaštitu i korištenje krajolika, te odrediti stručne standarde uključivanja podataka o krajoliku u prostorno -plansku dokumentaciju.
3. Donijeti *Nacionalnu strategiju zaštite krajolika/krajobraza* i odgovarajuće politike zaštite te ih povezati s ostalima, kao što su prostorno uređenje, turizam, poljoprivreda.
3. Osnovati stručnu ustanovu (Agenciju, Opservatorij, Odjel ili sl.), koja bi se bavila organizacijom, istraživanjima, izradom dokumentacije, promocijom, informiranjem i javnom edukacijom o pitanjima krajolika (nacionalna i regionalna razina).

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zwpudnz.hr

4. Utvrditi jedinstvene standarde i kriterije za provođenje tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika na svim razinama (nacionalna, regionalna, lokalna) te izraditi Krajobrazne osnove.
3. Analizirati obilježja i vrijednosti krajolika i njegovih sastavnica u sklopu stručne podloge za svaku razinu prostorno planske dokumentacije, a mjere zaštite ugraditi u odredbe plana.
4. Utvrditi jedinstvene standarde i kriterije za prepoznavanje, vrednovanje i zaštitu krajolika iznimnih vrijednosti (prirodnih i kulturnih) te za izradu Plana krajolika (PPPPO)
5. Osigurati integralni i multidisciplinarni pristup krajoliku – uvažavanjem prirodnih i kulturnih obilježja.
6. Osigurati sudjelovanje stanovnika, vlasti i svih zainteresiranih u donošenju odluka o budućem razvoju i zaštiti krajolika.

Ovaj projekt je financiran
od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

115

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zgpudnz.hr

9. PREPORUKE ZA ZAŠTITU KRAJOLIKA PODRUČJA OBUHVATA KROZ PROSTORNO-PLANSKU DOKUMENTACIJU I OSTALE AKTIVNOSTI

Sukladno važećoj zakonskoj regulativi te obvezujućim međunarodnim dokumentima na lokalnoj je razini moguće provoditi prepoznavanje i primjerenu zaštitu krajolika - temeljnog čimbenika prostornog identiteta. *Europska konvencija o krajoliku* zahtijeva od država potpisnica da osiguraju odgovarajuće mjere za prepoznavanje, ocjenu i zaštitu krajolika na cjelokupnom teritoriju ili na određenom području. Barcelonska konvencija naglašava da su primorski krajolici najranjivije područje Mediterana, te da se pravna zaštita mediteranskih krajolika, definira stupanjem na snagu *Protokola o integriranom upravljanju priobalnim područjem Mediterana* (ICZM protokol). Zakonom je određeno da će se priobalni krajolici prepoznati i štititi kako bi se osigurala njihova puna zaštita, odgovarajuće prostorno planiranje i upravljanje. Posljednjih se godina povećava briga za primorske mediteranske krajolike, zbog povećanja svijesti o njihovoj važnosti kao elementima identiteta. Osim toga, priobalni krajolici mogu omogućiti kvalitetan život lokalnim stanovnicima i biti turistička atrakcija, što je od velike važnosti za gospodarski razvoj. Stupanjem na snagu ICZM protokola kao pravnog instrumenta u praksi će se doprinijeti učinkovitijem upravljanju prostorom i odgovarajućem održivom prostornom razvoju.

Racionalnim i odgovornim planiranjem budućih aktivnosti moguće je osigurati održivi razvoj priobalnog područja na način da se krajolici sagledavaju u skladu s ekonomskim, društvenim i kulturnim razvojem. Održivo planiranje razvoja podrazumijeva prostorno planiranje koje ima za cilj i razvoj i zaštitu, a integralno prostorno planiranje mora definirati jasne i detaljne uvjete za razvoj aktivnosti u prostoru, uvažavajući obilježja i kapacitet krajolika. Kako bi se osigurala zaštita krajolika Mediterana kao i provođenje primjerenog prostornog planiranja i upravljanja krajolikom, potrebni su novi alati prostornog planiranja te novo uspostavljene metodologije za prepoznavanje, vrednovanje i zaštitu krajolika. Kvalitetne stručne studije i smjernice koje se izrađuju na osnovu provjerenih alata i usvojenih metoda rada doprinose odgovornom donošenju odluka o prostornom razvoju. Važno je da primjenjeni alati i metodologije budu što je moguće više uporedivi za sva područja Mediterana. Također je važno da se priobalnim područjima pristupi na jedinstven i sveobuhvatan način koji teži prekograničnoj suradnji i postizanju ujednačenih i usporedivih rezultata. Metodologije i alati prostornog planiranja predstavljeni su u dokumentu *Metodologije upravljanja krajolikom: sintezni izvještaj tematskih studija* (Landscape Management Methodologies: A Synthesis Report of Thematic Studies) kojima se osigurava kvalitetno i održivo postorno planiranje te razvoj priobalnog područja s naglaskom na zaštiti priobalnih krajolika. Naglašena je potreba revitalizacije sredozemnih krajolika na područjima gdje se napuštaju tradicionalne djelatnosti, te time dolazi i do degradacije i nestajanja tipičnih uzoraka.

Kao podloge za izradu prostorno planske dokumentacije svih razina (Prostorni plan županije i Prostorni plan uređenja Grada, te sve vrste urbanističkih planova) trebaju se uključiti rezultati prepoznavanja i ocjene karaktera krajolika koji se, ovisno o vrsti plana provode za razinu općeg

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

116

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

krajobraznog tipa pa do razine uzorka krajolika. Provođenje karakterizacije - tipološkog razvrstavanja i ocjene karaktera krajolika važni su elementi europske prostorne politike, vezani za očuvanje raznolikosti krajolika. Metoda ocjene karaktera krajolika odnosi se na prepoznavanje i određivanje elemenata i obilježja koji čine krajolike (krajolične jedinice) međusobno različitim te na opisivanje razlika u njihovu karakteru i ocjeni vrijednosti pojedinih, za karakter krajolika određujućih svojstava. Ovisno o vrsti, odnosno kategoriji krajolika razlikuje se nekoliko zasebnih metoda karakterizacije, kao što su: metoda povijesne karakterizacije krajolika, metoda urbane karakterizacije te metoda karakterizacije krajolika mora. Rezultati provođenja navedenih metoda su karte tipova (područja) krajolika sa smjernicama za planiranje i upravljanje. Na taj je način moguće kategorizirati priobalne, povijesne i urbane krajolike prema njihovim strukturnim i vizualnim obilježjima, pripremati osnove za uspostavljanje režima zaštite za područja iznimne vrijednosti te određivati smjernice za razvoj i zaštitu pojedinih tipova krajolika u prostornom planskim dokumentima i ostalim sektorskim planovima koji na njih imaju izravan ili neizravan utjecaj. Ocjene vizualne i krajobrazne osjetljivosti koriste se u prostornom planiranju, posebno u planiranju promjena u krajoliku jer omogućavaju zaštitu vrijednosti krajolika kroz planske instrumente. Rezultati ocjene osjetljivosti krajolika mogu se koristiti u u procesima planiranja prostora kao što su: namjena i korištenje prostora, otvaranje novih građevnih područja; smještaj obnovljivih izvora energije ili korištenje prirodnih resursa; određivanje osjetljivih područja za zaštitu; priprema strateških procjena utjecaja na okoliš; i sl.

Zbog različitih pritisaka razvoja krajolici pripadaju među najosjetljivija i najugroženija područja. Identifikacija i valorizacija krajolika iznimne vrijednosti omogućiti će zaštitu najvrijednijih, prepoznatljivih elemenata i obilježja područja. Prepoznavanje i zakonska zaštita primorskih mediteranskih krajolika iznimne vrijednosti, kao i određivanje smjernica za njihov razvoj i zaštitu može doprinijeti zaštiti identiteta područja, kvaliteti života stanovnika i razvoju turizma. Na taj će se način usporiti ili možebitno zaustaviti procesi degradacije i ugrožavanja obilježja prostora. Podatke o krajolicima izuzetne vrijednosti treba uključivati u sektorske politike i legislativu te ih uključiti u odgovarajuće programe za osiguranje sredstava za provođenje zaštite. Revitalizacija krajolika je metoda koja se koristi za obnovu napuštenih, zanemarenih ili degradiranih područja. To mogu biti područja napuštenog poljoprivrednog zemljišta ili područja koja su zbog drugih pritisaka razvoja značajno promijenila svoje izvorno stanje. Revitalizirani krajolik s vremenom obnavlja svoj karakteristični izgled, te time doprinosi uspostavljanju i očuvanju prostornog integriteta i identiteta.

Za područje okoline, smještaja starog grada Dubrovnika upisanog na listu Svjetske baštine treba primijeniti suvremene stručne pristupe izražene u međunarodnim i europskim konvencijama. Uključivanje i suradnja predstavnika lokalnih zajednica, konzervatora, vlasnika, političara i onih koji pripremaju razvojne planove i programe važno je za postizanje održive turističke industrije te poboljšanje zaštite resursa baštine za buduće generacije. Pri tome treba poticati izradu planova i politika razvoja, s ciljevima i strategijama koje se odnose na korištenje nasljeđa i kulturne aktivnosti u kontekstu njihovog

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

očuvanja i zaštite. Razvoj turizma i infrastrukturni projekti trebaju uzeti u obzir estetske, društvene i kulturne dimenzije, prirodne i kulturne krajolike, obilježja bioraznolikosti i širi vizualni kontekst nasljeđa. Također treba poštovati prava i interese zajednice domaćina (na regionalnoj i lokalnoj razini), vlasnika i svih dionika koji imaju tradicionalna prava i odgovornosti nad vlastitim područjem. Oni bi trebali biti uključeni u uspostavu ciljeva, strategija, politika i protokola za identifikaciju, očuvanje, upravljanje, prezentaciju i interpretaciju resursa baštine u turističkom smislu.

Kulturni značaj baštine sadržan je u njoj samoj, njezinoj građi, smještaju (*Setting*), korištenju, povezanostima, značenjima, vezanim mjestima i srodnim objektima. Smještaj, odnosno okolina kulturnog dobra (baštine) definirana je kao neposredno i prošireno okruženje koje je dio, ili doprinosi njegovom značaju i prepoznatljivom karakteru. Osim fizičkih i vizualnih aspekata, smještaj uključuje i međudjelovanje s prirodnim okolišem; povijesnim ili sadašnjim, društvenim ili duhovnim praksama, običajima, tradicionalnim znanjima, korištenjem i aktivnostima te drugim oblicima nematerijalnih aspekata kulturne baštine koji su stvorili i oblikovali prostor. Očuvanje zahtijeva zadržavanje odgovarajuće vizualne okoline i drugih odnosa koji doprinose kulturnom značaju baštine. Nova gradnja, rušenja ili druge promjene koje bi mogle negativno utjecati na okolinu ili na prostorne i vizualne odnose nisu prihvatljivi. Zbog toga je potrebno razvijati odgovarajuće planske alate i strategije za zaštitu i upravljanje područjima koja oblikuju okolinu kulturnog naslijeđa. Ključni pojmovi prepoznavanja i određenja kulturnog dobra jesu njegova cjelovitost, integritet, te autentičnost koji moraju biti povezani s vrednovanim obilježjima. Povijesno urbano područje ima funkcionalni i vizualni odnos s pripadajućim prirodnim, poljodjelskim ili izgrađenim okruženjem koje doprinosi njegovu značenju, značaju i vrijednosti, a promjene koje se u njemu događaju ne smiju narušiti njegovu cjelovitost i autentičnost.

Osnova politike zaštite leži u izradi i donošenju Plana zaštite - Konzervatorskog plana i Plana upravljanja kao osnovnog dokumenta svakog programa zaštite kulturnog dobra upisanog na listu Svjetske baštine. Stari grad Dubrovnik treba promatrati kao povijesni urbani krajolik, pri čemu pristup povijesnog urbanog krajolika ima za cilj zaštititi kvalitetu, poboljšati održivo korištenje te promicati društvenu i funkcionalnu raznolikost urbanog prostora i njegovog dinamičkog karaktera. Ovakav pristup povezuje ciljeve zaštite urbane baštine, društvenog i ekonomskog razvoja, a uzima u obzir kulturnu raznolikost i kreativnost kao ključno mjesto za humani, društveni i ekonomski razvoj te osigurava alate za upravljanje fizičkim i društvenim promjenama. Ujedno omogućava da suvremene intervencije budu harmonično integrirane s baštinom u povijesnoj okolini te da se oslanjanju na regionalni kontekst. Pristup povijesnog urbanog krajolika temelji se na primjeni tradicionalnih i inovativnih alata prilagođenih lokalnom kontekstu. Pojedini alati dio su procesa koji uključuje različite dionike, kao što su:

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

- alati građanskog angažmana, koji uključuju različite dionike i osposobljavaju ih za prepoznavanje vrijednosti u svojim urbanim područjima, stvaranje vizija i ciljeva za očuvanje baštine i promicanje održivog razvoja
- znanstveni i planerski alati koji trebaju pomoći zaštititi integritet i autentičnost urbane baštine, trebaju omogućiti prepoznavanje kulturnog značaja i raznolikosti te omogućiti praćenje i upravljanje promjenama. Tu su uključeni: dokumentiranje i kartiranje kulturnih i prirodnih karakteristika
- regulatorni sustav treba odražavati lokalne uvjete i može uključiti legislativne i regulacijske mjere s ciljem očuvanja i upravljanja materijalnim i nematerijalnim obilježjima urbane baštine uključujući socijalne, okolišne i kulturne vrijednosti.

1. Provesti tipološko razvrstavanje i ocjenu karaktera krajolika na području Dubrovačko neretvanske županije te na području pilot projekta. Rezultati provođenja navedenih metoda su karte tipova krajolika i smjernice za planiranje i upravljanje krajolikom.
2. Za prepoznate tipove krajolika procijeniti vizualnu, ekološku i ukupnu krajobraznu osjetljivost te analizirati pritiske razvoja. Rezultati procjena osjetljivosti krajolika mogu se koristiti u procesima planiranja prostora za: namjenu i korištenje prostora, otvaranje novih građevnih područja; smještaj obnovljivih izvora energije ili korištenje prirodnih resursa; određivanje područja za zaštitu te kao podloga za strateške procjene utjecaja na okoliš.
3. Provesti vrednovanje i zaštitu krajolika iznimnih vrijednosti: kulturnih i prirodnih te izraditi Planove zaštite i upravljanja.
4. Analizirati obilježja i vrijednosti krajolika i njegovih sastavnica u sklopu stručne podloge za svaku razinu prostorno planske dokumentacije, a mjere zaštite obilježja krajolika ugraditi u Odredbe.
5. Sukladno međunarodnim standardima provesti postupak revalorizacije i proširenja buffer zone starog grada Dubrovnika, sagledati ga kao povijesni urbani krajolik zajedno s pripadajućom okolinom (setting).
6. Izraditi Plan zaštite (konzervatorsko-urbanistički plan) i Plan upravljanja starog grada Dubrovnika - osnovni dokument zaštite kulturnog dobra upisanog na listu Svjetske baštine
7. Dopuniti Zakon o obnovi spomeničke baštine Dubrovnika, Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolini Dubrovnika te ojačati stručne kapacitete Zavoda za obnovu Dubrovnika za predložene nadležnosti.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

10. PRILOZI

10.1. Pojmovnik

Pojmovnik donosi različite interpretacije i uporabe pojmova koji se odnose na zakonodavnu zaštitu krajolika i baštine te objašnjava pojmove koji se koriste u ovoj studiji.

Autentičnost (*Authenticity*) - vjerodostojnost, izvornost, svojstvo krajolika koje najistinitije odražava i sjedinjuje vrijednosti krajolika kao kulturnog naslijeđa. Spoznaja i razumijevanje izvornih i naknadnih obilježja kulturnog naslijeđa, njihovo značenje i izvori podataka preduvjeti su za ocjenu svih čimbenika vjerodostojnosti.

Bioraznolikost se određuje kao sveobuhvatna raznolikost i različitost živih organizama, uključujući kopnene, morske i ostale vodene ekosustave i ekološke komplekse čiji su dio; te uključuje raznolikost u okviru vrsta, između vrsta i između ekosustava. Bioraznolikost je kao sveukupnost gena, vrsta i ekosustava na Zemlji svojevrsna zaostavština koja se mora racionalno koristiti i održavati, radi budućih naraštaja i opstanka života na Zemlji. (*Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro, 1992*)

Evidentiranje - snimanje i bilježenje podataka. Jedna je od glavnih metoda koja omogućava značenje, razumijevanje i prepoznavanje vrijednosti krajolika, a obuhvaća prikupljanje podataka kojima se opisuje fizička struktura, stanje i korištenje krajolika ili njegovih sastavnica, zgrada i mjesta s oznakom razdoblja nastajanja.

GIS (*Geographic Information System*) - računalni program oblikovan za pripremu, rukovanje, analize i prikazivanje svih tipova geografskih i prostornih podataka krajolika i njegovih sastavnica.

Identitet krajolika (*Landscape Identity*) - prepoznatljiva i jasna pojavnost, posebnost slike krajolika kao nositelja bitnih svojstava nekog zemljopisnog područja (od nacionalnog do regionalnog i lokalnog značaja).

Integralno upravljanje obalnim područjem označava dinamički proces održivog upravljanja i korištenja obalnih područja, uzimajući istovremeno u obzir krhkost obalnih ekosustava i krajobraza, raznolikost aktivnosti i korištenja, njihovo međusobno djelovanje, pomorsku usmjerenost pojedinih aktivnosti i korištenja i njihov utjecaj na pomorske i kopnene dijelove. (*Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja, 2008.,2011.*)

Integritet/cjelovitost (*Integrity*) - mjera cjelovitosti i izvornosti (intaktnosti) krajolika, njegovih sastavnica te funkcionalnih i povijesnih obilježja, koja se najčešće sagledava kao - društvena, funkcionalna, strukturna i vizualna.

Inventarizacija (*Inventarization*) - način dokumentiranja koji obuhvaća popisivanje podataka o obilježjima i sastavnicama krajolika u svrhu stvaranja inventara (preglednika, popisnika) kulturnog krajolika. Izrađuje se za potrebe karakterizacije, planiranja, zaštite i upravljanja kulturnim krajolikom.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

120

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

Karakter/obilježja krajolika (*Landscape Character*) - suštinska svojstva krajolika kojima se na sveobuhvatni način sagledavaju njegove brojne sastavnice s ciljem što potpunijeg razumijevanja. Određuju ga različiti i prepoznatljivi uzorci elemenata koji se dosljedno pojavljuju u pojedinom tipu krajolika. Nastali su kao rezultat različitih kombinacija geomorfoloških i reljefnih obilježja, tla, vegetacije, načina korištenja, uzoraka neizgrađenoga krajolika i naselja, odnosno prirodnih, povijesnih, kulturnih i oblikovnih elemenata.

Karakterizacija (*Characterization*) - metoda dokumentiranja i istraživanja krajolika; proces prepoznavanja, klasificiranja, opisivanja i kartiranja; podjele područja na jedinice; područja različita, dosljedna i prepoznatljiva karaktera.

Kompozicija krajolika - prostorna organizacija struktura vidljivo oblikovanog krajolika nastala svjesnom namjerom pojedinca ili zajednice ili spontanom razvojem.

Konzervacija/očuvanje, (*Conservation*) - postupak primjene posebnih mjera potrebnih za zadržavanje povijesnog oblika, građe, karaktera i cjelovitosti krajolika i njegovih sastavnica kojima će se prikazati i učvrstiti prepoznate vrijednosti za sadašnje i buduće naraštaje.

Krajobraz (*Landscape*) – prema lingvističkom tumačenju istoznačnica riječi krajolik i pejzaž; označava područje percipirano ljudskim okom čiji je karakter rezultat međudjelovanja prirodnih i/ili ljudskih čimbenika. U primjeni u Hrvatskoj krajobraz se za razliku od krajolika smatra područjem s pretežito prirodnim obilježjima.

Krajolik (*Landscape*) - područje percipirano od čovjeka čiji je karakter posljedica djelovanja i međudjelovanja prirodnih i /ili ljudskih činitelja. Uključuje cjelokupno područje; gradove, sela, ruralna i šumska područja, područja obale i mora, obične i degradirane krajolike, kao i osobito vrijedna i zaštićena područja. Sadrži fizičke (strukturne) i nematerijalne sastavnice te ne postoji bez čovjekove percepcije.

Krajolik mora (*Seascape*) - područje kopna, obale i mora, gdje je međudjelovanjem čovjeka i prirode tijekom vremena stvoreno područje prepoznatljivog karaktera. Obuhvaća more i susjedna granična područja, uključujući i poglede s kopna na more i s mora prema kopnu, duž obalne linije .

Krajolična jedinica (*Landscape Unit*) - područje različitih, dosljednih i prepoznatljivih svojstava. To su područja različita karaktera, prepoznatljivih i razlikovnih obilježja, koja se na različitim mjerilima (ovisno o mjerilu istraživanja) prepoznaju i određuju metodama kartiranja i opisivanja. Ovisno o mjerilu to mogu biti krajolične regije, područja, tipovi, podtipovi te uzorci.

Krajolični tip (*Landscape Character Type*) - opći pojam koji obilježava pojedine kombinacije sastavnica krajolika: prirodne (klimatska obilježja, geomorfološka obilježja, vrste i pokrov tla, hidrografska obilježja, biljne i životinjske vrste) te antropogene (naselja, način korištenja prostora, građevine, i ostale umjetno stvorene elemente).

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Krajolični/pejsažni plan (*Landscape Plan*) – zasebna vrsta plana koji svojim posebnim pristupom i alatima planira buduće radnje za zaštitu, poboljšanje, obnovu i preoblikovanje krajolika. Međusobno može povezati različite jedinice teritorijalnog ustroja.

Kultivirani krajolik (*Cultivated Landscape*) – označava krajolike nastale čovjekovim djelovanjem, kao suprotnost prirodnom stanju krajolika. Najčešće se povezuje poljoprivrednim, agrikulturnim krajolicima, kultiviranim određenom biljnom kulturom.

Kulturna baština je skupina dobara naslijeđenih iz prošlosti koje ljudi identificiraju neovisno o vlasništvu, kao odraz i izričaj svojih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicija koje su u stalnom procesu razvoja. Ona uključuje sve aspekte okoliša koji proizlaze iz međusobnog djelovanja ljudi i mjesta u vremenu. (*Zakon o potvrđivanju okvirne konvencije vijeća europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo*)

Kulturni krajolik (*Cultural Landscape*) - zemljopisno područje povezano s povijesnim djelovanjem, događajima i osobama, koje uključuje kulturne i prirodne sastavnice, odražava kulturne i estetske vrijednosti te sadrži svojstva kulturnog naslijeđa.

Kulturni krajolik (*Cultural Landscape*) kombinirano djelo čovjeka i prirode. Ilustrativan je za razvoj ljudskog društva i naselja kroz povijest pod utjecajem fizičkih ograničenja i/ili mogućnosti prezentiranih od njihovog prirodnog okoliša te društvenih, gospodarskih i kulturnih snaga društva, unutarnjih i vanjskih. (*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, 1999.*)

Kulturne sastavnice krajolika (*Cultural Components*) – elementi krajolika nastali čovjekovim djelovanjem na prirodnu okolinu za potrebe stanovanja, rada ili drugog načina korištenja. Obuhvaćaju fizičke sastavnice i procese. Fizičke sastavnice uključuju: naselja, zgrade, prometnice i ostale infrastrukturne građevine, objekte malog mjerila (oprema prostora, javna plastika i sl.).

Kulturni značaj (*Cultural Significance*) označava estetsku, povijesnu, znanstvenu, društvenu ili duhovnu vrijednost za prošlost, sadašnjost i buduće generacije. Kulturni značaj sadržan je u samom mjestu, njegovoj građi, smještaju (setting), uporabi, povezanostima, značenjima, vezanim mjestima i srodnim objektima (*Burra Charter, ICOMOS, 1981., 1999.*)

Mjesto (*Site*) područje jasno određenih i prepoznatljivih svojstava, sastavljeno od fizičkih, strukturnih i nematerijalnih komponenti. Posjeduje fizikalnost i zemljopisni položaj. Percepcijom je povezano s konceptom *identiteta mjesta*. Kao zajednički pojam koristi se za različita područja prostornog naslijeđa: grupe zgrada, urbanih i ruralnih naselja, ostalih vrsta izgrađenih područja te krajolika.

Mjesto (*Site*) označava zemljopisno određeno područje, prostor, zemljište, krajolik, zgrade ili druge građevine, skupinu zgrada/grādevina, a može uključivati komponente, sadržaje, prostore i poglede. Može imati materijanu i nematerijalnu dimenziju. (*Burra Charter, ICOMOS 1981*)

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Ocjena vrijednosti krajolika (*Landscape Assessment*) proces koji povezuje prikupljanje, dokumentiranje, tipološku klasifikaciju, analize, ocjenjivanje tj. dodavanje (pripisivanje) vrijednosti posebno pripremljenih podataka, kao dio metode vrjednovanja. Za razliku od metode vrjednovanja krajolika kao naslijeđa, ocjenom vrijednosti su obuhvaćeni svi krajolici.

Očuvanje (*Conservation*) metoda koja se odnosi na sve napore usmjerene na razumijevanje kulturne baštine, znanje o njezinoj povijesti i značenju, koji osiguravaju njezinu materijalnu zaštitu, a zahtijevaju prezentaciju, restauraciju i poboljšanje. (*Nara Document on Authenticity, ICOMOS, 1994.*)

Održavanje (*Maintenance*) osnovna metoda i jedan od preduvjeta zaštite krajolika, a temelji se na redovnom održavanju i upravljanju, zaustavljanjem i usporavanjem propadanja i pogoršanja izazvanih prirodnim silama ili načinom korištenja.

Održivi razvoj (*Sustainable Development*) razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih naraštaja. Njime se ostvaruje ravnoteža između zahtjeva za unaprjeđenjem kakvoće života, ostvarivanja socijalne dobrobiti te zahtjeva za očuvanjem sastavnica krajolika kao kulturnog i prirodnog naslijeđa o kojima ovise i sadašnji i budući naraštaji.

Okoliš (*Environment*) ukupnost materijalnog i živog svijeta. Skup elemenata, koji svojim složenim vezama tvore okvir i životne uvjete čovjeka i društva. Označava anorgansku i funkcionalnu, okružujuću izvanjsku okolinu čovjeka.

Osjetljivost krajolika (*Landscape Sensitivity*) opći pokazatelj opsega u kojem se krajolik može prilagoditi promjenama, bez neprihvatljivih i štetnih posljedica za njegov karakter.

Percepcija (*Perception*) krajolika - proces u kojem ljudi osjetilne dojmove prevode u jedinstven pogled na krajolik; psihologija viđenja i sposobnost pridavanja vrijednosti i značenja krajoliku.

Plan upravljanja (*Management Plan*) uključuje proces formuliranja, izražavanja i razvoja strategija usmjerenih za očuvanje, zaštitu i/ili poboljšanje stanja krajolika te unaprjeđenje kvalitete čovjekova života.

Plan zaštite kulturnog krajolika (*Cultural Landscape Protection/Conservation Plan*) posebna vrsta plana koji određuje aktivnosti zaštite i održavanja prepoznatljivih obilježja krajolika ocijenjenih kao vrijednost kulturnog naslijeđa, a koja proizlazi iz prirodnih obilježja i/ili čovjekovih djelatnosti. Plan zaštite je dokument koji sadrži ocjenu značaja kulturnog krajolika, mjere i postupke zaštite te politike za njegovo očuvanje.

Plan zaštite , Konzervatorski plan (*Conservation Plan*) povijesnih cjelina treba definirati: područja i sve elemente koji će biti zaštićeni; posebne uvjete i ograničenja koji se na njih primjenjuju; standarde koji se primjenjuju na rad, održavanje, obnovu i poboljšanja; opće uvjete kojima se uređuje osnivanje infrastrukturnih sustava i usluga potrebnih u gradskom ili seoskom životu; uvjete kojima se određuje nova gradnja. Plan zaštite mora biti izrađen nakon što su provedene sve potrebne studije i istraživanja od strane

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

interdisciplinarnih stručnih timova. (*Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas*, UNESCO, Nairobi, 1976.)

Politika krajolika (*Landscape Policy*) uključuje zakonske okvire i administrativne sustave te odnos nadležne javne uprave o pristupu, strategijama i smjernicama koje osiguravaju poduzimanje posebnih mjera zaštite, upravljanja i planiranja krajolikom.

Politika zaštite (*Conservation Policy*) za upravljanje mjestom mora biti temeljena na razumijevanju njegovog kulturnog značaja. U budućem razvoju treba uključiti zahtjeve i ostalih faktora kao što su vlasnici, resursi, vanjski uvjeti i fizičko stanje. (*Burra Charter, ICOMOS, 1981.,1999.*)

Poljodjelski, poljoprivredni, agrikulturni krajolik - uži pojam unutar ruralnog krajolika koji se odnosi na način obrade i korištenja zemljišta, a ne uključuje naselja.

Povijesna i arhitektonska područja (*Historic and Architectural Areas*) obuhvaćaju svaku grupu zgrada, struktura i otvorenih prostora uključujući arheološka i paleontološka mjesta, sastavljena od ljudskih naselja u urbanom i ruralnom okolišu, čija je kohezija i vrijednost prepoznata s arheološkog, arhitektonskog, prapovijesnog, povijesnog, estetskog i sociokulturnog stajališta. (*Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas*, UNESCO, Nairobi, 1976.)

Povijesni krajolik (*Historic Landscape*) - zemljopisno područje koje uključuje zajedno povijesna i prirodna obilježja povezana s događajima, osobama, djelatnostima, oblikovanjem ili stilskom pripadnosti. Povijesni krajolici pripadaju širem pojmu kulturnog krajolika.

Povijesni karakter krajolika (*Historic Landscape Character*) - fizička pojavnost krajolika koji se razvijao tijekom povijesti, uključuje izvorne i naknadno unesene elemente i oblike. Obilježja i vrijednosti krajolika sadržani u građi, oblicima, prostornim odnosima i obradama - polazište su za određivanje povijesnog karaktera krajolika.

Povijesni urbani krajolik (*Historic Urban Landscape*) je povijesni, prostorni entitet - rezultat socijalnih procesa. Urbana područja viđena su i kao dio šireg područja, njihove prirodne, ruralne ili izgrađene okoline, koja je pod stalnim utjecajem dinamičnih procesa, razvitka i promjene. Svako povijesno područje i njegova okolina trebaju biti sagledavani u svojoj cjelovitosti kao cjelina čija ravnoteža i posebna priroda ovise o povezanosti dijelova od kojih je sastavljena, a uključuje rezultate čovjekova djelovanja, kao što su zgrade, prostorna organizacija i njihova prirodna okolina. (*Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas*, Nairobi, 1976.)

Povijesni urbani krajolik (*Historic Urban Landscape*) je urbano područje shvaćeno kao slojevi kulturnih i prirodnih vrijednosti i atributa, proširujući dosadašnje značenje povijesnog centra i ansambla te uključuje širi urbani kontekst i njegov geografski smještaj (setting). Zaštita i očuvanje povijesnog urbanog krajolika obuhvaća zaštićene pojedinačne spomenike, kao i ostale ambijentalne sklopove i njihove značajne fizičke,

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

funkcionalne i vizualne povezanosti i odnose s povijesnim tipologijama i morfologijama. (*Recommendation on the Historic Urban Landscape, UNESCO, 2011.*)

Prepoznavanje krajolika (*Landscape Identification*) ocjena je li sadržaj percepcije krajolika jednak sadržaju krajolika prije njegove percepcije. Prepoznatljivost krajolika jest skup svojstava struktura krajolika i njegovih simboličkih vrijednosti po kojima je pojedino područje krajolika moguće prepoznati.

Prirodni krajolik (*Natural Landscape*) zauzima dijelove zemljine površine koji su izrazito prirodni, u kojemu se razvoj odvija po zakonima prirode, bez ili s vrlo malim utjecajem čovjeka. Oblikuje ga prirodnost prostora koja proizlazi iz prirodne očuvanosti, biološke raznolikosti i prirodnih vrijednosti. Mjerilo stupnja prirodnosti krajolika jest očuvanost ekosustava.

Prirodne sastavnice krajolika (*Natural Components*) čine reljefni oblici, geološki sastav, tla, vode, vegetacija i ekosustavi određenog područja.

Pristup povijesnog urbanog krajolika (*Historic Urban Landscape Approach*) ima za cilj zaštititi kvalitetu čovjekova okoliša, poboljšati produktivno i održivo korištenje te promicati društvenu i funkcionalnu raznolikost urbanog prostora i njegovog dinamičkog karaktera. Osnovna je postavka tog pristupa potreba za integracijom zaštite urbanih područja, upravljanja te planskih strategija s procesima lokalnog razvoja i urbanističkim planiranjem. Omogućava da suvremene intervencije budu harmonično integrirane s baštinom u povijesnoj okolini te da se oslanjanju na regionalni kontekst. Temelji se na primjeni tradicionalnih i inovativnih alata prilagođenih lokalnom kontekstu. (*Recommendation on the Historic Urban Landscape, UNESCO, 2011.*)

Raznolikost (*Diversity*) označava način pojavnosti međudjelovanja čovjeka i njegova prirodnog okoliša koja je izražena bogatstvom struktura, oblika, procesa i sadržaja. Izražava se bogatstvom složenosti i različitosti struktura, oblika, procesa i sadržaja u krajoliku.

Razvoj krajolika (*Landscape Development*) prilagodba, obnavljanje ili čuvanje prostornih odnosa u krajoliku radi unošenja novih ili prilagodbe postojećih djelatnosti uz poštivanje i uvažavanje zatečenih prirodnih i kulturnih obilježja krajolika.

Registar/Upisnik kulturnih krajolika – posebno oblikovani sustav podataka o krajolicima koji posjeduju svojstva kulturnog dobra. Sadrži osnovne podatke o: nazivu, vrsti, položaju i smještaju, vlasništvu te veličini krajolika; kulturnim i prirodnim obilježjima krajolika i sastavnica, ocjenu vrijednosti te opće mjere zaštite.

Restauracija (*Restoration*) metoda obnove kulturnog dobra ili pojedinih sastavnica u raniji izgled, ako su sve promjene poslije razdoblja značaja stručno ocijenjene i vrednovane, tj. ocijenjene kao degradacija zatečenog stanja. Provodi se u slučaju kada za nju postoji dovoljno podataka iz ranijih razdoblja, uz povratak postojeće građe i bez uvođenja novih materijala.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Revitalizacija (*Revitalization*) označava poboljšanje korisnosti i funkcija kroz popravak ili zamjenu pojedinih elemenata ili građe krajolika, odnosno omogućava učinkovito kompatibilno korištenje uz istodobno očuvanje uzoraka i svojstava krajolika.

Ruralni krajolik (*Rural Landscape*) - obuhvaća izgrađena i neizgrađena područja koja mogu biti seoska naselja i ostali oblici gradnje za stanovanje, rad, proizvodnju te neizgrađene poljoprivredne površine.

Sastavnice krajolika (*Landscape Components*) elementi koji čine krajolik, a uključuju prirodne i antropogene (kulturne), materijalne i nematerijalne čimbenike.

Smještaj, okolina (*Setting*) baštinskih struktura, mjesta i područja je neposredno i prošireno okruženje koje je dio, ili doprinosi njegovom značaju i prepoznatljivom karakteru. Osim fizičkih i vizualnih aspekata, smještaj uključuje i međudjelovanje s prirodnim okolišem; povijesnim ili sadašnjim društvenim ili duhovnim praksama, običajima, tradicionalnim znanjima, korištenjem i aktivnostima te drugim oblicima nematerijalnih aspekata kulturne baštine koji su stvorili i oblikovali prostor, kao i sadašnji i dinamični kulturni, društveni i ekonomski kontekst. (*Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas, Xi'an, 2005*)

Smještaj, okolina, širi kontekst (setting) povijesnog urbanog krajolika je područje koje se može vizualno obuhvatiti ili je s njim povezano fizičkim, vizualnim i funkcionalnim vezama, a uključuje: topografiju mjesta, geomorfologiju, hidrologiju i prirodne značajke; njegov izgrađeni okoliš: povijesni i suvremeni; podzemnu i nadzemnu infrastrukturu; otvorene prostore i vrtove; uzorke korištenja prostora i prostornu organizaciju; percepciju i vizualne odnose kao i ostale urbane elemente i strukture. Također uključuje i društvene i kulturne prakse i vrijednosti, ekonomske procese i nematerijalnu dimenziju baštine u odnosu na raznolikost i identitet. (*Recommendation on the Historic Urban Landscape, 2011.*)

Tipološka klasifikacija - karakterizacija (*Landscape Classification/Characterization*) - razvrstavanje krajolika na krajolične tipove/područja prema svojstvima i uzorcima koji se dosljedno pojavljuju na određenom području. Odvija se u različitim mjerilima, od europskog do lokalnog.

Upravljanje krajolikom (*Landscape Management*) djelovanje sa stajališta održivog razvitka radi osiguranja redovite brige o krajoliku s ciljem vođenja i usklađenja promjena nastalih uslijed socijalnih, gospodarskih i okolišnih procesa.

Urbani krajolik (*Urban Landscape/Townscape*) čine izgrađene strukture, otvoreni prostori, funkcije i druge prepoznatljive sastavnice, promatrane na način kojim određuju njegova obilježja i karakter. Uključuje namjenu, prostornu organizaciju, urbane uzorke, vizualne odnose, mjestopisna obilježja, vegetaciju, zgrade, elemente tehničke infrastrukture, urbanu opremu, detalje, boje i sl.

Uzorak krajolika (*Landscape Pattern*) tipološko određenje morfoloških obilježja krajolika, koja su nastala kao rezultat pojedinih kombinacija prirodnih, povijesnih, kulturnih i oblikovnih elemenata.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Vrednovanje (*Evaluation, Valorization*) sustavno utvrđivanje vrijednosti i značaja krajolika primjenom znanstvenih metoda prema jasno utvrđenim kriterijima i na temelju podataka koji su prikupljeni i analizirani posebno za tu svrhu.

Vizualna osjetljivost (*Visual Sensitivity*) stupanj u kojemu je krajolik u mogućnosti prihvatiti promjene, a da se ne ugroze ili naruše njegove vizualne vrijednosti.

Zaštita krajolika (*Landscape Protection/Conservation*) obuhvaća procese i aktivnosti koji su usmjereni na zaštitu i održavanje značajnih ili karakterističnih obilježja krajolika, ocijenjenih na temelju njihove vrijednosti naslijeđa, a rezultat su prirodnih uvjeta i ljudskih djelatnosti. Podrazumijeva nastojanje da se krajolik očuva ili da se uspostavi određeno stanje krajolika.

Zaštita krajobraza (*Landscape Protection*) znači djelovanje u cilju zaštite i održavanja značajnih ili karakterističnih obilježja takvog krajobraza, što se opravdava njegovom vrijednošću kao baštine, a koja je proizašla iz prirodne konfiguracije i/ili ljudske aktivnosti. (*European Landscape Convention*)

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

10.2. Popis literature

POPIS ZAKONA I STRATEŠKIH DOKUMENATA KOJI OBUHVAĆAJU PITANJA ZAŠTITE KRAJOLIKA – KRAJOBRAZA U RH

a. Zakonski i podzakonski dokumenti

1. Zakon o potvrđivanju Konvencije o europskim krajobrazima (NN 12/02, 11/04.)
2. Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Vijeća Europe o vrijednosti kulturne baštine za društvo, NN 5/07?
3. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99., 151/03., 157/03., 87/09., 88/10., 61/11., 25/12. i 136/12.)
4. Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13.)
5. Zakon o zaštiti okoliša (NN 110/07. 80/13),
6. Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13)
7. Zakon o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika (NN 21/86., 33/89., 26/93. i 128/99.), Zakon o obnovi spomeničke cjeline Dubrovnika i drugih nepokretnih kulturnih dobara u okolici Dubrovnika (NN 19/14)
8. Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11.)
9. Pravilnik o sadržaju, mjerilima kartografskih prikaza, obveznim prostornim pokazateljima i standardu elaborata prostornih planova (NN 106/98., 39/04., 45/04. – ispravak i 163/04.)

b. Strateški dokumenti i programi

1. Strategija prostornog uređenja RH (1997.)
2. Program prostornog uređenja RH (NN 50/99)
3. Nacionalna strategija zaštite okoliša (NN 46/02)
4. Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti (NN 143/08)
5. Strategija održivog razvitka (NN30/09.)
6. Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine (2011.).
7. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine (NN 55/13).

MEĐUNARODNI DOKUMENTI (KONVENCIJE, POVELJE, DEKLARACIJE, PREPORUKE, PROGRAMI) KOJI OBUHVAĆAJU PITANJA KRAJOLIKA

1. UNESCO, Recommendation Concerning the Safeguarding of the Beauty And Character of Landscapes and Sites, 1962.
2. ICOMOS, International Charter, Conservation & Restoration, Monuments & Sites Venice, 1964.
3. UNESCO, Convention concerning the Protection of the World Cultural & Natural Heritage, 1972.
4. UNESCO, International Recommendation Concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, 1976.
5. Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution (Barcelona Convention) 1976 /1995.
6. ICOMOS, International Charter for Historic Gardens, Florence, 1982.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

www.cbccro-mne.org

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

7. ICOMOS, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas, 1987.
8. UNESCO, Convention on Biological Diversity, 1992.
9. UNESCO, Operational Guidelines, 1992.
10. UNESCO-ICOMOS, Nara Document on Authenticity, 1994.
11. ICOMOS/US, Declaration for Autenticity in the Conservation and Management of Cultural Heritage, 1996.
12. ICOMOS, Charter on Cultural Tourism, 1999.
13. COE, European Landscape Convention, 2000.
14. COE, Recommendation on European Cultural Heritage, 2000.
15. UNESCO, Convention on Intangible Heritage, 2003.
16. UNESCO, Merging of the Cultural & Natural Heritage Criteria, 2004.
17. ICOMOS/US, Declaration on Heritage Landscapes, Natchitoches, 2004.
18. COE, Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, 2005.
19. UNESCO, Vienna Memorandum Architecture & Urban Landscape, 2005.
20. ICOMOS, Xi'an Declaration on the Conservation of Settings, 2005.
21. Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean, 2005.
22. COE, Charter on Sustainable European Cities, 2007.
23. UNESCO, Recommendation on the Historic Urban Landscape, 2011.
24. COE, ECTP, The Charter of European Planning, 2013.

PROTOKOLI I PROGRAMI

1. Mediterranean Action Plan, 2005.
2. Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja, 2008.
3. Protokol o područjima pod posebnom zaštitom i bioraznolikosti Sredozemlja

ZAKONI EUROPSKIH ZEMALJA:

1. Codice dei Beni Culturali e del Paesaggio, 2004.
2. Das Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz - BNatSchG) 1998.
3. Bundesgesetz über den Natur - und Heimatschutz, Švicarska, 1966.
4. Code de l'environnement, Titre V: Paysages 1996.
5. Code de l'urbanisme, Chapitre IV: Architectes-conseils et paysagistes-conseils 1995.

POPIS DOKUMENATA REGIONALNE/PODRUČNE I LOKALNE RAZINE

1. Prostorni plan Dubrovačko- neretvanske županije (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije 06/03, 03/05 i 03/06)
2. Prostorni plan uređenja Grada Dubrovnika (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 07/05)
3. Generalni urbanistički plan Dubrovnika (Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, 10/05, 10/07)
4. Razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2007.-2013
5. Program zaštite okoliša Dubrovačko neretvanske županije 2012.-2015.
6. Program zaštite okoliša Grada Dubrovnika 2012. - 2015.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

7. Akcijski plan za održivo korištenje kulturne i prirodne baštine Dubrovačko-neretvanske županije u funkciji lokalnog razvoja, 2012.
8. UPU športsko rekreacijski centar s golf igralištem i turističkim naseljem Bosanka- sjever i Bosanka –jug, 2013.

Ovaj projekt je financiran od strane Europske unije

130

Opština Tivat
Trg Magnolija br.1, 85320 Tivat, Crna Gora
Tel. + 382 (0)32 661 345, Fax. + 382 (0)32 671 387
E-mail: bastina@opstinativat.com
www.opstinativat.com

Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije
Petilovrijenci 2, 20000 Dubrovnik, Republika Hrvatska
Tel. +385 (0)20 322 800, Fax. +385 (0)20 321 055
E-mail: zavod.bastina@gmail.com
www.zzpudnz.hr

